Constitutiones Karoli magni et
Ludwici filii eius · Lotarij fily
ludwici imperatorum :: 17

Ex Bibliotecha
ILLVSTRIS AC GENEROSI
DOMINI DNI.
FERDINANDI HOFFMAN.
LIBERI BARONIS IN GRVNPV-
HEL ET STRECAV, DNI. IN GRE-
VENSTAIN ET IANOWITZ,
SVPREMI HÆREDITARII CVRIÆ
MAGISTRI DVCATVS STYRIÆ,
ET
SVPREMI MARSALCI ARCHIDVCATVS
AVSTRIÆ,
SACRATISS:mæ CÆS:æ ET REGIÆ
MAIESTATIS CONSILIARII
ET
CAMERÆ AVLICÆ PRÆ-
FECTI. etc.

M. Göndolach f. L. Kilian A.

vom Spiegel d. Vorderdeckels losgelöst

Diese Ansegisus

gestiftet der Preuss. Staatsbibliothek

als Zeichen seines Dankes für die ihm

und den Monumenta Germaniae gewährte

grossartige Hospitalität

Paul Fridolin Kehr

Berlin 14 Juni 1934

Ihu redemptor scti uerbū patris altissimi lux
lucis inuisibilis custos tuorꝫ pugil.
Tu fabricator omniū discretor atq; temporū

Crux ihu xpe dō aperuit nobis ianuas celi
Crux soluit uincula mortis p hoc signum lignum
uite sit salus mā defende nos ihu xpe hic et
in futuro. a t u a

LEGILO QUUM QUIS.

QUIS·LIBRUM·RE

CITAVERIS·ISTUM·

PRINCIPIBUS·NR̄IS·

DIC·MISERERE·D̄S·

LEGEM·NAMQUE·BO

NAM·DICTARUN̄

MENTE·BENIGNA·

QUA·PROPTER

PROIPSIS·QUESO

PRECARE·D̄M·

INCIPIT PRAEFATIO

DOMINANTI PER SAECULA INFI
nita omniū dominatore xpo salvatore nro · crea
tore universe creaturae · Anno incarnationis ip
sius · dccc xxvii · Inindictione · v ·

Anno uero xiii · imperii gloriosissimorum principum
dom hludouuici augusti xpiane religionis magni
ppagatoris · & chlotarii cesaris filii ipsius · Ansegi
sus nullis precedentibus meritis · sed gratia omnipoten
tis di abba pamore bone memorie domni karoli
magni imperatoris xpianorum · atq; precellentissimi
ac piissimi domni hludouuici augusti filii ipsius ·
sincera dilectione · nec non & preclari chlotarii cae
saris filii piissimi hludouuici imperatoris · haec
subter descripta adunaui capitula · Que procul
dubio quia ad sce aecclesie pfectū facta sunt · pu
tali firmiter tenenda sunt lege · Fuerant namq;
quondā tempore predicti magni domni karoli imper ·
nec non & nunc prefatorum principū hoc intepore
dom piissimi hludouuici augusti · & preclari chlota
rii cesaris iussu pliter ualla tēporū ad xpianā re
ligionē conseruandā · atq; ad concordiā pacis & di
lectionis in ecclesia catholica tenendā edita · sed
quia indiuersis sparsim scripta mēbranulis per di

uersorum spacia tēporū fuerant ne obliuioni trade
rentur. p dilectione nimia ut prefat sum predicto
rum gloriosissimoꝝ principū. & p amore scissimę
prolis eorū. sed & p scę ecclesię statu. placuit mihi
predicta inhoc libello adunare quę inuenire potui
capitula prędictorū principū iussu descripta. ut ad
scę ecclesię statum longeuius conseruandū tēporib;.
atq; ad meritū prefatorū principū gloriosius inui
ta perpetua augmentandū proficiant. amen.

Sed hoc notū sit lectori quia prędicta capitula quę
per inter ualla tēpoꝝ a prefatis sunt principibus aedi
ta inquattuor distinxi libellis. Illa scilicet quę
dom karolus imp fecit adordinē pertinentia
ecclesiasticū inprimo adunaui libello. Ea uero
ecclesiastica quę domnus ac piissimus hludouuicus
imp. & chlotarius cęsar filius ipsius aediderū. insecdo
descripsi. Illa aū quę dom karolus indiuersis fecit
temporib; admundanā pertinentia legē. intertio adu
naui. Ipsa uō quę dom hludouuicus pręcarus im
perator & chlotarius cęsar filius illius fecerū ad aug
mentū mundanę pertinentia legis. in quarto ē gessi.

EXPLICIT PREFATIO

INCIPIUNT CAPITULA.

PREFATIO DOMNI KARO
LI IMPERATORIS·

REGNANTE DNO NRO IHU XPO IN PERPETU
um· Ego karolus gra di eiusq; misericordia donan
te rex & rector regni francoru & deuotus scę ecl̄ę
defensor humilisq; adiutor· Omnib; ecclesiasticę pie
tatis ordinib;· seu sęcularis potentię dignitatibus·
In xpo dno do aeterno ppetuę pacis & beatitudinis salt·
Considerans pacifico pię mentis intuitu· una cu sacerdo
tib; & consiliariis nris abundante in nos nrmq; populu
xpi regis clementia· & qua necessarium e· non solu toto
corde· & ore eius pietati agere gratias incessanter·
Sed etiam continua bonoru operu exercitatione eius
insistere laudib;· quaten' qui in nro regno tantos contulit ho
nores· sua ptectione nos nrmq; regnu in aeternu conser
uare dignetur· Quappt placuit nob urm rogare sol
lertiam· O pastores ecclesiaru xpi & ductores gregis eius·
& clarissima mundi luminaria ut uigili cura & sedula ad
monitione populu di p pascua uitę aeternę ducere studea
tis· & errantes oues bonoru exemplo operu· seu adhorta
tione humeris intra ecclesiasticę firmitatis muros reportare
satagatis· Ne lupus insidians aliquę canonicas sanctiones trans
gredientę uel paternas traditiones uniuersaliu conciliorum
excedentę qd absit inueniens deuoret· Ideo magnę deuoti

onis studio admonendi & adhortandi sunt · immo conpel
lendi · ut firma fide & infatigabili p̄seuerantia intra pat̄
nas sanctiones se contineant · In quo operis studio sciat certis
sime sc̄itas ur̄a nr̄am uob̄ cooperari diligentiā · Quap̄p̄t
& nr̄os ad uos direximus missos · qui ex nr̄i nominis auctori
tate una uob̄ cū corrigerent quę corrigenda essent · sed
& aliqua capitula ex canonicis institutionib; quę magis
uobis necessaria uidebant̄ subiunximus · Ne aliquis quę
so huius pietatis admonitionē esse p̄sumptiosam iudicet ·
qua nos errata corrigere · superflua abscidere · recta co
artare studemus · sed magis beniuolo caritatis animo
suscipiat · Nam legimus in regnorū libris · quomodo
sc̄s iosias regnū sibi a dō datū circueundo · corrigendo ·
admonendo · ad cultū ueri dī studuit reuocare · Non
ut me eius sc̄itati ęquiperabilē faciam · sed qd̄ nob̄ sint
ubiq; sc̄orū semper exempla sequenda · Et quoscūq; po
terimus ad studium bonę uitę in laudē & in gloriam
dn̄i nr̄i ih̄u xp̄i congregare necesse est · Quap̄p̄t ut
p̄diximus aliqua capitula notare iussimus · ut simul haec eadē
uos admonere studeatis · Et quęcūq; uob̄ alia necessaria eē sci
tis · ut & ista & illa aequali intentione p̄dicetis · Nec aliquid
qd̄ urę sc̄itati populoq; dī utile uidet̄ amittatis · ut pio studio
non admoneatis · quatenus & ur̄a sollertia · & subiectorū
obedientia aeterna felicitate ab omnipotenti dō remuneret̄ ·

EXPLICIT PRAEFATIO DOM KAROLI PRAECLARISSIMI INPERATOR·

INCIPIUNT CAPITULA SUPRASCRIPTA ET EORUM TEXTUS DE HIS QUI AB EPO PROPRIO EXCOMMUNICANTUR ·

I Sunt enim aliqui qui culpis exigentib; ab epo pprio excommunicant · & ab aliis ecclesiasticis uel laicis presumptiose in communione accipiunt · Quod omnino scm nichenu concilium simul & calcedonense · necnon & antiochenu · atq; sardicense fieri phibent ·

DE HIS QUI AD ORDINANDUM UENIUNT ·

II Ita eni habetur in eodem concilio · ut eos qui ad ordinandu ueniunt fides & uita prius ab epo diligent discutiatur · & postea ordinentur ·

DE CLERICIS FUGITIUIS ET PEREGRIN ·

III Item in eodem concilio nec non & in antiocheno · simul & in calchedonensi · ut fugitiui clerici · & peregrini a nullo recipiantur nec ordinentur sine commendatitiis litteris · & sine epi uel abbatis licentia ·

IIII DE PRBIS · DIACONIB; UEL HIS QUI IN CLEROS ·

Item in eadem synodo interdictu est prbris & diaconibus · uel omib; qui in cleros mulierē non habere in domo sua ppt suspitionē · nisi matrē · aut sororē uel eas tantum psonas quę suspitiones tantum effugiunt ·

V Item in eodem concilio seu in decre **DE USURIS** ·
tis pape leonis · necnon & in canonib; qui dicunt aposto
lorum · sicut & in lege ipse dns precepit · omnino omnib;
interdictum e ad usuram aliqd dare ·

DE PRBIS QUANDO MISSAM CELEBRANT ·

VI · Auditum e aliquos presbiteros missam celebrare · & non
communicare · quod omnino in canonib; apostolorū
interdictū esse legitur · uel quomodo dicere recte
potest si non comunicauerit sumpsimus dne sacramenta tua ·

DE HIS QUI A SYNODO UEL A SUO EPO DANATIS ·

VII · Haec uero per singula capita in statutis nicheni concilii
legere potestis · seu in aliis scorum patrū synodalibus edic
tis · in antiocheno concilio · quod his qui damnati sunt
a synodo uel a suo epo · & postea ministrare presumunt ·
precipitur · ut nullus audeat eis communicare · Si quis
uero communicat · simili sententiae subiaceat sic & damnatus ·

VIII · Item in eodem con **DE SUFFRAGANEIS EPISCOPIS** ·
cilio ut ad metropolitanū epm suffraganei respiciant ·
& nihil noui audeant facere in suis parrochiis sine con
scientia & consilio sui metropolitani · nec metropolitanus
sine eorū consilio · **DE CHOREPIS** ·

VIIII · Item in eodem concilio simul & in ancyronensi · ut chor
epi cognoscant modum suum · & nihil faciant absq; li
centia epi in cuius parrochia habitant ·

X DE EPIS UEL QUIBUSLIBET EX CLERO·
Item in eodē concilio ut eps̄ uel quilib& ex clero sine con
silio uel litteris episcoporū uel m&ropolitani non aud&at
regalem dignitatē pro suis causis clamare· sed in cōmuni
episcoporū concilio causa examinetur·

DE ORDINATIONIBUS UEL QUIBUSLIBET NEGOTIIS·

XI Item in eodem concilio simul & in sardicensi nec non & in de
cr&is innocentii papę ut nullus eps̄ in alterius parrochia
ordinationes aliquas audeat facere· uel negotia perage
re quę ad eum non pertinent· DE CURA EPORUM·

XII· Item in eodē concilio ut episcopus ēius ecclesię curam habe
at ad quam ordinatus est·

DE PROUINTIALIBUS EPISCOPIS·

XIII· Item in eodem concilio nec non & in calchedonensi· ut pro
uinciales epi cū suo m&ropolitano· bis in anno propter
causas ecclesię concilia celebrent·

DE MONACHIS ET CLERICIS·

XIIII· In concilio laudicensi nec non & in affricano pręcipitur·
ut monachi & clerici tabernas non ingrediantur eden
di uel bibendi causa· T EST·

DE DIE DOMINICA QUALITER SERUANDA

XV· Item in eodem concilio pręcipitur: ut a uespera usq; ad
uesperam dies dominica seru&ur·

DE IGNOTIS ANGELORUM NOMINIBUS

XVI Item in eodē concilio praecipitur . ut ignota angelorū
nomina . nec fingantur nec nominentur . nisi illorū quos
habemus in auctoritate . his michahel . gabrihel . rafahel .

DE MULIERIBUS SI AD ALTARE ACCEDANT

XVII . Item in concilio eodem . quod non oporteat mulieres ad
altare ingredi .

DE EPIS UBI NON OPORTEAT EOS CONSTITUI .

XVIII . Item in eodem concilio . nec non & in sardicensi . quod non
oporteat in uillulis uel in agris episcopos constituere .

DE LIBRIS CANONICIS .

XVIIII Item in eodem concilio ut canonici libri tantū legantur in eccłā .

DE EPIS ORDINANDIS ł QUIBUSLIBET EX CLERO .

XX . Item in concilio calchedonensi ut non oporteat epm aut
quemlib& ex clero p pecunias ordinari . qui utriq; de
ponendi sunt . & qui ordinat & qui ordinatur . nec non
& qui mediator est inter eos . Item de eadem rē in cano
nib; apostolorū . Si quis eps aut presbitr aut diaconus
per pecunias hanc obtinuerit dignitatē . deiciatur &
ipse & ordinator eius . & a communione abscidatur .

DE MALEFICIS UEL INCANTATORIBUS .

XXI . Item in eodem concilio ut cocleari malefici incantatores &
incantatrices fieri non sinantur . quos in simone mago
terribiliter damnauit .

DE MONACHIS . CLERICIS ET PRESBITERIS

XXII. Item in eodem concilio infra duo capitula nec non & in
decretis leonis papę. ut nec monachi. nec clerici. nec
presbiteri in sęcularia negotia transeant.

DE SERUIS ALTERIUS.

XXIII In eodem concilio pręcipitur. ut seruum alterius nul
lus sollicitet ad clericalem uel monachum ordinem
sine uoluntate & licentia domini sui.

DE STABILITATE EPISCOPORUM UEL CLERICORUM.

XXIIII Item in eodem concilio. nec non & in sardicensi. ut nec
episcopus. nec clerici transmigrent de ciuitate in ciuitatem.

DE PRESBITERIS NON ABSOLUTE ORDINANDIS.

XXV. Item in eadem synodo ut nullus absolute ordinetur. &
sine pronuntiatione stabilitatis loci ad quem ordinatur.

DE PROPOSITO MONACHORUM ET CLERICORUM.

XXVI Item in eodem concilio. ut clerici & monachi in suo pro
posito & uoto quod deo promiserunt permaneant.

DE MONACHIS QUI AD CLERICATUM PROUEHUNTUR.

XXVII Item in decretis innocentii papę de eadem re. ut monachus
si ad clericatum prouehatur. propositum monachicę professi
onis non amittat.

DE NEGOTIO CLERICORUM INTER SE.

XXVIII Item in eodem concilio. ut si clerici inter se negotium
aliquod habuerint. a suo episcopo diiudicentur. non a sęcularibus.

DE CONSPIRATIONE CLERICORUM UEL MONACHORUM.

XXVIIII Item ineodem concilio ut nec clerici nec monachi conspi
rationem uel insidias contra pastore suum faciant·

DE ACCUSATIONE LAICOR CONTRA EPISCP·

XXX Item ineode concilio· ut laici epos· aut clericos non accusent·
nisi prius eor discutiatur existimationis opinio·

DE MONASTERIIS DO DICATIS·

XXXI· Item ineodem· ut loca que semel dō dedicata sunt· ut
monasteria sint maneant perpetuo monasteria nec pos
sint ultra fieri secularia habitacula·

DE FIDE SCAE TRINITATIS PRAEDICANDA·

XXXII In concilio cartaginensi· Primo omnium necesse est ut fi
des scę trinitatis & incarnationis xpi· passionis· resurrec
tionis· & ascensionis in celos diligent omnib; pdicetur·

DE AUARITIA·

XXXIII· Item ineodem deprohibenda auaritia· ut nullus alienos
fines usurpet· uel terminos patrum transcendat·

DE HIS QUI SE CONUERTUNT AD DEUM·

XXXIIII· Item ineodem· dehis qui in periculo constituti sunt &
conuertunt se ad dm· ut canonice inquirantur dere
conciliatione· & canonice reconcilientur·

DE HIS QUI NON SUNT BONE CONUERSATIONIS·

XXXV Item ineodem· ut illi qui non sunt bone conuersationis·
& eorum uita ē accusabilis· non audeant epos uel ma
iores natu accusare·

DE HIS QUI EX COMMUNICATO COMMUNICAUER̄.

XXXVI Item in eodem. ut qui excommunicato presumptiose
communicauerit. excommunicetur et ipse.

DE SUBIECTIONE PRESBITERORUM.

XXXVII. Item in eodē concilio infra duo capitula. ut nullus
presbiter contra suum epm̄ superbire audeat.

DE CLERICIS ECCLESIASTICI ORDINIS.

XXXVIII. Item in eodem ut clerici ecclesiastici ordinis si culpā
incurrerīt. apud ecclesiasticos iudicentur. non
apud seculares. DE UIRGINIBUS DO DICATIS.

XXXVIIII In concilio affricano precipitur. ut uirgines dō con
secratę a grauioribus psonis diligenti custodia seruent̄.

DE PRINCIPALI CATHEDRA EPORUM.

XL Item in eodem ut non liceat epō principalem cathedram
suę parrochiae neglegere. et aliquam ecclesiam
in sua diocesi magis frequentare.

DE FALSIS NOMINIBUS SCORUM.

XLI Item in eodem ut falsa nomina martyrum et incertę
scorum memorię non uenerentur.

DE UXORE A UIRO DIMISSA.

XLII Item in eodē ut nec uxor a uiro dimissa alium accipiat
uirum uiuente uiro suo. nec uir aliam accipiat
uiuente uxore priore.

DE IUDICIBUS A METROPOLITANO PROBATIS.

xLIII · Item in eodem ut p(ro)bati a metropolitano iudices non spernant(ur) ·

DE ACCUSATIONE UILIUM PERSONARUM

xLIIII · Item in eodem · infra duo capitula · ut uiles p(er)sone non habeant potestatem accusandi · aut si in primo crimine uicti sunt falsum dicere · In secundo n(on) habeant potestatem dicendi ·

DE UIRGINIBUS UELANDIS ·

xLV Item in eodem virgines non uelentur ante XXV annos · nisi rationabili necessitate cogente ·

DE OBLATIS PAUPERUM

xLVI · In concilio gangrensi ut nulli liceat oblata que ad pauperes pertinent rapere vel fraudare ·

DE IEIUNIIS A SACERDOTIBUS CONSTITUTIS

xLVII · Item in eodem ut ecclesiastica a sacerdotibus ieiunia constituta sine necessitate rationabili non soluantur ·

DE HIS QUI CONTRA NATURAM PECCANT ·

xLVIII · In concilio ancyronensi · Inuenti sunt inter uos qui cum quadrupedib(us) uel masculis contra naturam peccant · dura & districta paenitentia coercendi · Quapropter ep(iscop)i & presbiteri a quibus iudicium paenitentie iniungitur conentur om(n)i(bus) modis hoc malum a consuetudine prohibere vel abscidere ·

DE PRESBITERIS QUO TEMPORE ORDINENT(UR) ·

xLVIIII · In concilio neocesariensi · ut nullatenus presbiter ordinetur ante XXX(mu) aetatis sue annu(m) · Quia d(omi)n(u)s ih(esu)s xp(istu)s

non predicauit ante xxx^{mu} annum · DE PACE DANDA

L · In decretalibus innocentii papę ut pax detur ab omnibus confectis xpi sacramentis · DE SPONSA ALTERIUS ·

LI · In decretalib; siricii papę · ut alterius sponsam nemo accipiat · DE NOMINIBUS RECITANDIS ·

LII Item eiusdem ut nomina publice non recitentur ante preces sacerdotales · UT IGNORANDUM

DE CANONUM INSTITUTIS AB EPISCOPIS NON

LIII Item eiusdem · ut nulli sacerdoti liceat ignorari scorũ canonum instituta · DE CLERICIS ALTERIUS EPISCOPI ·

LIIII In decretis leonis papę sanctum ē & in sardicensi concilio ut eps alterius clericum ad se ñ sollicitet nec ordinet ·

DE SERUIS ALTERIUS ·

LV · Item eiusdem ut nullus eps seruũ alterius ad clericatus officium sine domini sui uoluntate promouere pręsumat · & hoc gangrense concilium prohibet ·

DE SACERDOTIBUS CONTRA DECRETALIA AGENTIBUS ·

LVI Item eiusdem ut si quis sacerdotum contra constituta decretalia pręsumptiose agit · & corrigi nolens · ab officio suo submoueat ·

DE UIDUIS A QUIBUS NON UELENTUR ·

LVII In decretis gelasii papę ut nullus eps uiduas uelare p̄sumat ·

DE FIDE CATHOLICA ET PRIMO PRECEPTO LEGIS ·

LVIII · Primo omnium admonemus ut fides catholica ab epis &

presbiteris diligenter legatur omni populo predicetur q;
hoc primum preceptū dn̄i dī omnipotentis in lege.
Audi isrl̄ quia dn̄s ds̄ tuus ds̄ unus est. & ut ille diligat
ex toto corde & ex tota mente. & ex tota anima & ex tota uirtute.
DE PACE ET CONCORDIA SERUANDA.
LVIIII. Ut pax sit & concordia & unanimitas cum omni populo
xpiano. inter epos. abbates. comites. iudices. & om̄s
ubiq; seu maiores seu minores psonas. quia nihil dō sine
pace placet. nec munus scē oblationis ad altare. sicut
in euangelio ipso dn̄o precipiente legimus. Et ut est
illud secundum mandatū in lege. Diliges pximum
tuum sicut teipsum. Item in euangelio. Beati pacifi
ci qm̄ filii dī uocabunt. Et iterū. In hoc cognoscent
om̄s quia mei discipuli estis. si dilectionē habueritis
ad inuicem. In hoc enī precepto discernuntur filii dī
& filii diaboli. quia filii diaboli semp dissensiones & dis
cordias mouere satagunt. Filii aūt dī semper paci &
dilectioni student. DE IUDICIBUS.
LX Ut quibus data ē potestas iudicandi iuste iudicent sic̄
scriptum est. Iuste iudicate filii hominū. Non in mune
rib; quia munera excecant corda prudentium. & sub
uertunt uerba iustorū. Non in oblatione nec inconside
ratione psone. sicut in deutero nomio dictū ē. quod
iustū ē iudicate. siue ciuis sit ille siue peregrinus.

nulla sit distantia personarũ· quia dĩ iudicium ē· Primo
nãq; in iudicio diligenter discernatur lex a sapienti
bus populi composita· ne per ignorantiam a uia ue
ritatis erret· & dum ille rectũ intellegit [xerit] iudiciũ·
caueat ne declinet· aut per adulationẽ aliquorũ·
aut per amorem cuiuslibet amici· aut per timorem
alicuius potentis· aut propter premium a recto
iudicio· Rectũ aut & honestũ uidetur· ut iudices
ieiuni causas audiant & discernant· DE PERIURIIS·

LXI. Habemus in lege dño pcipiente· non periurabis in nomine
meo· nec pollues nomen dĩ tui & nec assumes nomen dñi dĩ
tui in uanum· Ideo omnino admonendi sunt oms diligenter
ut caueant periurium· non solũ in scõ euangelio uel in
altari· seu in scõrum reliquiis· sed in cõmuni loquela· quia
sunt aliqui [q] per caritatem & ueritatẽ iurãt· & cauent se
a iuramento nominis dĩ & nesciunt quod idẽ est ds· quod
est caritas & ueritas· dicente iohanne apostolo· quia
ds caritas ē· Item ipse dns in euangelio· Ego sum uia
& ueritas· Ideo qui in ueritate & caritate iurat· in dõ
iurat· Item cauendũ est ne farisiaca superstitione
aliquis plus aurũ honoret quam altare· ne dicat ei dns·
stulte & ecce quid ē maius aurum an altare quod scificat
aurum· Sed & nobis honestũ uidetur· ut qui in scĩs habet
iurare· hoc ieiunus faciat cũ omĩ honestatẽ & timore dĩ·

& sciat se rationem redditurũ dõ unusquisq; vrm· ubi
cumq; sit· siue intra ecclesiam· siue extra ecclesiam· &
ut paruuli qui sine rationabili aetate sunt· non cogan
tur iurare· Et qui semel periuratus fuerit· nec tes
tis sit post hęc· nec ad sacramentũ accedat· nec in sua
causa vel alterius iurator existat·

DE AUGURIIS UEL ALIIS MALEFICIIS·

LXII· Habemus in lege dñi mandatũ· non auguriamini· Et
deuteronomium· Nemo sit qui hariolos suscitetur·
uel somnia obseruet· uel auguria intendat· Item ne
mo sit maleficus· nec incantator· nec phytonis consu
lator· Ideo precipimus ut nec cauculatores & incanta
tores· nec tempestarii· vel obligatores fiant· Et ubi
cumq; sunt· emendentur· vel damnentur· Item
de arboribus uel petris· uel fontibus· ubi aliqui stulti lumi
naria· vel alias obseruationes faciunt· omnino mandam'.
ut iste pessimus usus & dõ execrabilis ubicũq; inuentũ
tollatur & destruatur·

DE ODIO UEL INUIDIA

LXII· Predicari necesse ẽ quantũ malũ sit odium uel inuidia·
In lege enim scriptum est· Non oderis fratrẽ tuum in
corde tuo· sed publice argue eum· Item iohannes euan
gelista· Qui odit fratrẽ suum homicida ẽ· Item in euan
gelio· si peccauerit in te frater tuus· uade & corripe eum

interire & ipsum solum. & rel.

ITEM DE AVARITIA t CONCUPISCENTIA.

LXIIII. De auaritia autē apostolum legimus dicentem. Auaritia quę ē idolorū seruitus cauenda. De concupiscentia uero legitur quod radix sit omnium malorū. Et in lege ñ concupisces rem pximi tui.

DE HONORE PARENTUM.

LXV. Hoc cum magno studio admonendum ē ut filii honorent parentes suos. quia ipse dñs dicit. honora patrē & matrē tuā. ut sis longeuus super terrā quā dñs ds tuus dabit tibi.

DE FIDE PRESBITERORŪ AB EPIS DISCUTIENDA.

LXVI. Ut epi diligenter discutiant per suas parrochias presbiterorū fidem baptisma catholicum. & missarum celebrationes. ut fidem rectam teneant. & baptisma catholicum obseruent. & missarū preces bene intellegant. & ut psalmi digne secundum diuisiones uersuum modulentur. & dominicā orationē ipsi intellegant. & omib; predicent intellegendam. ut quisq; sciat quid petat a dō & ut gloria patri cū omi honore apud omś cantet. & ipse sacerdos cū scis angelis & populo dī cū una uoce scs scs scs decantet. & omi modis dicendum ē presbiteris & diaconib; ut arma non portent. sed magis sē confidant in defensione dī quā in armis.

DE HONORE ECCLESIAE DI.

LXVII. Placuit nob admonere ut unusquisq; eps uideat per suam parrochiam. ut ecclesia di suum habeat honorem. simul & altaria secundum suam dignitatē venerentur. & n sit domus di & altaria sacrata p uia canib; & ut uasa sacrata do magna uenera tione habeantur. & ut sacrificia sci ficata cū magna diligentia ab eis colligant qui digni sunt. & cum honore seruant. & ut secularia negotia ue luaniloquia in ecclēsiis non agantur. quia domus di domus orationis deb& esse. non spelunca latronū. & intentos habeant animos ad dm quando ueniunt ad missarū solemnia. & ut non exeant ante completionē benedictionis sacerdotalis.

DE MINISTRIS ALTARIS DI ET DE SCOLA.

LXVIII. Sed & hoc flagitamus urām almitatē. ut ministri altaris di suum ministerium bonis moribus ornent. seu alii canonici obseruent eorū ordines. uel monachi propo sitū consecrationis obsecramus ut bonā & probabilē habeant conuersationē. sicut ipse dns in euangelio praecepit. Sic luceat lux ura coram hominibus. ut uideant opera ura bona & glorificent patrē urm qui in caelis ē. Ut eo4 bona conuersatione. multi ptrahan tur ad seruitium di & non solū seruilis conditionis in fantes. sed &iam ingenuorū filios adgregent. sibiq; sotient. & ut scolae legentiū puero4 fiant. psalmos

notas. cantus. conputum. grammaticam. per singula monasteria
vel episcopias. & libros catholicos bene emendatos. Quia
saepe dum bene aliquid dominum rogare cupiunt. sed per in
emendatos libros male rogant. Et pueros vestros non sinite
eos vel legendo vel scribendo corrumpere. Et si opus est
euangelium. & psalterium. & missale scribere. perfectae
aetatis homines scribant. cum omni diligentia.

DE UOTO MONACHORUM ET DE CLERICATU.

LXVIIII. Simul & hoc rogare curavimus. ut omnes ubicumque qui se
voto monachicae vitae constrinxerunt. monachi & regula
riter omnimodis secundum uotum suum uiuant. secun
dum quod scriptum est. Uota vestra reddite domino deo vestro. Et iterum.
Melius est non uouere. quam uouere & non reddere. &
ut ad monasteria uenientes secundum regularem ordinem
primo in pulsatorio probentur. & sic accipiantur.
Et qui ex seculari habitu in monasteria veniunt. non
statim foras ad ministeria monasterii mittantur ante
quam intus bene erudiantur. & ut monachi ad secularia
placita non uadant. Similiter qui ad clericatum accedunt.
quod nos nominamus canonicam vitam. volumus ut illi
canonice secundum suam regulam omnimodis uiuant.
& episcopus eorum regat vitam. sicut abba monachorum.

DE SUSCEPTIONE HOSPITUM.

LXX. Venerabile enim uidetur. ut hospites peregrini & pauperes

susceptiones regulares & canonici per loca diuersa habeant·
quia dns ipse dicturus erit in remuneratione magni
diei· Hospes eram· & suscepistis me· Et apostolus hospi
talitatē laudans dixit· Per hanc quidam placuer̄
do angelis hospitio susceptis· [T]ENTIBUS·
DE ABBATISSIS CONTRA MORĒ ECCLĀE DI FACI
LXXI Auditū ē aliquas abbatissas contra morē scē di ecclāe
benedictiones· & manus inpositiones· & signacula scē
crucis super capita uirorū dare· necnon & uelare uir
gines cum benedictione sacerdotali· Quod omnino a uob
scissimi patres in uris parrochiis illis interdicendū ēē scitote·
DE CLERICIS QUI SE FINGUNT ESSE MONACHOS·
LXXII· Ut illi clerici qui se fingunt habitu uel nomine monachos
ēē· & non s̄· omnimodis uidetur corrigendos· atq; emen
dandos esse· ut illi ueri monachi sint· t ueri canonici·
DE PSEUDOGRAPHIIS ET DUBIIS NARRATIONIBUS·
LXXIII Pseudographię & dubię narrationes· uel quę omnino contra
fidem catholicam sunt· ut epistola pessima & falsissima
quā transacto anno dicebant aliqui errantes & in errorē
alios mittentes qđ de cęlo cecidiss&· nec credantur·
nec legantur· sed comburant̄· ne in errorē pro tali scripto
populus mittatur· sed soli canonici libri· & catholici trac
tatus· & scōrum auctoritas & dicta legantur & tradant̄·
DE CANTU ROMANO A MONACHIS PERAGENDO·

LXXIIII· Monachi ut cantum romanu͞m pleniter & ordinabiliter
per nocturnale vel gradale officium peragant·
secundum quod beatę memorię genitor n͞r pippinus
rex decertauit· ut fieret quando gallicanu͞m cantum
tulit· ob unanimitatē apostolicę sedis· & sc͞ę di eccl͞ę
pacifica͞m concordiam· T NON S͞ AGENDA·

DE OPERIBUS SERUILIBUS QUĘ DIEBUS DOMINICIS

LXXV· Statuimus quoq; secundum q͞d in lege d͞ns pręcepit·
ut opera seruilia diebus dominicis non agantur· sicut
& bonę memorię genitor m͞s in suis synodalibus edictis
mandauit· quod nec viri ruralia exerceant· nec in ui
nea colenda· nec in ca͞pis arando· nec in metendo uel
foenu͞ secando· uel sepem ponendo· nec in siluis stir
pando· uel arbores cedere· uel in p&ris laborare·
nec domos struere· nec in orto laborent· nec ad placita
conueniant· nec uenationes exerceant· & tria carraria
opera lic& fieri in die dominico· id est hostalia carra·
uel uictualia· & si forte necesse erit corpus cuius lib&
duci ad sepulchrum· Itē feminę opera textrilia non
faciant· nec capulent uestitos nec consuant uel acu picturę
fiant· nec lana͞ carpere· nec linum battere· nec in publico
uestimenta lauare· nec berbices tondere habeant licitu͞·
ut omnimodis honoru͞ requies die dominico per soluatur·
sed ad missaru͞ sollē nia ad ecclesiam undiq; conue

niant · & laudent dnm̄ pro omnib; bonisq; nob̄ in illa die fecit ·

DE PRAEDICATIONE EPORŪ ET PRESBITER ·

LXXVI Sed & urm uidendum ē dilectissimi & uenerabiles pastores
& rectores ecclesiarū dī · ut presbiteri quos mittitis
per parrochias urās ad regendum & predicandum per
ecclesias populum dō seruientē · ut recte & honeste
predicent · & non sinatis noua uel non canonica aliquos
ex suo sensu · & non secundum scripturas sacras fingere
& predicare populo · Sed & uosmet ipsi utilia · honeste ·
& recte · & quę ad uitā ducunt aeternā predicate ·
aliosq; instruite ut haec eadē predicent · Primo omniū
predicandum ē omnibus generaliter · ut credant
patrē & filiū · & spm̄ scm̄ · unū esse dm̄ omnipotentē ·
aeternū · inuisibilē qui creauit cęlū & terrā mare &
& omnia quę in eis sunt · & unā esse ditatē · & substantiā ·
& maiestatē in tribus personis patris & filii & sps̄ sci ·
Item predicandū ē quomodo filius dī incarnatus ē de spū scō & maria
semper uirginē · pro salute & reparatione humani generis
passus · sepultus · & tertia die resurrexit · & ascendit
in caelos · Et quomodo iterum uenturus sit · & in ma
iestate diuina iudicare omēs homines secundum merita
propria · & quomodo impii propter scelera sua cū diabolo
in ignē aeternum mittentur · & iusti cū xpo & cum
scīs angelis suis in uitam aeternā · Item diligenter

predicandū ē se resurrectionē mortuorū accepturos ·
Itē cum omni diligentia cunctis predicandū ē pro
quibus criminib; deponunt cū diabolo in aeternū
supplicium · Legimus enī apostolo dicente · Mani
festa sunt opera carnis · quę sunt fornicatio · Inmun
ditia · luxuria · Idolorū seruitus · Ueneficia · Inimicitię ·
contentiones · aemulationes · animositates · irę · rixę
dissensiones · hereses · sectę · Inuidię homicidia · ebrie
tates · cōmessationes · & his similia quę p̄dixi uobis
sicut p̄dixi qm̄ qui talia agunt · regnū dī non conse
quent · Ideo hęc eadē quę magnus predicator
ecclesię dī · singillatim nominauit · cū omni studio
prohibeant · Intellegentes quā sit terribile illud
qđ dixit · qm̄ qui talia agunt regnū dī non possi
debunt · Sed & omni instantia admonite eos · de
dilectione dī & proximi · de fide & spe in dō · de hu
militate & patientia · de castitate & continentia ·
de benignitate · & misericordia · de elemosinis &
confessione peccatorū suorū · & ut debitorib; suis
secundum dominicā orationem sua debita dimit
tant · Scientes certissime quod qui talia agunt
regnū dī possidebunt · Et hoc ideo diligentius
iniungimus urę caritati · quia scimus temporibus
nouissimis pseudo doctores esse uenturos · sicut

ipse dn̄s in euangelio predixit. Et apostolus paulus ad timotheum testat̄. Ideo dilectissimi toto corde preparemus nos in scientia ueritatis. ut possimus contra dicentib; ueritati resistere & diuina donante gratia uerbum di̅ crescat. & currat. & multiplicetur in pfectū scę̄ di̅ ecclesię & salutem animarū nr̄arū. & laudē & gloriam nominis dn̄i di̅ nr̄i ihu xp̄i. Pax predicantibus gratia oboedientibus. Gloria dn̄o nr̄o ihu xp̄o amen.

DE REBUS ECCLESIAE

LXXVII. Quia iuxta scōrum patrū traditionē nouimus res ecclesię uita esse fidelium. pretia peccatorū. & patrocinia pauperū cuiq; non solū habita conseruare. uerū etiam multa dō opitulante conferre optamus. Tamen ut ab ecclesiasticis de non diuidendis rebus illius suspitionē diu dum conceptā penitus amoueremus. statuimus ut neq; nr̄is. neq; filiorum & dō dispensante successorum nr̄orū temporib; qui nr̄ām uel pgenitorum nr̄orū uoluntatē uel exemplū imitari uoluerint nullā penitus diuisionē aut iacturā patiantur.

DE EPISCOPIS ELIGENDIS.

LXXVIII. Sacrorū canonū non ignari ut in di̅ nomine scā ecclesia suo liberius potiretur honore. adsensum ordini ecclesiastico prebuimus. ut scilicet epi per electionem cleri & populi secundum statuta canonū de propria

dio cesi remota personarũ & munerũ acceptione ob uitę
meritũ & sapientię donum eligantur · ut exemplo & uerbo
sibi subiectis usq; quaq; prodesse ualeant ·

DE MONASTERIA ET BAPTISMALES ECCLAS

LXXVIIII Siquis eps aut propinquitatis affectu aut muneris ambi
tione causę amicicię senedochia · aut monasteria · uel bap
tismales ecclesias suę ecclesię ptinentes cuilib& per benefin
theus eos contractus dederit se suosq; successores pena mul
tandos conscripserit · potestatē talia inmutandi rectorib;
ecclesiarũ absq; penę conscriptę solutione concedimus ·

DE ECCLESIA CONSTRUENDA IN SUA PROPRIETATE

LXXX Statutũ ē ut siquis liber homo pconsensum epi sui ecclesiā
in sua construxerit p proprietate · fontesq; in eadem ab epō
fuerint consecrati : ideo non suā perdat hereditatem · sed
si eps uoluerit officium sacri baptismatis in sua transferat
ecclesia · ipsa uō a qua transfertur in constructoris maneat iure ·

DE DICTIS PATRUM CONGESTIS PRO
CANONICA PROFESSIONE QUIA DE
HONESTABATUR :

LXXXI Quia uero canonica professio a multis partim ignorantia ·
partim desidia dehonestabatur · operę precium
duximus · dō annuente apud sacrũ conuentum ex dictis
scōrũ patrũ uelut ex diuersis pratibus quosdam uernan
tes flosculos carpendo in unā regulā canonicoꝝ · & cano

nicarū congerere. & canonicis uel scā monialibus ser
uandā contraderet. ut per eam canonicus ordo absq; am
biguitate possit seruari. & qm̄ illā sacer conuentus.
ita etiam extulit laudibus ut usq; ad unū ita obser
uandum percenseret. statuimus ut ab omnibus in eadē
pfessione degentibus indubitanter teneatur. &
modis omnibus siue a canonicis siue a scā monialibus
canonice degentibus deinceps obseruetur.

DE CONLATIS ECCLĒ DIUIDENDIS

lxxii. Statutū ē ut quicquid tempore imperii nr̄i a fide
libus ecclesię sponte conlatū fuerit. in ditioribus
locis duas partes in usus pauperū. tertiā in stipendia
cedere clericorū aut monachorū. In minoribus uō
locis. aeque inter clerū & pauperes fore diuidendū.
nisi forte a datoribus ubi specialit̄ dande sint consti
tutū fuerit. DE ABBATIBUS ELIGENDIS

lxxiii. Monachorū siquidē causam qualit̄ dō opitulante
ex parte disposuerimus. & quomodo ex seipsis sibi
eligendi abbates licentiā dederimus. & qualiter dō
opitulante quiete uiuere. & ppositumq; indefessi custo
dire ualerent ordinauerimus. In alia scedula diligen
ter adnotari fecimus. & ut apud successores nr̄os ra
tum fore & inuiolabilit̄ conseruetur confirmauimus.

DE ORDINATIONE SERUORUM

LXXXIIII. De seruorum vero ordinatione qui passim ad gradus ecclesiasticos indiscrete promouebantur. Placuit omnibus cum sacris canonibus concordare debere. Et statutum est ut nullus episcoporum deinceps ad eos sacros ordines promouere presumat nisi prius a dominis propriis libertatem consecuti fuerint. Et si quilibet seruus dominum suum fugiens aut latitans aut adhibitis testibus munere conductis uel corruptis aut qualibet calliditate uel fraude ad gradus ecclesiasticos peruenerit. decretum est ut deponatur. et dominus eius eum recipiat. Si uero auus uel pater ab alia patria in aliam migrans in eadem prouincia filium genuerit. et ipse filius ibidem educatus. et ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit. et utrum seruus sit ignorauerit. et postea ueniens dominus eius legibus eum adquisierit. sancitum est ut si dominus eius illi libertatem dare uoluerit. in gradu suo permaneat. Si uero eum catena seruitutis a castris dominicis extrahere uoluerit gradum amittat. Quia iuxta sacros ordines uilis persona manens sacerdotii dignitate fungi non potest. De rebus uero illorum uel peculiare qui a dominis propriis libertate donantur ut ad gradus ecclesiasticos iure promoueantur. statutum est ut in potestate dominorum consistat. utrum illis concedere

xri sibi uindicare uoluerint. Cęterum si post ordinationem aliquid adquisierit. illud obseruetur quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est. De ecclesiarum uero seruis. communi sententia decretum est. ut archiepiscopi per singulas prouincias constituti. nostram auctoritatem. suffraganei uero illorum exemplar illius penes se habeant. et quandocumque de familia ęcclesię utilis inuentus aliquis ordinandus est. in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur. et coram sacerdotibus uel coram fidelibus laicis ante cornu altaris sicut in nostra auctoritate continetur. Remota qualibet calliditate libertatem consequatur. et tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoueatur. similiter quoque de his agendum est quos laici de familia ecclesiarum ad sacros ordines promouere uoluerint. sed et de his quos praepositi canonicorum. aut monachorum ordinandos expetiuerint eadem forma seruanda est.

DE PERSONIS A QUIBUS NON SUNT RES ACCIPIENDĘ.

XXXV. Statutum est ut nullus quilibet ecclesiasticus ab his personis res deinceps accipere praesumat quarum liberi aut propinqui hac inconsulta oblatione possint rerum propriarum exheredari. quod si aliquis deinceps hoc facere temptauerit. a synodali uel imperiali sententia modis omnibus feriatur.

DE PRESBITERIS CONSTITUENDIS

LXXXVI Statutum est. ut sine auctoritate uel consensu episco
porum presbyteri in quibuslibet ecclesiis nec constituantur
nec expellantur. Et si laici clericos probabilis uitae et doctri
nae episcopis consecrandos suisque in ecclesiis constituendos
optulerint nulla qualibet occasione eos reiciant.

DE MANSIS UNIUSCUIUSQUE ECCLESIAE

LXXXVII Sancitum est ut unicuique ecclesiae unus mansus integer
absque alio seruitio adtribuatur. et presbyteri in eis constituti
non de decimis neque de oblationibus fidelium non de domi
bus neque de atriis uel de ortis iuxta ecclesiam positis neque
de praescripto manso aliquod seruicium faciant praeter
ecclesiasticum. et si aliquid amplius habuerint inde
senioribus suis debitum seruitium inpendant.

DE PRESBYTERIS UNIUSCUIUSQUE AECCLESIAE

LXXXVIII Statutum est postquam hoc implaetum fuerit. ut unaquaeque
ecclesia suum presbyterum habeat ubi id fieri facultas pro
uidente episcopo permiserit. DE UILLIS NOUIS EC
CLESIIS IN EIS NOUITER CONSTITUTIS.

LXXXVIIII Sancitum est de uillis nouis ecclesiis in eis nouiter consti
tutis. ut decimae de ipsis uillis ad easdem ecclesias conferantur.

DE SACRIS UASIS ECCLESIAE IN PIGNUS DATIS.

XC De sacris uasis ecclesiae quae in pignus a nonnullis in quibusdam
locis dari comperimus. inhibitum est ne deinceps a quoquam
fieri praesumatur nisi solummodo necessitate redimendorum

captiuorum conpellente. DE ECCLESIIS DESTRUCTIS UEL DE NONIS ET DECIMIS.

XCI De ecclesiis sane destructis uel de nonis & decimis. siue de claustris canonicorum qualiter constitui & ordinari a nobis placuerit aliis capitulis subter adnotabimus.

DE ECCLESIARUM HONORE.

XCI. Sed & de ecclesiarum honore quomodo d(e)o adiuuante quantum in nobis est uigeat. similiter in subter adnotatis capitulis insertum esse dinoscitur.

DE EPISCOPIS ITALIAE.

XCII De ep(iscop)is uero in longobardia constitutis qui ab his quos ordinabant sacramenta & munera contra diuinam & canonicam auctoritatem accipere uel exigere sollicti erant. modis omnibus inhibitum est ne ulterius fiat. quia iuxta sacros canones utterque gradu proprio talia facientes deici debent. DE PRESBITERIS QUI FEMINAS IN DOMIBUS HABENT.

XCIII. Statutum est ab ep(iscop)is de presbiteris qui feminas indiscrete secum habitare permittunt. & propter hoc male opinionis suspitione denotantur. ut si deinceps admoniti non se correxerint uelut contemptores sacrorum canonum canonica inuectione feriantur. DE PRESBITERIS QUI PRO CHRISMATE IN CENA D(OMI)NI UENIEBANT.

XCIIII. De presbiteris qui accipiendi chrismatis gratia ad ciuitates in cena

dni uenire soliti erant. sancitum e. ut de his qui longe positi s.
de octo uel decem unus ab epo eligatur. qui acceptum
chrisma sibi & sociis diligenter perferat. hi uero qui non
longius a ciuitate qua quattuor aut quinq. milibus
habitant. more solito ad accipiendum chrisma perse
ueniant. Dicendi uero gratia alio non quadragesime
tempore ad ciuitates conuocentur.

DE PREDICATIONE ET CONFIRMATIONE EPISCOPORUM.

XCVI Ne uero epi occasione predicandi aut confirmandi oneri
essent populis a nobis admoniti polliciti sunt. sed dein
ceps hoc cauere. & eo tempore suum ministerium in quan
tum facultas dabatur exsequi. quo eorum perfectio quantum
in illis erat his quibus prodesse possunt & debent. non
sit inportuna uel onerosa.

DE PUERIS TONDENDIS ET PUELLIS UELANDIS.

XCVII. Ne pueri uero sine uoluntate parentum tonsorentur. uel
puelle velentur omnibus modis inhibitum e. & qui hoc
facere temptauerit. multamque in capitulis legis mun
dane a nobis constitutis continetur persoluere cogantur.

DE FEMINIS UIROS AMMITTENTIBUS.

XCVIII. De feminis que uiros ammittunt placuit ne se sicut actenus
indiscrete velent. sed ut xxx dies post decessum viri sui
expectent. & post tricesimum diem per consilium
epi sui. uel si eps absens fuerit. consilio aliorum

religiosorum sacerdotū suorumq; parentū atq; amicorū ·
id quod eligere debent eligant · & quia sacro conuentu rogati
ubi qui publicam gerebant paenitentiam & feminę quę uiros
ammittebant · nr̄a auctoritate donec deliberent quid agant
tuerentur · Specialiter ꝓ his capitula fieri & legis mundanę
capitulis inserenda decreuimus ·

DE RAPTIS ET DE EARŪ RAPTORIBUS ·

XCVIIII · De raptis uō & de raptoribus quāquā specialiter decreuissemus ·
quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere temptauerint ·
quid tamen super his sacri canones ꝑcipiunt · hic inserendū
necessarium duxim' · quatinus omnibus pateat quantum
malum sit · & non solū humana sed etiam diuina auctorita
te constricti abhinc hoc malum caueatur ·

DE PUELLIS RAPTIS NEC DŪ DESPONSATIS

C · De puellis raptis necdum desponsatis in concilio calcidonensi ·
ubi DCXXX patres adfuerunt capitulo XXXVIII · ita
habetur eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitan
di cooperantes & conibentes raptoribus · Decreuit sc̄a synodus ·
siquidem clerici sunt decidant gradu ꝓprio · si uero laici
anathematizentur · quibus uerbis aperte datur intellegi ·
Qualiter huius mali auctores damnandi sunt · quando par
ticipes [illegible] conibentes tanto anathemate feriunt ·
& iuxta canonicam auctoritatē ad coniugia legitima
raptas sibi iure uindicare nullatenus possunt ·

DE DISPONSATIS ET AB ALIIS RAPTIS

C I · De disponsatis puellis & ab aliis raptis. ita in concilio an
cirtano capt x · legitur · Disponsatas puellas & post
ab aliis raptis placuit erui & eis reddi quibus ante
fuerint disponsate etiam si eis a raptoribus uis inlata
constiterit · Proinde statutum e a sacro conuentu ut
raptor publica penitentia multetur · Rapta uero
si sponsus recipere noluerit · & ipsa eiusdem crimini
consentiens non fuit · licentia nubendi alii non negatur ·
quod si & ipsa consensit · simili sententia subiaceat ·
quod si post hec se coniungere presumpserint uterq;
anathematizentur ·

DE CONIUGALI AUT UELATIONE

C II · Si disponsatam alii puellam alter in matrimonium possit
accipere · hoc ne fiat modis omnibus inhibemus · quia
illa benedictio · quam nupture sacerdos inponit · apud
fideles cuiusdam sacrilegii instar e · si ulla trans
gressione uiolatur · DE HIS QUI UIR
GINIBUS DO DICATIS SE SOCIANT

C III · De his uero qui sacris uirginib; se sociant · ita de in
cestis pape gelasii capitulo XX continetur · Uir
ginibus sacris temere se quosdam sociare cognouimus ·
& post dicatum do propositum · incesta federa sa
crilega que miscere quos protinus aequum e a sacra

communione d&rudi & nisi publicã pbatamq; egerint
penitentiam omnino non recipi. aut his certe viaticum
de seculo transeuntibus. si tamen penituerint non neget̃.
si uero de copulatione sacrarũ uirginũ. tam seuere feriunt̃.
quanto seuerius feriendi sunt qui eas rapiunt. Ideo sicut
pr§missum ẽ. necesse ẽ ut ab omnibus in xpiana religione
consistentibus rigore auctoritatis diuin§ uel human§
hoc malũ radicitus amputetur.

DE PUELLIS QUO TEMPORE UELENTUR.

CIIII. Ne uero puell§ indiscrete uelentur. placuit nobis etiam
de sacris canonibus qualit̃ obseruandũ sit hic inferre
de tempore uelandarũ puellarũ. In africano concilio
capitulo XVI. continetur. ut non ante XXV annos
consecrentur. Item in eodẽ concilio capitulo XC III.
de uirginibus uelandis. ita continetur. Itẽ placuit
ut quicumq; episcoporũ necessitate periclitantis pu
dicici§ uirginalis. cũ et uel petitor potens uel raptor
aliquis formidatur. uel si etiam aliquo mortis periculoso
scrupulo conpuncta fuerit. ne non uelata moriatur.
aut exigentibus parentibus aut his ad quorũ curam per
tinet uelauerit uirginẽ seu uelauit ante XXV annos
aetatis non ei obsit concilium quod de isto annorum nu
mero constitutũ ẽ. Unde colligitur quia iuxta prio
rem sancionẽ virgines XXV aetatis su§ anno rite consecran

desint · Quod si premisse necessitates · ante id fieri con
pellant · nullū possit epō adferre p̄iudicium consecrationis ·

DE ADULTERO CŪ ADULTERA CŌPHENSO ·

CV · Siquis adulter cū adultera conprehensus secundum
edicta legis Langobardorū marito adulterę ambo ad
uindictā traditi fuerint · si eos quispiā emerit · eosq;
conuictos in eodem scelere habere repertus fuerit ·
ipsos fisco adquirat ·

DE UXORE LIBERI HOMINIS ·

CVI Siquis liber homo uxorē habens liberā, p̄p̄t aliquod
crimen aut debitū seruitio alterius · se subdit · infan
tes qui ex tali coniugio nati fuerint libertatis statū
non amittant · si uere illa defuncta secunda uxor
& tamen libera tali se sciens iunxerit coniugio liberi
illorū seruituti subdantur · DE FEMINA SI

UESTĒ HABENS MUTATĀ MECHA FUERIT DEPHENSA

CVII · Statuimus ut si femina uestē habens mutatā mecha
dep̄hensa fuerit · non tradatur genitiuo sicut usq;
modo · ne fortę quę prius cum uno post modum cum
pluribus locum habeat mechandi · sed eius possessio
fisco redigatur · & ipsa episcopali subiaceat iudicio ·

DE EXAMINATIONE SCĘ CRUCIS N̄ FACIENDA

CVIII · Sancitū est ut nullus deinceps qualib& examinationē
crucis facere p̄sumat · ne xp̄i passionē quę glorificatio est

cuius lib& temeritate contemptui habeatur ·

DE PABULO UERBI DIUINI NUNCIANDO ·

CVIIII · Ep̄os uero ut siue per se siue per uicarios pabulum
verbi diuini sedule populis adnuntient · quia ut
ait beatus gregorius · Irā contra se occulti iudicis
excitat sacerdos · si sine predicationis uoce incedit ·
& ut clerū sibi cōmissum in sobrietate & castitate
nutrirent · diuinisq; officiis imbuerint · Quęrite
ad sacros scōs ecclesiasticos ordines promoueri possint ·
& ut operam dent · quatinus prbri missarium & lec
tionariū · siue cęteros libellos sibi necessarios bene
correctos habeant · & qualit̄ ęcclesias destructas sibi
pertinentes iuxta uires emendent · Qualiter & iam
uiduas diligenter instruant · quomodo & iam secun
dum apostolicā auctoritatē conuersari debeant edo
ceant · & ut superstiticiones quas quibusdam in locis
in exequiis mortuorū nonnulli faciunt eradicent ·
& ut exemplo suę innocentię alios ad bene uiuendū
prouocent · & cunctis ęcclesiasticis negotiis quantum
dn̄s iuuauerit totis uiribus consulere satagāunt ·
diligenter admonuimus · & ut id liberius exequi
ualeant · nos in quantū posse dederit · opem ferre
modis omnibus optamus · T DENDIS

DE INCESTIS NUPTIIS ET ECCLESIIS DIUI

CX. Nonnulla uero capitula sicut de incestis nuptiis nec non et de ęcclesiis quę inter coheredes diuiduntur et tali occasione proprio honore carent siue de his ęcclesiis quę nimium rebus propriis sunt adnuntiatę uel certe de his rebus quę nuper necessitate conpellente a nonnullis ęcclesiis sunt ablatę et si qua sunt alia siue in ęcclesiasticis siue in publicis rebus emendatione digna quę pro temporis breuitate efficere nequiuimus in tantum differendum illud dignum iudicauimus donec domino fauente consulta fidelium facultas nobis id definiendi ab eo tribuatur. Inuenta uero in deo opitulante effectum obtinerant per tempora hic inserenda censuimus.

DE SCRIPTORIBUS

CXI De scribis ut non uitiose scribant.

DE SERUIS PROPRIIS UEL ANCILLIS

CXII De seruis propriis uel ancillis ut non amplius tondeantur uel uelentur nisi secundum mensuram et ut ibi satis fiat et uillę non sint desolatę.

DE CONGREGATIONIBUS

CXIII De congregationibus superfluis ut nullatenus fiant sed tantos congregent quantis consilium dare potest.

DE PULSANTIBUS

CXIIII De his qui non fiunt secundum regulam pulsati ut deinceps emendentur et pulsentur secundum regulam.

DE INFANTULIS PUELLIS QUANDO UELENT(ur)

CXV Ut infantulę aetatis puellę non uelent(ur) ante quā illę
eligere sciant quid uelint salua canonica auctoritate

DE PREPOSITIS MONACHORUM.

CXVI. Ut laici non sint prepositi monachorum infra monaste
ria. nec archidiaconi sint laici. DE INCESTUOSIS.

CXVII. De incestuosis ut canonicę examinentur. & nec p(ro)p(ter)
alicuius amiciciam quidā relaxent(ur). quidā uero
constringant(ur). DE FAME CLADE ET PES
TILENTIA SI UENERINT.

CXVIII. De hoc si uenerit fames clades pestilentia inaequa
litas aeris uel alia qualiscumq; tribulatio ut non
expectetur ędictū nrm. sed statim dep(re)cet(ur) dī
misericordia. & in pręsenti anno de famis inopia
ut suos quisq; adiuuet prout potest & sua annno
nā non nimis care uendat. & ne foris imperium
nrm uendatur aliquid alimonię.

DE FUGITIUIS CLERICIS SIUE LAICIS.

CXVIIII De fugitiuis clericis siue laicis uel etiam feminis sicut
iam in alio capitulari p(re)cipimus ita seruetur.

DE LIBERIS HOMINIBUS AD SERUI
TIUM DI SE TRADENTIBUS.

CXX. De liberis hominibus qui ad seruitium dī se tradere
uolunt. ut prius hoc non faciant quā a nobis

licentiā postulent · hoc ideo quia audiuimus aliquos ex illis non tam causa deuotionis hoc fecisse quam p exercitu seu alia functione regali fugienda · Quosdam vō cupiditatis causa ab his qui res illoꝝ concupiscunt circumuentos audiuimus · & hoc ideo fieri p̄hibemus

DE OPPRESSIONE PAUPERUM ·

CXXI · De oppressione pauperū liberoꝝ hominū ut non fiant a potentioribus per aliquod malū ingenium contra iusticiam oppressi · ita ut coacti res eorū uendant aut tradant · Ideo hęc & supra & hic de liberis hominibus diximus · ne forte parentes eorum contra iusticiam fiant exheredati · & regale obsequium minuatᷣ · & ipsi heredes p̄p̄t indigentiam mendici uel latrones seu male factores efficiantur & ut sepius non fiant manniti ad placita · nisi sicut in alio capitulari pręcipimus ita seruetur · DE MISSIS QUI PER CIUITATES ET MONST̄ MITTUNTUR ·

CXXII · Ut missi per singulas ciuitates & monasteria uiroꝝ & puellarū p̄uideant quomodo aut qualiter in domibus ęcclesiarū & ornamentis ęcclesię emendatę uel restauratę esse uidentur · & diligenter inquirant de conuersatione singulorū uel quomodo emendatū habeant quod iussimus · de eorū lectione & cantu · cęterisq; disciplinis ad ordinē ęcclesiasticę

regulae pertinentibus·

DE THESAURIS ECCLESIASTICIS·

CXXIII· Ut singuli epi abbates abbatissę diligenter conside
rent thesauros ecclesiasticos· ne ppt perfidiā aut
neglegentiam custodū aliquid de gemmis aut de ua
sis uel de reliquo quoq; thesauro perditū sit· Quia
dictū ē nobis quod negotiatores iudei necnon & alii
gloriant̄· quia quicquid eis placeat possint ab eis emere·

DE MENDICIS DISCURRENTIBUS·

CXXIIII· De mendicis qui per patrias discurrunt· volumus ut
unus quisq; fidelium nostrū suum pauperem de bene
ficio aut de propria familia nutriat· & non permit
tat alicubi ire causa mendicandi· & ubi tales inuenti fuerint·
nisi manib; laborent· nullus eis quicquā tribuere psumat·

DE USURA·

CXXV· Usura ē ubi amplius quęrit̄ quam datur· verbi gra
tia· si dederis solid· x· & amplius requisieris· vel si de
deris modiū uini· frumenti· & iterū super aliud exigeris

DE CUPIDITATE IN BONĀ PARTEM

CXXVI· Cupiditas in bonā partē potest accipi & ad malā· in bonā
iuxta apostolū· cupio dissolui & esse cū xpo· & in
psalmo· concupiuit anima mea in atria dni·

ITĒ DE CUPIDITATE IN MALĀ PARTE

CXXVII· Cupiditas uero in malā partem accipitur· si quis supra

modum res quas lib& iniuste appetere uult · iuxta
salomonē · post concupiscentias tuas non eas ·

ITEM DE AUARITIA ·

CXXVIII · Auaricia ē alienas res appetere & adeptas nulli largiri ·
& iuxta apostolū · hęc ē radix omnium malorum ·

DE TURPIBUS LUCRIS ·

CXXVIIII Turpe lucrū exercent qui per uarias circum uec
tiones lucrandi causa inhoneste res quas lib& con
gregare decertant · DE FENORE ·

CXXX · Foenus ē qui aliquid prestat iustū · fenus ē qui am
plius non requirit nisi quantum prestitit ·

DE EMPTIONE TEMPORE MESSIS
CAUSA CUPIDITATIS ET TURPIS LUC ·

CXXXI Quicumq; enim tempore messis · uel tempore uindemię ·
non necessitate · sed ppt cupiditatē conparat
annonā · aut uinū · verbi gratia · de duobus dena
riis conparat modiū unū · & seruat usq; dum ue
nundare possit contra denarios iiii · aut vi · seu
amplius · hoc turpe lucrū dicimus · Si hoc ppt
necessitatē comparat ut sibi habeat & aliis tribuat ·
negotium dicimus · DE HOC SI PER PLU
RIMA LOCA FAMES FUERIT ·

CXXXII · Considerauimus itaq; quia per plurima loca fames
ualida esse uidetur · ut omnes epi · abbates abbatisse ·

optimates & comites · seu domestici & cuncti fideles
qui beneficia regalia · tam de rebus ecclesiasticis · quamq;
& de reliquis habere uidentur · ut unusquisq; de
suo beneficio · suam familiam nutricare faciat · & de
sua proprietate propriam familiam nutriat · & si deo
donante super se & super familiam suam aut in be
neficio aut in alode annonam habuerit & uenundare
re uoluerit · non carius vendat · nisi modium de
auena contra denarios · II · modium de ordeo contra dena
rios · III · modium · I · de sigale · contra denarios · IIII ·
modium · I · de frumento parato contra denarios · VI ·
& ipse modius sit quem omnibus habere constitu
tum est · ut unusquisq; habeat aequam mensuram &
aequales modios · DE SINODIS QUALITER FIANT
CXXXIII · Ut per singulos annos synodus bis fiat ·
DE METROPOLITANIS EPISCOPIS ·
CXXXIIII Ut nequaquam inter duos metropolitanos prouincia diuidatur ·
DE EPISCOPIS QUOT SINT IN UNA CIUITATE ·
CXXXV · Ne in una ciuitate duo sint episcopi ·
DE ORDINATIONE EPISCOPORUM ·
CXXXVI · Quod non oporteat ordinationes episcoporum diu
differre · DE STABILITATE EPISCOPO
RUM UEL CLERICORUM ·
CXXXVII · Ne de uno loco ad alia transeat episcopus · sine decreto

episcopor. vel clericus sine iussione epi sui.

DE COMMUNICATIONE FIDELIUM.

CXXXVIII Vt omis fideles communicent & ad missas per expectent sine alia depredicatione t depcatione.

CANONES SCI SILUESTRI EX CC. LXXXIIII. EPIS DE PRIS DIACONIBUS ET RELIQUIS EX CLERO.

CXXXVIIII Fecit hos gradus in gremio synodi. ut non prbri ad uersus epm. non diacones aduersum prbm. non sub diaconus aduersus diaconu. non acolitus aduersus subdiacone. non exorcista aduersus acolitum. non lector aduersus exorcista. non ostiarius aduersus lectorem det acusatione aliqua. & non damnabit p̄sul sine LXXII testibus. neq; p̄sul summus aquo qua iudicabit. qm scriptu e. non e discipulus su per magistru. prbr aut nisi in XLIIII. testimoniis non damnabitur. Diaconus aut cardine constitutus in urbe roma. nisi XXXVII. non condemnabitur. Sub diaconus. acolitus. exorcista. lector. nisi sicut scrip tu e. in VII. testimoniis filios habentes & uxores. & omnino xpm predicantes sic dicatur mistica ueritas.

DE CONFUGIO AD ECCLESIAM.

CXL. Siquis ad ecclesiam confugium fecerit. in atrio ipsius eccle pacem habeat. nec sit ei necesse ecclam ingredi.

& nullus eum inde per vim abstrahere presumat ·
sed liceat ei confiteri quod fecerit · & inde per manus
bonorum hominum ad discussionem in publico producat ·

DE HIS QUI AD CAUSAM DI RES TRA
DERE UOLUERINT ·

cxli · Qui res suas pro anima sua ad casam di tradere uoluerit ·
Domi traditionem faciat coram testibus legitimis ·
& que in hoste facte sunt tradiciones de quibus nul
la est contra questio stabiles permaneant · Si uero aliquis
alii res suas tradiderit · & in hostem profectus fuerit ·
& ille cui res tradite sunt interim mortuus fuerit ·
qui res tradidit cum reuersus fuerit · adhibitis
testibus coram quibus traditio facta est res suas recipiat ·
Si autem & ipse mortuus fuerit · heredes eius legitimi
res traditas recipiant ·

DE ORDINATIONE PRESBITERORUM

cxlii · Ut presbiteri non ordinentur priusquam examinentur · &
ut excommunicationes passim & sine causa non fiant ·

DE CONUERSIONE LIBERI HOMINIS ·

cxliii · Ut liber homo qui in monasterio regulari comam depo
suerit · & res suas ibidem delegauerit · promissionem
factam secundum regulam firmiter teneat ·

DE NON COGENDO BIBERE ·

cxliiii · Ut nemini liceat alium cogere ad bibendum ·

DE MERCATO.

cxlv. Ut mercatus die dominico innullo loco habeat᷑.

DE PR̄IS QUALITER INTROITUM ECCLESIAE CONSEQUANTUR.

cxlvi. Ut nullus prb̄r adintroitū ecctiae exenia donet.

DE PRESBITERIS AQUIBUS PER ECCLESIAS CONSTITUANTUR.

cxlvii. Ut nullus laicus prb̄m inecclesia mittere uel eicere presumat. nisi per consensum epi.

DE HONORE PRO ECCLESIIS DANDO

cxlviii. Ut epi preuideant quem honorē prb̄ri proecclesiis senioribus tribuant.

DE DECIMIS DISPENSANDIS

cxlviiii. Ut decime inpotestate epi sint qualiter aprb̄ris dispensentur. DE ECCLESIIS UEL ALTARIBUS.

cl. Ut eccte uel altaria melius construantur. & nullus prb̄r annonā vel fenū inecclesia mittere presumat.

DE ECCLESIIS UEL ALTARIBUS AMBIGUIS.

cli. Ut eccte vel altaria que ambiguae sunt deconsecratione consecrentur.

DE LINTEIS ALTARIBUS PREPARANDIS

clii. Ut pb̄ri per parrochias suas feminis p̄dicent. ut linteamina altaribus preparent.

DE PARROCHIANIS ALTERIUS PRESBITERI.

cLIII Ut nullus prbr alterius parrochianum · nisi in itinere fuerit uel placitũ ibi habuerit ad missam recipiat ·

DE PARROCHIA ALTERIUS PRĨ ·

cLIIII · Ut nullus prbr in alterius parrochia missam cantare p̃sumat nisi in itinere fuerit · nec decimam ad alterũ pertinentem audeat recipere ·

DE TERMINO ECCLESIARUM ·

cLV · Ut terminũ unaquaq; habeat ęcclã · de quibus ullus decimas recipiat · DE REBUS PRESBITERORUM ·

cLVI · Ut unusquisq; prbr res quas post diem consecrationis adquisierit · propriæ ęcclæ relinquat ·

DE PENITENTIBUS NON COGENDIS ·

cLVII · Ut nullus prbr aut laicus penitentẽ inuitet uinum bibere aut carnẽ manducare · nisi ad p̃sens pro ipso uino uel duos denarios iuxta qualitatẽ penitentię dederit ·

DE PRBIS A QUIBUS SE CAUEANT ·

cLVIII · Ut nullus prbr cartas scribat · nec conductor sui senioris existat · DE SEPULTURA UBI NON FIAT ·

cLVIIII · Ut nullus deinceps in ęcclã mortuum sepeliet ·

DE PREDICATIONE ET CAPITULIS PRBITERORUM

cLX · Ut unusquisq; prbr capitula habeat de maioribus uel de minoribus uicis perque cognoscere ualeat uel p̃dicare subditis suis ut caueant ab insidiis diaboli ·

DE EUCHARISTIA ·

clxi. Ut prbr semper eucharistiam habeat paratã ut quan
do quis infirmauerit. aut paruulus infirmus fuerit
statim eum communicet nesine cõmunione moriatr.

DE AMPULLIS DUABUS IN CENA DÑI HABEND.

clxii. Ut prbr in cena dñi duas ampullas secũ defferat.
unã ad chrismã. alteram ad oleum ad catecuminos
inunguendum vel infirmos. iuxta sententiam aposto
licam. ut quando quis infirmatur inducat prbros
ecclę et orent super eum. unguentes eum oleo in nomine dñi.

DE NONIS ET DECIMIS.

clxiii. Ut qui ecclesiarũ beneficia habent nonã et decimam
ex eis. ecclę cuius res sunt donent. et qui talẽ bene
ficium habent ad medietatẽ laborent et de eorum
portione proprio prbro decimas donent.

DE FESTIUITATIBUS IN ANNO.

clxiiii. Haec sunt festiuitates in anno quę per omnia uenerari
debent. natalis dñi. sci stephani. sci iohannis euangelistę.
innocentũ. octabas dñi. ephi. purificatio scę marię
pascha dies octo. Laetania maior. ascensa dñi. pentecosten.
sci iohannis baptistę. sci petri et pauli. sci martini.
sci andreę. de adsumptione scę marię interrogandũ reliqm.

DE ADMONITIONE SACERDOTUM.

clxv. Ut sacerdotes admoneant populum ut elemosinã dent.
et orationes faciant per diuersis plagis quas assidue propec

tis nris patimur · DE PREDICATIONE AD PLEBE·

CLXVI· Ut ipsi sacerdotes unusquisque secundum ordinē suum
p̄dicare & docere studeat plebem sibi commissam·

DE EBRIETATE·

CLXVII De ebrietate ut primo omnium seniores semet ipsos caueant
exinde· & eorum iunioribus exemplū bonū sobrieta
tis ostendant·

DE ADMONITIONE AD OMNES·

CLXVIII Admonendi sunt omš generaliter secundum euangeli
cam auctoritatē ut sic luceant opera eor bona corā
hominibus ut glorificent dm̄ qui in cęlis ē·

INCIPIT PRĘFACIUN CULA LIBRI SECUNDI·

SUPRA IN PRIMO CAPITULAE ECCLESI astica quę domnus imperator carolus fecit adunaui· In hoc uō ea ecclesiastica quę domnus hludu uuicus cęsar piissimus· & chlotarius imperator filius ipsius ediderunt descripsi libello·

INCIPIUNT CAPITULA·

III De hoc quod admonitor fidelium domnus imp̄r sit
& om̄s fideles adiutores ipsius ·

IIII· De sacro ministerio episcoporū & de admonitione
domni imperatoris ad ep̄os ·

V· De admonitione domni imp̄r ad ep̄os de sacerdotib;
ad curā eorum pertinentib; & de scolis ·

VI De ammonitione ad comites p utilitate sc̄ę di ecclę

VII De admonitione ad laicos p honore ecclesiastico conseruando ·

VIII De admonitione ad abbates & laicos p monasteriis
ex regali largitate sibi commissis ·

VIIII· De ammonitione ad ep̄os abbates & ad om̄s fideles
pro comitū adiutoriis ·

X De admonitione ad ep̄os uel comites p concordia
ad inuicē & cū ceteris fidelibus ·

XI De admonitione ad om̄s generaliter p caritate & pace ad inuc̄ ·

XII De hoc quod unusquisq; episcoporū uel comitū pastē minis
terii regalis habeat & de testimonio ipsorū ad inuicem ·

XIII De causa osta ad inhonorationem regni pertinente ·

XIIII De pace in itinere exercitali custodienda ·

XV De denuntiatione ut qui in hostem pergunt suos qui
in suo sunt obsequio unusquisq; cognoscat ·

XVI De liberis hominibus qui in hostē pergere debent ·

XVII· De liberis hominibus q̄ n̄ ppt paupertatē s; ppt fraudo
lentiam & malū ingenium res suas ad ecclesias dant ·

INCIPIUNT PREDICTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS PRELOCUTIO.

OMNIBUS UOBIS AUT UISU AUT AUDITU notum esse non dubitamus. quia genitor noster. & progenitores. postquam a dõ ad hoc electi sunt. in hoc precipue studuerunt ut honor scae di ecclae. & status regni decens maneret. Nos etiam iuxta modum nrm eorum sequentes exemplum. saepe urãm deuotionem de his admonere curauimus. & dõ miserante multa iam emendata. & correcta

uidemus · unde & dō iustas laudes proso persoluere · & uraę bonę intentioni multimodas debeamus gratias referre ·

DE DIUINA PROUIDENTIA IN CONSTITUTIONE DOMNI IMPR · ET DE CONSERUATIONE TRIUM CAPITULORUM ·

II · Sed qm̄ conplacuit diuinę prudentię nram̄ mediocritatem · adhoc constituere ut scę suę ecclesię & regni huius curā gereremus · adhoc certare & nos & filios ac socios nrōs diebus uitę nrę optamus · ut tria specialit̄ capitula · & anob̄ & auob̄ dō opem ferente inhuius regni administratione · specialit̄ conseruent̄ · Id est ut defensio & exaltatio uel honor scę dī ecclesię & seruoꝝ illius congruus maneat · & pax & iusticia inomni generalitate populi nrī conseruetur inhis quippe maxime studere · & dehis inomnibus placitis quę uobiscum dō auxiliante habituri sumus uos admonere optamus sicut debitores sumus ·

DE HOC QUOD ADMONITOR FIDELIUM DOM IMPR SIT · ET OMNES FIDELES ADIUTORES IPSIUS ·

III · Sed quā summa huius ministerii innrā persona consistere uideatur · tamen & diuina auctoritate & humana ordinatione ita perpartes diuisum esse cognoscitur · ut unusquisq; urm̄ insuo loco & ordine partē nrī ministerii habere cognoscatur · Unde apparet qđ

ego omnium vrm admonitor esse debeo. & omns vos nri adiutores esse debetis. nec enim ignoramus quid unicuiq; vrm in sibi comissa portione conueniat. & ideo preter mittere non possumus quin unumquemq; iuxta suum ordinem admoneamus.

DE SACRO MINISTERIO EPISCOPORUM ET DE ADMONITIONE DOMINI IMPERATORIS AD EPISCOPOS.

IIII. Sed qm scimus quod specialiter pertineat ad epos ut primum ad sacrum ministerium suscipiendum iuste accedant. & in eodem ministerio religiose uiuant. & tam bene uiuendo. quam recte predicando populis sibi commissis iter uite pbeant. & ut in monasteriis. in suis parrochiis constitutis. sca religio obseruata fiat. & ut unusquisq; iuxta suam pfessionem veraciter uiuat curam inpendant. Omns uos in hoc sacro ordine constitutos. & officio pastorali functos monemus atq; rogamus. ut in hoc maxime elaborare studeatis. & per uosmet ipsos. & per uob subiectos. quantum ad vrm ministerium pertinet nobis veri adiutores administrationem ministerii nob commissi existatis. ut in iudicio non condemnari p nra & vra neglegentia. sed potius p utrumq; bono studio remunerari mereamur. & ubicumq; per neglegentiam

abbatis aut abbatisse · vel comitis · siue uassi nri
aut alicuius liber persone aliquod uobis difficulta
tis in hoc apparuerit · obstaculū nre dinoscentiae
id ad tempus insinuare non differatis · ut nro auxi
lio suffulti quod ura auctoritas exposcit famulan
te ut dece‹t› potestate nra facilius pficere valeatis ·

DE ADMONITIONE DOMI IMPR AD EPOS
DE SACERDOTIBUS AD EORUM CURAM
PERTINENTIBUS ET DE SCOLIS ·

V · De sacerdotibus vero ad urām curā pertinentibus mag
num adhibet‹e› studium · ut qualiter viuere debeant ·
& quomodo populis ad suam possessionis curā pertinen
tibus exemplo & uerbo psint · a uobis cum magna
cura edoceantur · admoneantur & id ut facere stu de
ant · ura auctoritate pontificali constringantur ·
Quicquid autem in illis a populis iuste rephenditur
in exemplo ppriae conuersationis ura pui
dentia corrigere non neglegat · ne vero ecclesie
illis commisse in restauratione aut in luminaribus
iuxta possibilitatē rerū ab illis neglegantur · ura
nihilominus inuigilare debet sollercia · & sicut alios
phibetis ne de mansis ad ecclesiae luminaria datis ali
quid accipiant · sic & uos & uri archidiaconi · de
eisdē mansis nihil accipiendo aliis exemplū pre

beatis· sed potius ad id quod data sunt· seruire concedant
ut totū sicut dictū ē· in restauratione ecclesiarū & lumi
naribus urā auctoritate & studio cedere possit· Scolę sane
ad filios & ministros ecclesię instruendos uel docendos· sicut
nobis preterito tempore ad attiniacū ꝓmisistis· & uob in
iunximus incongruis locis· ubi nec dū ꝑfectū ē· ad multorū
utilitatē & ꝑfectū a uobis ordinari non neglegatur·

DE ADMONITIONE AD COMI
TES· PRO UTILITATE SCĘ DI ECCLĘ·

VI· Vobis uō comitibus dicimus uosq; commonemus· quia ad urm̄
ministerium maxime pertinet· ut reuerentiam & hono
rē scę̄ dī ecclesię exhibeatis· & cū epis uris concorditer
uiuatis· & eis adiutoriū ad suum ministerium peragen
dū ꝑbeatis· & ut uos ipsi in ministeriis uris pacē & iusticiā
faciatis· & quę nra auctoritas publice fieri decernit·
ut in uris ministeriis studiose perficiat̄ studeatis; ꝓinde
monemus urām fidelitatē· ut memores sitis fidei nobis ꝓ
missę· & in parte ministerii nri uobis commissi· in pace sci
licet & iusticia facienda uos met ipsos corā dō· & corā homi
nibus tales exhibeatis· & ut nri ueri adiutores & populi
conseruatores iuste dici· & uocari possitis· & nulla quę
libet causa· aut munerū acceptio· aut amicicia cuius
libet· uel odium aut timor uel grā ab statu rectitudinis
uos deuiare conpellat· quin int̄ ꝓximū & ꝓximum

semper iuste iudicetis. Pupillorum vero et uiduarum et cete
rorum pauperum adiutores ac defensores et sanctae ecclesiae
vel seruorum illius honoratores iuxta vestram possibilitatem
sitis illos quoque qui temeritate et uilentia in furta et
latrocinia siue rapinis communem pacem populi per
turbare moliuntur vestro studio et correctione sicut decet
conpescite. Et si aliqua persona in aliquo uobis inpedi
mento fuerit. qui in ea que dicimus facere non ualeatis.
nobis ad tempus illud notum fiat. ut nostra auctoritate
adiuti ministerium vestrum digne adimplere possitis.

DE ADMONITIONE AD LAICOS PRO HO
NORE ECCLESIASTICO CONSERUANDO

VII. Omnes uero laycos monemus ut honorem ecclesiasticum conser
uent et dignam uenerationem episcopis et dei sacerdotibus exhi
beant et ad eorum praedicationem cum suis deuote occurrant.
et ieiunia ab illis communiter indicta reuerenter con
seruent. et suos obseruare doceant. et conpellant.
ut etiam dies dominicus sicut decet honoretur et colatur.
omnes studeant. Et ut liberius fieri possit. mercata et
placita a comitibus sicut saepe admonitum fuit illo die prohibeantur.

DE ADMONITIONE AD ABBATES ET LAI
COS. PRO MONASTERIIS EX REGALI
LARGITATE SIBI COMMISSIS.

VIII. Abbatibus quoque et laicis specialiter iubemus ut in monas

teris quę ex nostra largitate habent episcoporum consilio·
& documento ea quę ad religionem canonicorum
monachorum· seu monialium pertinent peragant· & eorum
salubrem admonitionem in hoc libenter audiant & obediant·

DE ADMONITIONE AD EPISCOPOS ABBATES ET LAICOS ET AD OMNES FIDELES PRO COMITUM ADIUTORIIS·

VIIII Episcopis iterum abbatibus & vassis nostris· & omnibus fidelibus
laicis dicimus· ut comitibus ad iusticias faciendas ad
iutores sitis· DE ADMONITIONE AD EPISCOPOS UEL COMITES PRO CONCORDIA AD INUICEM ET CUM CETERIS FIDELIBUS·

X· Episcopi uero uel comites & inuicem & cum ceteris fidelibus
concorditer uiuant· & ad sua ministeria peragenda
uicissim sibi adiutorium ferant·

DE ADMONITIONE AD OMNES GENERALITER PRO CARITATE ET PACE AD INUICEM·

XI· Omnibus etiam generaliter dicimus· ut caritatem & pacem
ad inuicem habeatis· & generalem iussionem nostram generaliter
obseruare decertetis· & missis nostris per qualicumque scili
cet aut ecclesiastica aut publica utilitate uel oppor
tunitate a nobis directis· nostri honoris causa honorem
exhibeatis· & propter nostrę auctoritatis uenerationem
ea quę per illos iniungimus agere· non neglegatis·

DE HOC QUOD UNUSQUISQ(UE) EPISCO
PORUM UEL COMITUM PARTEM MINIS
TERII REGALIS HABEAT ET DE TESTIMO
NIO IPSORUM AD INUICEM.

XII. Et quo sicut diximus unusquisq(ue) u(est)r(u)m partem ministerii
n(ost)ri per partes habere dinoscitur volumus studere
& per clamatores & per alia quaelib& certa inditia. &
per missos n(ost)ros quos ad hoc ordinauerimus qualiter
unusquisq(ue) ad hoc certare studuerit. & p(er) comune testi
monium id (est) episcopor(um) de comitib(us) comitum de
epis comperire qualit(er) scilic& comites iustitiam diligant
& faciant. & qua(m) religiose epi conuersentur & p(rae)dicent.
& amboru(m) relatu de aliorum fidelium in suis minis
teriis consistentium aequitate & pace atq(ue) concordia
cognoscere. Similit(er) &iam uolumus ut om(ne)s illis. &
illi omnibus de communi soci&ate. & statu a nobis
interrogati ueru(m) testimoniu(m) sibi mutuo p(er)hibere possint.

DE CAUSA ORTA AD IN HONORATIONEM
REGNI PERTINENTE.

XIII. Et si ta lis causa in qualib& p(ro)uintia aut in aliquo
comitatu orta fuerit. quae aut ad inhonoratione(m) regni.
aut ad commune damnu(m) pertineat quae &iam sine
n(ost)ra potestate corrigi non possit. Nos diu latere
non permittatis. qui omnia d(e)o auxiliante corrigere

debemus· quia quicquid in his quę ad pacē actenus &
iusticiam totius populi pertinent & honorem regni· &
communē utilitatem aut a nobis aut a uobis neglectū ē·
debemus dō auxiliante cessare qualit̄ ab hinc nr̄o &
ur̄o studio emendatum fiat· DE PACE INITI-
NERE EXERCITALI CUSTODIENDA·

XIIII· De pace uō exercitali in itinere seruanda usq; ad mar-
cham· hoc comitibus notum fieri uolumus· quod qui
cumq; auctorē damni sibi· p̄ tertio anno in latino
nominatim cognoscit· ut iusticiam de illo quęrat & accipiat·

DE DENUNTIATIONE· UT QUI IN HOSTEM
PERGUNT SUOS QUI IN SUO OBSEQUIO
SUNT UNUS QUISQ; COGNOSCAT·

XV· Deinceps tam omnibus denuntiare uolumus ut cognos-
cat unusquisq; om̄s qui in suo obsequio in tali itenere
pergunt· siue sui sint· siue alieni ut ille de eorum
factis rationē se sciat redditurū· ut quicquid ipsi
in pace uiolenda deliquerint ad ipsius deb& periculū
pertinere· ea scilic& conditione· ut pacis uiolator·
primum iuxta facinoris qualitatē· siue corā nob̄
siue coram misso nr̄o dignas pęnas persoluat· & senior
qui talē secum duxerit· quē aut constringere
noluit· aut non potuit· ut nr̄am iussionem seruar&·
& insuper in regno nr̄o p̄das facere non timer&·

& p᷒ quã neglegentia c̄teptoris ad ei᷒ noticiã ꝑuenerit
ꝑ illius neglegentia si ante eum de his non admonuerit ..
eum corrigere sicut decet neglexerit honore suo priuetur ·
ut scilicet neuterq; illorum sine iusta uindicta remaneat ·

DE LIBERIS HOMINIB; QUI IN HOSTE PER
GERE DEBENT ·

XVI · Statuimus ut liberi homines qui tantũ ꝓprietatis habent
unde hostem bene facere possint & iussi facere nolunt ·
prima uice secundũ legem illorum · statuto damno sub
iaceant · si uero secundo inuentus fuerit neglegens
bannũ nrm̃ id ē LX solid persoluat · si uero tertio quis
in eadẽ culpa fuerit inplicatus · sciat se omnem substan
tiam suam amissurũ · aut in exilio eẽ mittendũ · De me
diocribus quippe liberis qui non possunt per se hostẽ
facere · comitum fidelitati committimus · aut inter duos
aut inter · III · seu quattuor · uel si necesse fuerit amplius ·
uni qui melior eẽ uidetur ad iutoriũ ꝑbeant ad nrm̃
seruitium · De his quoq; qui ob nimiã paupertatẽ neq;
ꝑ se hostẽ facere · neq; ad iutorium prestare possunt ·
conseruent usq; quo recuperare ualeant ·

DE LIBERIS HOMINIBUS QUI NON ꝓPT
PAUPERTATEM SED PROPT FRAUDOLEN
TIAM RES SUAS AD ECCLESIAS DANT ·

XVII · Placet nobis ut liberi homines qui non ꝓpt paupertatẽ ·
sed ob uitandã rei publicę utilitatẽ fraudolenter ac

ingeniose res suas ecclesiis delegant · easq; denuo sub censu interdas recipiunt · ut quousq; ipsas res possident · hoste & reliquas publicas finctiones faciant · Quod si iussa facere neglexerint licentiā eos distringendi comitibus permittimus per ipsas res nr̄a non resistente emunitate · ut status & utilitas regni huiusmodi adinventionibus non infirmetur ·

DE EMPTIONE ALTERIUS PROPRIETATIS ·

XVIII · Volumus ut similis mensura in laicali ordine de hac rē conservetur · videlicet si quis alterius qui proprietatem habet qui hostē facere potest · emerit · aut quo ius modo ad eum pervenerit eiq; adiutendū eas dimiserit · sine glegens de hoste fuerit · p ipsas res a comite distringatur · ut in quocumq; publica non minoretur utilitas ·

DE HIS QUI IN PATERNA HEREDITATE COMMUNITER SEDENT · QUOMODO IN HOSTEM PROFICISCANTUR

XVIIII · Defunctis namq; qui simul in paterna seu materna hereditate cōmunitē vivunt · nolentes substantiam illorum dividere · hac occasione ut unus tantū illorum in hostē uadat · volumus ut si solus ē uadat · sin autē duo sunt similitē · si tres fuerint unus remaneat · & si ultra tres fuerint unus remaneat · numerus fratrū creverit · unus semper ppt domesticā curam atq; rerū cōmunionē

excolentia remaneat · si uero inter eos aliqua orta fuerit contentio · quis eorū expeditionē facere debeat · ꝓhibemus ut nemo illoꝝ remaneat · In hereditate quoq; illoꝝ lex ꝓpria seruetur · similiť & in nepotibus hec conditio teneatur ·

DE INHONORATIONE REGIS PROPTER NEGLEGENTIAM EORUM QUI LEGATIONES MALE RECIPIUNT ·

XX · De inhonoratione quoq; regis & regni & mala fama inexteras nationes dispersa · ꝓpť neglegentiam eorum qui legationes ad nos directas in suis mansionibus aut male recipiunt · aut constitutam a nobis expensam non tribuunt aut parua redonare nolunt aut furtu aliquid eis subripiunt · aut quod per pessimū ē aperte eas uiolentias eos cedendo & res eorū diripiendo in ipsis exercere non pertimescunt · hoc omnibus notum eē uolumus quod quicumq; ex his qui honores nr̄os habent · ab hinc neglegentiā emendare n̄ cessauerit · & suos homines qui eius uice hoc agere debent ut id bene perficiant non instruxerit · aut non constringerit · ut ulterius illud neglegere non ꝓ̄sumant · & honorem nr̄m & regnū nobis commissum custodire contempserit · nec nr̄m nec regni nr̄i · honorē ulterius nolumus ut habeat · sed uolumus ut unusquisq; fidelium nr̄m ·

procuratores rerū suarū de his specialit̄ instruat .
ut quando cūq; & unde cūq; legatio aduenerit . &
aut litteras aut missum uiderint . honorifice illam
in omni loco imperii nr̄i ppt̄ nr̄m & totius regni honorē
omnes suscipere ualeant . **DE LOCIS IN QUIBUS
LEGATIONES SUSCIPIENDAE SUNT .**

XXI. In illis uero locis ubi modo uia & mansionatici a genito
re nr̄o & a nobis per capitulare ordinati sunt . missos
ad hoc specialit̄ constitutos . qui hoc iugiter p̄uideant .
habeant ut om̄a quę ad easdem legationes suscipiendas
pertinent . fideles nr̄i ad hoc constituti . ad tempus
p̄parare studeant . ut non tunc sit necesse de longe
quęrere . uel adducere quando tempus ē illa dare uel
p̄soluere . In ceteris u̅o locis per totum imperium nr̄m
unusquisq; fidelium nr̄orum . & per se & p̄ ministros suos
sicut diximus . sedulam uigilantiam adhibeat .

DE ADMONITIONE UNIUS MONETĘ .

XXII. Demonęta uero unde iam per tres annos & admonitio
nem fecimus . & tempus quando una teneretur . & alię
om̄s cessarent constituimus hoc omnibus notū esse
uolumus . qm̄ ut absq; ulla excusatione certo possit
emendari . spatium usq; ad missam sc̄i martini dare
decreuimus . ut unusquisq; comitū in suis ministeriis
de hoc iussione nr̄a tunc possit habere adimpletam .

quatenus ab illa die non alia · sed illa sola per totum
regnum nostrum ab omnibus habeatur · iuxta illam constitu
tionem sicut in capitulis que de hac re illis comitibus de
dimus in quorum ministeriis moneta percutitur constitu
tum est · Quia tunc uolumus missos nostros huius rei gratia
dirigere per singulos comitatus qui diligenter inqui
rant · qualiter comites in hoc nostram iussionem adimplere
certauerint · et quicumque neglegens inde inuentus fuerit ·
uolumus ut ante nostram presentiam quantotius uenire iu
beatur et rationem reddat · utrum hoc quod iussimus face
re noluerit · aut non potuerit aut aliqua re pre
pediente id facere non potuit · cur nobis ipsam
inpossibilitatem · ad tempus non adnuntiauit · quia
si ipse aut non uoluit · aut siue neglegentiae causa
non potuit · Nos talem inuenire uolumus · qui hoc
quod iubemus · seruare uelit et possit · Ut autem et ius
sio nostra · in hac re citius impleatur uolumus ut qui
cumque ab illa die alium denarium negotiandi causa
protulerit · a comite et ministris eius auferatur ab eo ·

DE INIUSTIS TELONEIS ·

XXIII · Similiter quoque de iniustis theloneis de quibus qualiter
ab omnibus obseruandum esset · et capitulis constituimus ·
et creberrimas admonitiones fecimus predicti missi nostri
uolumus ut inquisitionem faciant · a quibus nostra iussio

In hoc ad impleta. a quibus quoq; sit neglegentia.
& eum qui implere neglexit aut distulit. ad nram
volumus ut ueniat iussus psentiam ut certo ratione
de his sicut superius diximus reddat. & si culpabilis
inuentus fuerit. dignam correctione accipiat. ut
ceteris neglegentib; exemplu terroris pbeat.

DE PONTIBUS UBI ANTIQUITUS FUERUNT RENOUAND.

XXIIII. Ut ubi pontes antiquitus fuer. & in his locis ubi tem
pore genitoris nri ipso iubente diuersaru necessita
tum causa facti omnino absq; ulla dilatione ab his
qui eos tunc fecerunt restituant & renouentur. Ita
ut ad missa sci andreae restaurati fiant. Nisi forte
aut ipsa operis magnitudo. aut aquaru in quolib&
Inundatio hoc phibeat. Alter uero nullus qualib&
occasione hoc neglegere aut differre psumat. quin
ad pdictu tepus conpl&um fiat. & missi nri quoru
superius mentione fecimus. uolumus ut renuntient
In quib; locis nra iussio impl&a. In quibus neglegen
tia e. aut aliqua inpossibilitate uel certa ratione dilata.

DE NONIS ET DECIMIS

XXV. De nonis quide & decimis. unde & genitor nr. & nos
frequent. & in diuersis placitis admonitionem fecimus.
& per capitularia nra qualiter haec obseruentur

ordinauimus· uolumus atq; iubemus ut de omni con
laboratu· & de uino & feno fideliter & pleniter
ab omnibus nona & decima persoluatur· De nutri
mine uero pro decima sicut actenus consuetudo fuit
ab omnibus obseruetur· si quis tamen episcoporum fuerit
qui argentum pro hoc accipere uelit maneat in sua
potestate· iuxta quod ei· & illi qui hoc persoluere debet conuenerit·

DE OPERIBUS IN RESTAURATIO
NEM ECCLESIARUM ADIMPLENDIS·

XXVI· Similiter quidem de operibus in restaurationem ec
clesiarum siue in faciendo siue in redimendo· episcopa
lis potius sequatur uoluntas· nullatenus tamen
remaneat· quin sicut a nobis sepe iussum est· hoc aut
illud pastibus ecclesiarum persoluatur· & hoc omnibus
notum sit quia quicumq; neglegenter ex inde
egerit· & coram nobis ex inde neglegens repertus fuerit·
illud uolumus omnino ut subeat quod in capitulari
nostro de hac re communi consultu fidelium nostrorum ordinauimus.

DE COMITIBUS UT MINISTRIS ECCLESIAE
IN SUIS MINISTERIIS ADIUTORES SINT·

XXVII· Comites uero ministris ecclesiae eorum ministeriis ut hoc ple
nius· & decimis· & de se· & de suis hominibus optinere
possint adiutores in omnibus fiant· & quicumq; prima
& secunda uice de his a comite admonitus non se correxerit·

uolumus ut per eundem comitē eius neglegentia ad nrām notitiam perferatur · ut nrā auctoritate · quod in nrō capitulari contin& subire cogatur ·

DE CAPITULIS A CANCELLARIO PALATII AB ARCHIEPIS ET COMITIBUS ACCIPIEND ·

XXVIII · Volumus &iam ut capitula quę nunc & alio tempore consultu fidelium nostroꝝ a nob constituta sunt · a cancelario nrō archiepi & comites eorū de ppriis ciuitatibus modo · aut per se aut per suos missos accipiant · & unusquisq; per suam dyocesim · c&eris epis · abbatibus · comitib; · & aliis fidelib; nris ea transscribi faciant · & in suis comitatib; corā omnib; relegant ut cunctis nrā ordinatio · & uoluntas nota fieri possit · cancellarius tam nr nomina episcopoꝝ & comitū qui ea accipere curauerīt not& & ea ad nrām notitiam perferat · ut nullus hoc pretermittere presumat · Vassi quoq; & uassalli nri nobis famulantes · uolumus ut condignū apud omīs habeant honorem sicut a genitore nrō & a nobis sepe admonitū ē

DE NOMINIBUS LOCORUM IN QUIBUS MISSI DOMINICI LEGATIONE FUNGANTUR ·

XXVIIII · In uesontio quę ē dyocesis bernoini archiepi · heiminus eps & monogoldus comes · In mogontio quę ē dyocesis · heistulfi archiepi · idem heistulfus eps · & hruotbertus comes · In treueris h&i archi eps · & adalpertus comes · In colonia

hadalpoldus archi eps · & eemunct com · In remis ebo
archi eps quando potuerit · & quando ei non licuerit
hruotchadus eps eius uice & hruotfridus com sit super
sex uidelic& comitatus id ē remis cattolon suason silua
nectis beluacus & laudunū · super quattuor uō epis
copatus quę ad eandē dyocesim ptinent · id est no
uiomacensem · ambianensem taruanensem & camara
censem ragnarius eps & donatus & ingobertus com ·
Rotumacum uuillibertus archi eps · & ingobestus com ·
Turonus landramnus archi eps & hruotbestus comes ·
Ludunū tarentasia & uienna albricus eps · & rihardus com ·

DE COMMEMORATIONE AD LEGATIO
NEM PREDICTORUM MISSORUM PERTINTE

XXX · Commemoratio quid ad predictoꝝ missoꝝ legationē
pertineat · Primo ut conuentū · in duob; aut tribus
locis congregent · ubi omś ad eoꝝ legationē pertinentes
conuenire possint · & omnib; generalit̄ notū faciant ·
qualis sit eoꝝ legatio · scilic& ad hoc esse sē anob missos
constitutos · ut si quilib& eps aut comes ministerium
suum per qđ lib& inpedimentū implere non possit ·
ad eos recurrat · & cū eoꝝ adiutorio ministerium suum
adimpleat · & si talis causa fuerit quę per eorum ad
monitionem emendari non possit · per eos ad nrām noti
ciam deferatur · & si forte eps aut com aliquid negle

gentius in suo ministerio egerit. per istorum admonitione corrigatur. & omnis populus sciat ad hoc eos esse constitutos. ut quicumque per neglegentiam aut incuriam uel inpossibilitate comitis iusticiam suam adquirere non potuerit. ad eos primum querelam suam possit deferre. & per eorum auxilium iusticiam adquirere. & quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamauerit. ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipsi uero missi non sine certissima causa uel necessitate huc illucque discurrant. nisi forte quando tale aliquid in cuiuslibet ministerio ad legationem suam pertinentem ortum esse cognouerint quod eorum presentia indigeat. & sine eorum consilio uel adiutorio emendari non possit. Inde tamen debeant esse solliciti propter illorum neglegentiam. nihil in sua legatione incorrectum remaneat. sed ubi certam & ueram necessitatem cognouerint. nostram iussionem adimplere non neglegant.

DE HOC QUOD PER MISSOS DOMINICOS EA QUE PER CAPITULA STATUTA SUNT OMNIBUS NOTA FIERI DEBEANT.

XXXI. Volumus etiam ut omnibus notum sit. qui ad hoc constituti sunt. ut ea que per capitula nostra generaliter de quibuscumque causis statuimus. per illos nota fiant

omnibus. & in eorum procuratione consistant. ut ab omni
bus impleantur. & ubi forte aliquo tali inpedimento
quod per eos emendari non possit. aliquid de his quę
constituimus. ac iussimus remanserit. inperfectum
eorum relatu nobis ad tempus indicetur. ut per nos
corrigatur. quod per eos non potuit corrigi.

DE ADMONITORIO AD EOS QUI
LEGATIONE FUNGUNTUR.

XXXII. Nosse uos credimus quanti sit ponderis legatio quā
uobis commisimus. & quā sit periculosū tantę rei
curam neglegere. quantā uos pro nrā omnium cō
muni salute ex nrā obligatione suscepisse non igno
ratis. De qua cum uos interrogassemus. non sic
nobis responsum ē. ut in eo responso sufficere potu
isset. ad eadem dispositionē quarerū necessitas ad
communē utilitatē pertinentium parcere uidebatur.
vel quę nobis aliquod securitatis solatium adferre
potuisset. & hoc ideo euenisse perspeximus. quia
anno praeterito quando capitulare legationis urę
uobis dedimus. cauite uos obseruare iussimus. ne sine
causa his quos honoratos esse uolumus. aliqua fieret
iniuria. Qua ppt uolumus vobis notū facere.
qualiter nunc dō adiuuante eandem iussionem nrām
debeatis adimplere. Uolumus ut missi nri quos

ad hoc constitutos habemus ut curã & sollicitudinẽ
habeant quatenus ut unus quisq; qui rector anobis
populi nr̃i constitutus ẽ insuo ordine officium sibi
commissum · iuste ac dõ placite ad honorẽ nr̃m ac
populi nr̃i utilitatẽ administret & inhunc modum
cognoscendi diligentiam adhibeant · sieaquę in
capitulari nr̃o quod eis anno p̃tertio dedimus con
tinentur · secundũ uoluntatẽ dĩ ac iussionem nr̃am
fiant adimpleta · Itaq; uolumus ut medio mense
maio conueniant · id ÷ missi unusquisq; insua lega
tione cũ omib; epis · abbatib; · comitib; ac uassis
nr̃is · aduocatis nr̃is ac uice dominis abbatissarum ·
nec non & eorũ qui p̃p̃t aliquã ineuitabilem neces
sitatẽ · ipsi uenire nonpossunt ad locũ unũ · & sinecces
se fuerit p̃p̃t oportunitatẽ conueniendi · induobus
uel trib; locis · t maxime p̃p̃t pauperes populi idẽ
conuentus habeat̃ qui omib; congruat · & habeat unus
quisq; comes uicarios · & centenarios suos secum · nec ñ
& deprimis scabinus suis tres aut quatuor · & ineo con
uentu primũ xp̃iane religionis & ecclesiastici ordinis
conlatio fiat · Deinde inquirant missi nr̃i ab univer
sis qualit̃ unusquisq; illorũ qui ad hoc anobis consti
tutus ẽ · ut officium sibi commissũ secundũ dĩ uoluntatẽ
ac iussionẽ nr̃am administret inpopulo dĩ aut quã con

cordes atque unanimes ad hoc sint · uel qualiter uicissim
sibi auxilium ferant ad ministeria sua peragenda ·
& tam diligenter · ac studiose hanc inuestigationem
faciant ut omnis rei ueritatem per eos cognoscere ualeamus ·
& si aliqua talis causa ad eorum notitiam perlata
fuerit · que illorum auxilio indigeat · secundum quali
tates causarum que in nostro capitulari continentur ·
Tunc uolumus ut illuc pergant · & ex nostra auctoritate
illud corrigere studeant ·

DE REBUS AD UENERABILEM LOCUM
PERTINENTIBUS NON ALIENANDIS ·

XXXIII Nulla sub romana ditione constituta ecclesia uel xe
nodochium · uel thochotrhofium uel nosochomium ·
vel orfanotrophium · uel geronthochomium · t bre
photrohium · vel monasterium · tam monachorum
que sanctimonialium archimandritam habent · vel
archimandritissam · Ergo his omnibus non liceat
alienare rem immobilem siue domum · siue agrum
siue ortum · siue rusticum mancipium · uel panes ciuiles ·
neque creditoribus specialis hypothece titulo obli
gare · Alienationis autem uerbum contineat uenditionem ·
donationem · permutationem · & emphiteuseos perpetuum
contractum · sed omnes omnino sacerdotes huiusmodi
alienatione abstineant · timentes paenas quas leozana

constitutio minatur. id est ut is qui conparauerit rem loco uenerabili reddat. cuius et antea fuerat. scilicet cum fructibus aliisque emolumentis. que in medio tempore facta sunt. Hyconomum autem ecclesie presta re omne lucrum quod ex se huiusmodi prohibita aliena tione senserit. uel ecclesiam damno effecerit. ita ut in posterum hyconomus non sit. Non solum autem ipse. sed etiam successores eius teneantur. siue ipse archi conomus alienauerit. siue respiciens alienantem episcopum non prohibuerit. multo magis si consenserit. Tabellionem autem qui talia interdicta strumenta conscripsit. per petuo exilio tradi oportet. magistratus autem qui eadem strumenta admiserunt. et ad officiales qui operam dederunt. et monumentis intimentur donationes. uel cetere alienati ones actis interuenientibus confirmentur. Non solum magistratus. sed etiam dignitate et facultatibus suis cedant. Remittit autem constitutio ea que in preterito tempore acta sunt. Excepit autem quosdam contractos. quos in sequen tibus exponit capitulis. per quos et ecclesiarum immobiles res alienari possunt. EXENODOCHIUM. id est locus venerabilis in quo peregrini suscipiuntur. PTOCHO TROPHIUM. id est locus uenerabilis in quo pauperes et infirmi homines pascantur. NOSOCHOMIUM. id est locus venerabilis in quo egroti homines curantur.

ORPHANOTROPHIUM. Id est locus uenerabilis in quo
parentibus orbati pueri pascuntur. GERONTHOMIUM.
Id est locus uenerabilis in quo pauperes et propter senectu
tem solam infirmi homines curantur. BREHOTRO
PHIUM. Id est locus uenerabilis in quo infantes aluntur.

DE HOC QUOMODO LICEAT AD IMPERATOREM
RES SANCTI LOCI TRANSFERRE.

XXXIIII. Si princeps uoluerit rem immobilem sancto [loco] prestare et
accipere ab eo aliam immobilem rem. et eo modo per
mutationem contrahere. liceat hoc facere ei diuina
pragmatica sancione ab eo promulgata.

DE ORPHANIS ET EXEREDATIS SUB
UENIENDUM.

XXXV. Propter istius itaque pacis concordiam conseruandam.
placuit nobis de orphanis et pauperibus. qui debite
uel indebite dicuntur amisisse hereditatem paterni
uel materni iuris. ad se legibus pertinentem. si ali
cubi inuenti fuerint. in quos patres uel matres propter
traditiones illorum exheredes fecerunt. aliorum scilicet
suasionibus aut peticionibus. uel aliquo ingenio. omnino
uolumus atque decreuimus emendari. quantum ad nos
uel ad nostram pertinet potestatem iuxta uoluntatem dei.
et uestram sanctam admonitionem et considerationem.
Ut si forte extra officium nostrum alicubi inuentum fuerit.

Admonere vrām clementiā audeamus ut emendetur ·

DE REBUS PAUPERUM UEL MINUS POTENTUM MALA OCCASIONE NON EMEN[illegible]DIS ·

XXXVI. Propter prouisiones pauperum pro quibus curam habere debemus · placuit nobis ut nec epi nec abbates nec comites · nec uicarii · nec iudices · nullusq; omnino sub mala occasione ł malo ingenio · res pauperū · ł minus potentū · nec emere · nec ui tollere audeat · sed quisquis ex eis aliquid conparare uoluerit · in publico placito corā idoneis testib; · et cū ratione hoc · faciat · Ubicumq; autē aliter inuentū fuerit factū · hoc omnino emendetur per iussionē vrām ·

DE FESTIUITATIBUS ANNI ·

XXXVII. Festos dies in anno celebrare sanximus · hoc ē diem dominicū · pasche cū omī honore et sobrietate uenerari · simili modo totā ebdomadā illā obseruare decreuimus · Diem ascensionis dnī pleniter celebrare · In pentecosten similiter ut pascha · In natale apostoloꝝ petri et pauli · diem · i · Natiuitatē sci iohannis baptiste · Adsumptionē scę marię · Dedicationē sci michaelis · Natalis sci remei · sci martini · sci andreę · In natalis dnī dies iiii · Octabas dnī · Ephiphaniā dnī · Purificationē scę marię · et illas festiuitates martyrū · ł confessoꝝ · obseruare

decreuimus · quorum inunaquaq; parrochia sci corpora requiescunt · DE ANTIQUIS ECCLESIIS UT HONOREM SUUM HABEANT ·

XXXVIII Ecclesię antiquitus constitutę · nec decimis · nec aliis possessionibus priuentur · ita ut nouis oratoribus tribuantur ·

DE SPIRITALIBUS FILIOLIS ·

XXXVIIII Deinde pręcipimus ut unusquisq; conpatr̄ uel pximi spiritales filios suos catholice instruant · DE HOC UT SACERDOTES INREPHENSIBILES SINT

xL. Ut iuxta apostoli uocē · sacerdotes inrep̄hensibiles sint · & moribus ornati · & nequaquā turpibus lucris deseruiant · iuxta illud qđ ait scriptura · Nemo militans dō implicat se negotiis secularib; ut ei placeat cui se pbauit · & a turpibus lucris · & usuris · non solum ipsi abstineant · uerum etiam plebes sibi subditas abstinere instruant ·

DE HOC UT AB INCESTUOSIS ET AB HIS QUI DECIMAS NON DANT · ET A PBRIS NEGLEGENTER UIUENTIBUS UUADII NON ACCIPIANTUR ·

xLi. Dictū ē nobis quod inquib; dam locis epī · & comites ab incestuosis · & ab his qui decimas non dant uuadios accipiant · & a prbris p quibusdam neglegentiis · & inter se peccuniam diuidant · qđ penitus

abolendum decreuimus. Ne forte auaritiae locus
detur. Et constituim(us) ut incestuosi iuxta canonicã
sententiam penitentia multentur. Qui uero deci
mas post crebras admonitiones & predicationes sa
cerdotum dare neglexerint excommunicentur. iu
ramto uero eos constringi nolumus propter pericu
lum piurii. DE DISCRETIONE IN CORPORIS
ET SANGUINIS DOMINICI PERCEPTIONE.

XLII In pceptione corporis & sanguinis dominici mag
na discretio adhibenda est. cauendum est enim. ne
si nimium in longum differatur ad pnitiem animę
ptineat. dicente dño. nisi manducaueritis carnẽ
filii hominis. et sanguinem eius biberitis non habe
bitis uitã in uobis. si uero indiscrete accipiatur.
timendũ est illud qđ ait apostolus. Qui manducat
et bibit indigne. iudicium sibi manducat & bibit.
Iuxta eiusdem ergo apostoli documentum, pbare se
debet homo. & sic de pane illo manducare & de
calice bibere. ut uidelicet abstinens aliquot dieb,
ab operib, carnis & purificans corpus animãq; suã.
ppar& se ad pcipiendum tantũ sacramtũ exemplo
dauid. qui nisi se confessus fuisset abstinuisse ab
opere coniugali. ab heri et nudius terci
us. nequaquã panes ppositionis a sacerdote ac

cepiss& · DE HOMINIBUS DIUERSARUM
CONDITIONUM. ET DE HIS QUI EIS PRELATIS.

xLIII. Quia ergo constat inecclesia diuersarum condicionū
hominès esse ut sint nobiles &ignobiles. serui.
coloni. Inquilini. &ceteri huiuscemodi nomina.
Oport& ut quicumq; eis prelati sunt clerici siue
laici. clementer erga eos agant. &misericorditer
eos tractent. siue inexigendis abeis operib, · siue
inaccipiendis tributis &quibusdam debitis. sci
antq; eos fratres suos. ēē. &unū patrē secū habere
dm̄ quiclamant. Pater noster quies incaelis. unā
matrē scām ecclesiam quae eos intemerato sacri
fontis utero gignit. Disciplina igitur eis mise
ricordissima &gubernatio oportuna. Adhi
benda. ē. disciplina neindisciplinate uiuendo
auctorē suū offendant. Gubernatione incoti
dianis uitę comeatibus p̄latorū adminiculo
destituti fatescant. DE FEMINIS ET AB
BATISSIS QUALES SINT QUE MONAS
TERIIS PUELLARIBUS PREFERRI DEBEANT.

xLIIII Monasteriis sane puellaribus tales p̄ferri
debent feminę &abbatissę credi. quae &
se &subditum gregē cummagna religione
&sc̄itate custodire nouerint. & his quibus

preſunt prodesse non desinant· sed & se & illas ita obſeruent· ut pote uasa sca in ministerio dni preparata·
Talem enim se deb& exhibere subditis· in habitu· in ueste· in omni conuictu· ut eis ad celestia regna pergentib; ducatum prebeat· Sciat &iam se pro his quas in regimine accepit· In conspectu dni rationem redditurum· DE INCESTUOSIS ET HOMICIDIIS. SACERDOTUM AMMONITIONIBUS AUREM NOLENTIB; ACCOMODARE.

XLV Incestuosi· parricide· homicide· multi apud nos heu pro dolor repertuntur· sed aliqui ex illis sacerdotum nolunt admonitionibus aurem accomodare· uolentes in pristinis perdurare criminibus· quos oport& per secularis potentiae disciplinam a tam praua consu&udine coercere qui per salutifera sacerdotum monita noluerunt reuocari· quorum aliquos iam excommunicauimus· sed illi hoc parui pendentes· in eisdem perdurarunt criminibus· Quamobrem uestra decernat mansu&udo· quid de talibus deinceps agendum est· DE DOMINIS SUBDITORUM ADMONENDIS.

XLVI Admonendi sunt domini subditorum· ut circa suos pie & misericorditer agant· nec eos qualib& iniusta occasione condempnent· nec ui obprimant· nec illorum substantiolas iniuste

tollant · nec ipsa debita quae subditis reddenda sunt.
impiae ac crudeliter exigantur · DE CORPORIS
DNI ET SANGUINIS COMMUNICATIONE
XLVII. Ut si non frequentius uel ter LAICORUM.
laici homines in anno communicent · Nisi forte
quis maioribus quibuslibet criminibus inpediatur ·
DE ERUDITIONE FILIORUM A PAREN
XLVIII Ut parentes filios suos et patri TIB. ET PATRINIS.
ni eos quos de fonte lauacri suscipiunt · erudire
summo pere studeant · illi quia eos genuerunt · et eis
a dño dati sunt · isti quia pro eis fide iussores exis
tunt · DE ECCLESIIS ANTIQUITUS CONSTI
XLVIIII Ut ecclesiae antiquitus constitutae · TUTIS.
nec decimis · nec alia ulla possessione priuentur ·
DE SEPULTURA.
L Ut de sepeliendis in basilicis mortuis illa constitu
tio seruetur quae ab antiquis patribus constituta est ·
INCIPIT TERTII PRELOCUTI UN
CULA LIBELLI ·
SUPERIUS IN DUOBUS CAPITULA
ecclesiastica praefatorum principum domni karoli
imperatoris · et domni ac gloriosissimi hluduuici augus
ti · et chlotarii caesaris descripsi libellis · nunc autem
illa ad mundanae augmentum legis pertinentia quae

domnus karolus impr edidit in hoc tercio adunaui libello · INCIPIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT PREDICTA
CAPITULA ET EORUM TEXTUS
DE PACE SERUANDA.

I De pace admonemus ut omnes qui per aliqua scelera rebelles sunt constringantur.

DE IUSTICIIS GENERALIBUS

II De iusticiis ecclesiarū dī. uiduarum orfanorum. & pupillorum. praecipimus ut in publicis iudiciis non dispiciantur clamantes. sed diligenter audiantur. DE IUSTICIIS REGALIB.

III De iusticiis regalibus ut pleniter fiant inquisitę. DE ARMIS NON PORTANDIS

IIII De armis infra patriam non portandis. id est scutis & lanceis & loricis. si faidosus quis sit discutiatur tunc quis e duobus contrarius sit. ut pacati fiant. & distringantur ad pacem. & iam si noluerint. et si aliter se pacificare noluerint. adducantur in nrām pͅsentiā. et si aliquis post pacificationem alterū occiderit. conponat illū. & manum quam per iurauit pͅdat. & insup bannū dominicū soluat. DE ARMATURA IN HOSTEM HABENDA

V De armatura in exercitu. sicut antea in alio capitulari cōm dauim̄ ita seruetur. et insup

omnis homo de duo decim mansis bru nam habeat.
qui uero bru nam habens eam secum non tulerit. om
ne beneficium cum bru na pariter ꝑdat. DE NE
GOTIATORIBUS QUOUSQ; PROCEDANT.

VI D e negotiatoribus qui partibus sclauoꝝ. & bauua
torium ꝑgunt. quousq. procedere cum suis nego
tiis debeant. id est partibus saxoniae usq. ad bar
den uuich. & ad magado burg. & ad erpes furd. &
ad halax stat. & ad forachem. et ad breembreg. et
ad raginis purg. & ad lauriacum. & ut arma & bru
nias non ducant ad uenundandum. quod si inuenti
fuerint portantes. omnis substantia eorum aufe
ratur ab eis. dimidia quidam pars partibus pala
tii. alia uero medietas inter iam dictos missos & in
uentorem diuidatur. DE CLAMATORIBUS.
UEL CAUSIDICIS.

VII D eclamatoribus uel causidicis. qui nec iudiciū sca
biniorum adquiescere. nec blasphemare uolunt.
antiqua consuetudo seruetur. id est ut in custodia
recludant̄. donec unum de duobus faciant. & si ad
palatium pro hác reclamauerint. & litteras detu
lerint non quidem eis credatur. nec tam̄ in carcere
ponatur. sed cum custodia & cum ipsis litteris pari
ter ad palatium nr̄m remittantur. ut ibi discutiant̄

sicut dignum est. DE IURAMENTO.

VIII De iuramento ut nulli alteri per sacramentum fidelitas promittatur nisi nobis. & unicuiq; proprio seniori ad nostram utilitatem & sui senioris. excepto his sacramentis quae iuste secundum legem alteri ab altero debetur. & infantes qui antea non potuerunt propter iuuenilem aetatem iurare modo fidelitatem repromittant. DE CONSPIRAT.

VIIII De conspirationibus uero quicumq; facere praesumpserit & sacramento quacumq; conspirationem firmauerint. ut triplici ratione iudicentur. Primo. ut ubicumq; aliquod malum per hoc perpetratum fuit. auctores facti interficiantur. adiutores uero eorum singuli alter ab altero flagellentur. & nares sibi inuicem praecidant. ubi uero nihil mali perpetratum est. similiter quidem inter se flagellentur. & capillos sibi inuicem detondant. si uero per dextras aliqua conspiratio firmata fuerit. si liberi sunt aut iurent cum idoneis iuratoribus. hoc pro malo non fecisse. aut si facere non potuerint. suam legem conponant. si uero serui sunt flagellentur. & ut de cetero in regno nostro nulla huiusmodi conspiratio nec per sacramentum nec sine sacramento fiat.

DE PERIURIIS.

X De periuris ut caveantur: & non admittantur
testes ad iuramentum antequam discutiantur.
& si aliter discuti non possunt. separentur ad in
vicem. & singulariter inquirantur. et non soli ac
cusatori liceat testes eligere. absente suo causatore.
& omnino nullus nisi ieiunus ad iuramentū vel
ad testimonium admittatur. si refutatur. dicat
ille qui eum refutat. & prob& quare illum nolit
recipere. & de ipso pago aut de vicinis centenis eli
gantur. nisi forte longius extra comitatum causa
sit inquirenda. et si quis convictus fuerit periurii.
perdat manum aut redimat. DE ADUOCATIS
UICE DOMINIS UICARIIS ET CENTENARIIS.

XI De aduocatis uice dominis uicariis & centenariis
prauis ut tollantur. et tales eligantur quales &
sciant & velint iuste causas discernere & termina
re. et si comes prauus inuentus fuerit. nobis nuntiet̄.

DE TELONEIS.

XII De teloneis plac& nobis ut antiqua & iusta telo
nea a negotiatoribus exigantur. tam de pontibus
quā q; de nauigiis seu mercatis. noua uero seu iniu
ta ubi uel funes tenduntur uel cum nauibus sub
pontibus transitur. seu his similia in quibus nul
lum adiutorium itinerantibus praestatur. simi

liter &iam nec de his qui sine negotiandi causa sub
stantiam suam de una domo sua ad aliam aut ad
palatium aut in exercitum ducunt teloneum
ut nullatenus ab eis exigatur·

DE FAL SIS MONETIS.

XIII De falsis mon&is quia in multis locis contra
iustitiam & contra edictum fiunt· uolumus
ut nullo alio loco mon&a sit· nisi in palatio nr̄o·
nisi forte iterum a nobis aliter fuerit ordinatū.

DE HA RI BANNO·

XIIII De ha ri panno uolumus ut missi nr̄i fideliter
exactare debeant absque ullius ꝑsonę gratia
blanditię· seu terrore· secundum iussionē nr̄am.
id ē ut de homine habente· lib̄· VI· in auro argen
to bruneis aeramento pannis integris caballis
bubus uaccis & alio peculio & uxores uel infantes
non fiant dispoliati· ꝑ hac rē de eorum uestimen
tis accipiat legitimum hairibannum· id ē lib̄· III·
qui uero non habuerit amblius in supra scripto
pr ecio ualente nisi lib̄· III· sol̄ XXX· ab eo exigan
tur· id ē libra & dimidia· qui aūt non habuerit
amplius nisi duas lib̄· sol̄· X· si uero unam habue
rit· sol̄· V· ita ut iterum sē ualeat praeparare
ad dī seruitium· & ad nr̄am utilitatem· & nr̄i mis

si caueant · & diligenter inquirant · Ne aliquod ma
lum ingenium subtrahant nr̄am iusticiam alteri
tradendo aut commendando ·

DE CENSU REGALI.

XV Census regalis unde cumque legitime exiebat ·
uolumus ut inde soluatur · siue de propria p̄so
na hominis siue de rebus · DE LIBERIS
HOMINIB, UXORES FISCALINAS

XVI De liberis hominibus qui uxo HABENT̃S ·
res fiscalinas regias & de feminis liberis qui homi
nes similiter fiscalinos regios accipiunt · ut non de
hereditate parentum uel de causa sua quaerenda ·
nec de testimonio pro hac ré abiciantur · sed talis & iā
nobis in hác causa honor seruetur · qualis & ante ces
soribus nr̄is regibus uel imperatoribus seruatus ēē
cognoscitur · DE CURA MISSORŪ DOM.

XVII Unusquisque in suo missatico maxima habeat curā
ad p̄uidendum & ordinandum ac disponendum se
cundum uoluntatem dī & secundum iussionē nr̄am ·

DE EQUALITATE MISSIS DOMI
NICIS FACIENDA

XVIII Uolumus ut aequaliter missi nr̄i faciant de singulis
causis siue de heribanno / si ut de aduenis siue de ce
teris quibus lib& causis, De aduenis uolumus iam

diu coniugatis per singula loca ut ubi maneant et
sine causa et sine aliqua culpa non fiant eiecti.
Fugitiui uero serui. et latrones redeant ad propria loca.

DE HIS QUI BENEFICIA HABENT REGALIA.

XVIIII Auditum habemus qualiter et comites et alii
homines qui nostra beneficia habere uidentur con
parant sibi proprietates de ipso nostro benefitio et faci
unt seruire ad ipsas proprietates seruientes de nostro
beneficio. et curtes nostrae remanent deserte et in ali
quibus locis ipsi uicinantes multa mala patiuntur.

DE HIS QUI FRAUDEM FACIUNT
IN REGALIBUS BENEFICIIS.

XX Audiuimus quod aliqui reddant benefitium nostrum
ad alios homines in proprietate et in ipso placitto da
to pretio conparant ipsas res iterum sibi in alodem
quod omnino cauendum est quia qui hoc faciunt non
bene custodiunt fidem quam nobis promissam habent.
et ne forte in aliqua infidelitate inueniantur quia
qui hoc faciunt per eorum uoluntatem ad aures nostras
talia opera illorum non per ueniunt. DE HIS
QUI PROPTER PROPRIAM IUSTICIAM DILA
TANDAM FUGANTUR.

XXI Sunt et alii qui iusticiam legibus recipere debent
et in tantum fiunt in quibusdam locis fatigati. usque

dum illorum iusticiam p̄ fide iussorum manus tra
dant · ita ut aliquid uel paruum possint habere
& fortiores suscipiant maiorem portionem ·

DE ARMIS AD PALATIU̅ N̅ PORTANDIS

XXII Ut nullus ad mallum uel ad placitu̅ infra patria̅
arma id: scutum & lanceam port& ·

DE LATRONIBUS ·

XXIII De latronibus · precipimus quicumque post mis
sam sci iohannis · latroni mansionem dederit · si
francus est · cum XII · similibus francis iur& · quod
ipse latrone eum fuisse non sciss& · lic& et pater ei̅
sit aut frater · uel p̄pinquus · si hoc iurare non po
tuerit · & ab alio conuictus fuerit q̄d latronem in
hospitio suscepiss& · quasi latro et infidelis iudi
c&ur · quia latro est · & infidelis est n̅r & francoru̅ ·
et qui illum suscipit · similis est illi · Si au̅t audi
uit quod latro fuiss& · et tamen non scit profirmi
ter · aut iur& solus quod numquam eum audis
set · nec ueritatem nec p̄mendatium latronem ·
aut si paratus si ille de latrocinio postea uic
tus fuiss& · ut similiter damnetur ·

DE ANIMALIBUS & ALIIS REBUS A QUIBUS EMANTUR ·

XXIIII · Ut nullus conparet caballum bouem & iumentu̅ ·

uel alia nisi illum hominem cognoscat qui
eum uendit · aut de quo pago est · uel ubi manet ·
aut qui est eius senior · DE HOMICIDIIS
XXV· Qui subdiaconum occide CLERICORUM.
rit · ccc · sol conponatur · qui diaconum · cccc ·
conponatur · qui prbrm · dc · conponatur · qui
epm · dcccc · qui monachum · cccc · sol conpona
tur · DE IMMUNITATE SI ALIQUOD DAMNU ibi FACTU FUERIT.
XXVI Si quis inmunitate damnum aliquod fecerit · dc ·
sol conponatur · si aut homo furtum aut homici
dium uel quod lib& crimen foris committens in
fra inmunitatem fugerit · mand& comes uel epo
uel abbati uel uice domino · vel illi qui cumque
locum epi aut abbatis tenuerit ut reddat ei reu ·
si illi contra dixerit · & eum reddere noluerit ·
In prima conditione · sol xv · cui iud · si ad secun
dam inquisitionem eum reddere noluerit · xxx ·
sol cui iud · si nec ad terciam inquisitionem con
sentire uoluerit · quic quid reus damni fecerat
totum ille qui eum infra immunitatem retin& ·
nec reddere uult · soluere cogatur · & ipse comes
ueniens licentiam habeat ipsum hominem infra
immunitatem querendi ubi cumq; inuenire po

tuerit. si aut[em] in prima inquisitione comiti responsum fuerit quod reus infra immunitate[m] quidem fuiss&. sed fuga lapsus sit. iuret quod ipse eum ad iusticiam cuius lib& dissaciendam fugere non fecisset. & sit ei in hoc satis factum. si aut[em] intranti in ipsam immunitatem comiti collecta manu quis lib& resistere temptauerit. comes hoc ad regem uel principem deferat. ibiq[ue] iudic[etur]. Ut sic ille qui immunitate damnum fecit. DC. sol con ponere debeat. ita ut qui collecta comiti manu resistere p[re]sumpserit. DC. sol culpabilis iudic&ur.

DE EO QUI IN IUDICIO INIUSTE C[ON]TRA ALIU[M] ALT[ER]CANTE[M] ADIUUARE PRE[SUMSERIT].

XXVII Si quis hominem in iudicio iniuste SU[M]SERIT. contra alium alter cantem adiuuare p[er] malum ingenium p[re]sumpserit. atq[ue] inde coram iudicib[us] uel comite increpatus fuerit. & negare non potuerit. sol. XV. cul[pabilis] iudic&ur.

DE HOMINE QUI PER CARTAM LIBERTATEM CONSECUTUS EST.

XXVIIII Si quis p[er] cartam ingenuitatis a domino suo legitime libertatem est consecutus. liber p[er]maneat. si uero aliquis eum iniuste inseruire temptauerit. & ille cartam ingenuitatis sue ostenderit.

& aduersarium se inseruire uelle conprobauerit. ille qui hoc temptauit. multa quae in carta descripta est soluere cogatur. si uero carta non paruerit. sed iam ab illo qui eum inseruire uoluerit disfacta est. uuerdgildum eius conponat. duas partes illi quem inseruire uoluerat. terciam regi. & ille iterum per preceptum regis libertatem suam conquirat.

DE HOMINE LIBERO QUI SE LOCO UUADII TRADIT.

XXVIIII Liber qui se loco uuadii in alterius potestatem commisserit. ibique constitutus damnum aliquod cuilibet fecerit qui eum in loco uuadii suscepit. aut damnum soluat. aut hominem in mallo productum dimittat. perdens simul debitum propter quod eum pro uuadio suscepit. & qui damnum fecit dimissus. iuxta qualitatem rei cogatur emendare. Si uero liberam feminam habuerit. usque dum in pignere extiterit. et filios habuerint. liberi permaneant.

DE DEBITIS REGALIBUS QUALITER SOLUI DEBEANT.

XXX Omnia debita quae ad partem regis solui debent. sol XII. denariorum soluant. excepta freda quae in lege salica conscripta est. illa eadem sol. quo ceterae conpositiones solui de

bent conponatur· DE EO QUI CAUSAM
IUDICATĀ REPETERE P̄RESUMIT.
XXXI Si quis causam iudicatam rep&ere p̄sumpserit
inmallo· ibiq; testibus conuictus fuerit · aut xv·
sol conpona̅· aut xv· ictus abscabiniis quicausã
prius iudicauer̄ accipiat· DE EO QUI IN
TESTIMONIUM ASSUMITUR
QUALIS ESSE DEBEANT·
XXXII· Optimus quisq; inpago uel ciuitate intestimoniũ
adsumatur &cui is contra quem testimonia rede
beat· nullum crimen possit indi tere· DE SCA
BINEIS ADUOCATIS NOTA
RIIS AMISSIS DOMĪS ELIGENDIS·
XXXIII Ut missi nr̄i scabinios aduocatos· notarios p̄sin
gula loca eligant &eorum nomina quando re
uersi fuerint secum scripta deferant· DE IL
LIS QUI LEḠE SERUARE CONTĒP
XXXIIII De his qui legem seruare contempserint · NUNT.
ut p̄fide iuss ores adp̄sentiam regis deducant
DE HAIRI BANNATORIS C̄IECTO·
XXXV Ut illi qui hairi bannũ soluere debent coniec
tum faciant adhairi bannatorem·
DE COLONIS ET FISCALINIS.
XXXVI Ut necolonus nec fiscalinus possint alicubi tra

ditiones facere. DE HOMINE IN IUDICI
UM NON MITTENDO SINE CAUSA.
xxxvii Ut nullus praesumat hominem in iudicium mit
tere sine causa nisi iudicatum fiat. DE CAU
SA EBRII HOMINIS ET DE EIUS TES
TIMONIO ET DE PLACITO COMITIS
xxxviii Ut nullus ebrius suam causam in mallo possit
conquirere. nec testimonium dicere. nec placi
tum comes habeat nisi ieiunus. DE MISSIS
DOMINICIS ET CETERIS HOMI
NIBUS DISCURRENTIBUS.
xxxviiii De missis nr̄is discurrentibus uel ceteris ho
minibus p̄pter utilitatem nr̄am iter agentibus.
ut nullus mansionem contradicere pr̨esumat.
DE ILLIS QUI AD PLACITUM BAN
NIRI DEBEANT.
xl. Ut nullus ad placitum banniatur nisi qui cau
sam suam quaerit. aut si alteri querere debet.
exceptis scabiniis vii. qui ad omnia placita
prae esse debent. DE FALSIS TESTIBUS.
xli De falsis testibus praecipimus ut non recipiantur
ITEM.
xlii Ut nullus testis supra uestitura̅ aui et patris nr̄i
suscipiatur ITEM.

xliii. Decernimus ut quisquis alter testes habere non potuerit · uolumus ut ꝑ comitis iussione quos in suo testimonio necessarios quisq; habuerit ueritatem prolaturi publico conuentu adducantur · ut ꝑ ipsos rei ueritas cum iuramento ualeat inquiri · quod si de duobus partibus fuerit inquisitio facta · idcirco quod nullus eorum possit habere testes ante quā

Dec iurent · fiat inquisitio facta · quod si omnes ad unā partem dixerint testimonium · iurent uer. um dixisse sē testimonium · quod si dissenserint et quaedā testium pars uni p̄buerit testimoniū · & alia alteri · Tunc interroget̃ur si audent ꝑ pugnam illorum testimoniū ad p̄bare · Quod si nulla pars alteri cesserit · iurent & pugna probetur illorum testimonium · Quod si una pars subtraxerit sē · tunc illa quae ausa fuerit contendere recipiatur

DE NON IURANDO PER UITĀ REGIS.

xliiii. Ut nullus prę sumat ꝑ uitam regis & filiorum eius iurare DE EO QUI PER CARTĀ INGENUUS Ē SI AD SERUICIŪ INT̄PELLATUS

xlv. Si quis ꝑ cartam ingenuus dimissus fuerit FUERIT. rit · & a quolibet homo ad seruitium interpellatus fuerit · primum legitimum auctorem suae libertatis p̄ferat · & in sua libertate ꝑseueret · si uero legi

timus auctor defuerit · testimonio bonorum hominũ
qui tunc aderant quando liber dimissus fuerat sẽ de
fendere pmittatur · si uero testes defuerint · cum dua
bus aliis cartis quae eiusdem cancellarii manu fir
matę sint uel scripte · cuiuscumq; fuerint · suã cartã
quę tercia ÷ uerã & legitimã ẽẽ confirmet · Cancel
larius tamen talis esse debet · qui pangensibus loci
illius notus fuisset & acceptus · Si aũt qui interpel
latus ad seruitium · nec auctorẽ nec testimonia ha
buerit · neq; alias duas cartas ad suã cartã confir
mandam inuenire potuerit · Tunc is qui eum inter
pellauit secundum legem ipsam cartã falsam efficiat
& seruum conquirat · si uero interpellator auctore
aut testimoniis aut cartarũ cõlatione uictus fuerit ·
ex hoc quod uult efficere · & non potuerit · multam
quae in ipsa ingenuitatis carta continetur · co
gatur exsoluere · DE SERUO QUI DAMNŨ
QUOD LIBET PERPETRAT ·

LVI · Nemini liceat seruum suum propter damnum ab
illo cuilibet inlatum dimittere · sed iuxta quali
tatem damni dominus pro illo respondeat · uel eũ
in conpositionẽ · aut ad pęnam petitoris offerat ·
Si aũt seruus ppetrato scelere fugerit · Ita ut a do
mino penitus non inueniri possit · sacramento sẽ dom

beate nicolae   Ex ei tumbe marmore sacrū resudat oleum

nus eius excusare studeat · quod hoc suae uoluntatis nec conscientiae fuisse&· quod seruus eius tale facinus cōmisit ·

DE MANNITIONE SECUNDUM LEGEM AD MALLŪ.

XLVII Siquis ad mallum legibus mannitus fuerit & non uenerit · si eum sunnis non detenuerit · XV · sol cul iudic&ur · Sic ad secundum · & tercium · si aūt ad quartum uenire contempserit · possessio eius in bannum mittatur donec ueniat · & dē rē qua interpellatus fuerit iusticiā faciat · si infra annū non uenerit · de rebus eius quae in banno misse sunt · rex interrog&ur · & quicquid inde iudicauerit fiat · Prima mannitio super noctes VII · secunda sup̄ XIIII · noctes · tercia sup̄ noctes XXI · quarta sup̄ XLII · Similiter & de beneficio hominis · si forte rēs proprias non habuerit · mittatur in bannum usq; rex interrog&ur ·

DE AUCTORE REI.

XLVIII · Si auctor uenerit · & rē m̄ interciā recipere renuerit · campo uel cruce contendant ·

DE HOMINIBUS DE IUDICATIS AD MORTEM ET P̄ EA EIS UITA C̄CESSA SI IUSTITIĀ QUESIERINT.

XLVIIII · De illis hominibus qui propt̄ eorū culpas ad

mortem deiudicati fuerint · & p̄ea eis uita fue
rit concessa si ipsi iusticiam ab aliis requisierint.
aut ab eis iusticiam quęrere uoluerint qualiter
inter illos iudicium terminetur · Primo omni
um de illis causis, p quibus iudicatus fuerit ad
mortem · nullam potest facere repetitionem ·
quia omnes rés suę secundum iudicium francorū.
in publico fuerunt reuocate · & si aliquid in post
modum p̄quam ei uita concessa est cum iusticia
adquirere potuerit · in sua libertate teneat
et defendat · secundum legem · In testimonium
non suscipiatur · nec inter scabinios ad legem iu
dicandam teneatur · & si ad sacramentum aliquid
iudicatum fuerit quod iurare debeat · si aliquis
ipsum sacramentum falsum dicere uoluerit contendat ·

DE HOMINE CUI POST IUDICIUM UI
TA CONCESSA EST · SI IUSTITIAM
REDDERE NOLUERIT ·

L Si alicui post iudicium scabiniorum fuerit uita c̄
cessa et ipse in post modum aliqua mala ppetraue
rit · & iustitiam reddere noluerit · Dicendo qd
mortuus sit · & ideo iustitiam reddere non debe
at · Statutum ē · ut superius iudicium sustineat ·
quod antea sustinere debuit · & si aliquis aduer

sus eum aliqua mala fecerit · secundum aequitatis or
dinem licentiam habeat · suam iusticiã requirendi ·
De causis pp&ratis p̄ quã ad mortē deiudicatus ē ·
de pteritis maneat sicut supra diiudicatũ fuerit ·
DE LATRONE FORBANNITO A LI
BERO HOMINE SUSCEPTO.
LI De latrone forbannito · liber homo qui eum suscepe
rit · xv · sol̄d conponat · & seruus cxx · pcussionibus
uapul& · DE COMITE LATRONẼ INFOR
LII Ut comes qui latronẽ in forbannũ BANNŨ MITTEN.
miserit uicinis suis · & aliis comitibus notum faciat
eundem latronem a sé ēē forbannitum · ut illi eum
non recipiant · DE LIBERIS HOMINIB,
QUI AD MALLUM UENIRE COGENDI SINT.
LIII. Ut nullus alius de liberis hominibus ad placitum
uel ad mallum uenire cogatur · exceptis scabi
neis uel uassis comitum · nisi qui causam suam adq̄
rere debent · aut respondere · DE TESTIBUS
AD TESTIMONIŨ DICENDŨ QUALITER
LIIII. Ut testes ad testimonium dicendũ ADHIBEANT.
premio non conducantur · & ut nullus testimoniũ
dicat · aut sacramentum iur& · nisi ieiunus · et ut
testes priusquam iurent separatim discutiantur ·
quid dicere uelint de illa ré unde testimonium

reddere debent · DE IUSTICIA CUIUS LI
BET A NULLO QUOLIBET DILATANDA.

LV. Ut nullus quilibet missus nr̄ neq· comes neq· iudex·
aut scabineus cuiuslibet iusticiā dilatare presu
mat · si statim adimpleta potuerit ēē · secundum rec
titudinem · neq· premia pro hoc a quolibet homi
ne p aliquod ingenium malum presumat accipe
re · DE NON COGENDO AD PONTE CAUSA

LVI Ut nullus cogatur ad pontem ire ad TELONEI·
fluuium transeundum propter telonei causas
quando ille in alio loco conpendius illud flum̄
transire potest · similiter in plano campo ubi pons
nec tra iectus ē · ibi omnimodis precipimus ut n̄
teloneū exigatur · DE HOC SI PRBR SCM
CRISMA DEDERIT AD IUDICIŪ SUBVER

LVII Ut prbr qui scm̄ chrisma donauerit ad TENDŪ·
iudicium subuertendum · postquam de gradu suo
depositus fuerit manum amittat · DE IUDICI
BUS ADUOCATIS P̄POSITIS ET RELI
QUIS MINISTRIS QUALES SINT.

LVIII. Ut iudices aduocati p̄positi centenarii uicarii sca
binei quales meliores inuenire possunt constitu
antur · ad sua ministeria exercenda.

DE MALLO PUPLICO.

LVIIII. Ut in locis ubi mallos publicos habere solent tectū
tale constituatur· quod in hiberno & in aestate ob
seruatum esse possit· DE SACRAMENTIS
AD PALATIUM ADHARAMITIS.
LX Ut sacramenta quae ad palatium fuerint adhrami
ta in palatio pficiantur· et si con sacramentales
homines cum ipso uenire rennuerint· iussione
dominica aut indiculo· aut sigit ad palatium ue
nire cogatur· DE INPEDIMENTO CLA
LXI De clamatoribus qui magnum inpe MATORŪ.
dimentum faciunt in palatio ad aures domni im
peratoris ut missi seu com̄ illorum missos trans mit
tant incontra illos qui mentiendo uadunt ut eos
conuincant· DE FUGITIUIS CONTRA
PRECEPTŪ DOMINICŪ OCCULTATIS.
LXII. De fugitiuis qui p diuersas prouincias ducti. &
occultati sunt contra pceptum domni imperato
ris· ut qui eos p̄ preteritum tempus suscepit· aut
r&inuit· bannum dominicum conponat· DE NI
MIUM BLASPHEMIS LATRONIB.
LXIII De latronibus qui magnam habent blasphemiam
quicumq; aliquem ex his conphenderit nullum
damnū exinde patiatur· DE PACE INFRA
LXIIII De pace & iusticia infra patriā sicut PATRIĀ

sepe palia capitula iussi: impletum fiat. DE IU
NIORIBUS IN POPULO UULGARI DIS
LXV. De uulgari populo ut unusquisque TRINGENDIS
suos iuniores distringat. ut melius ac melius obe
diant et consentiant mandatis et preceptis regalibus.
DE HOC SI SUPER DOMINICUM MIS
SUM CUM COLLECTA ET ARMIS QUIS
LXVI Siquis super missum dominicum cum col UENERIT.
lecta et armis uenerit et missaticum illi iniunctum
contra dixerit. aut contra dicere uoluerit. et hoc ei
adprobatum fuerit quod sciens contra missum do
minicum ad resistendum uenisse. de uita conpo
nat. et si negauerit cum XII suis iuratoribus se ido
niare faciat. et pro eo quod cum collecta contra mis
sum dominicum armatus uenit ad resistendum.
bannum dominicum conponat. simili modo dom
nus imperator de suis uasis iudicauit. et si seruus
hoc fecerit disciplina corporali subiaceat.
DE EO QUI DOMUM ALIENAM CUICUMQUE
LIBET INFRINGIT.
LXVII. Siquis domum alienam cuius libet infrigerit.
quicquid exinde per uirtutem abstulerit aut ra
puerit uel furauerit. secundum legem et eam illi
cuius domus fuerit infracta. et spoliata. in triplum

conponat . & insup bannum dominicum soluat . si ser
uus hoc fecerit sententiam superiorem accipiat . & in
sup secundum suam legem conpositionē faciat . Si quis
liber homo aliquod tale damnum cuilibet fecerit .
pro quo plenam conpositionem facere non ualeat . se
met ipsum in uuadio pro seruo dare studeat . usq; dum
plenam conpositionem adimpleat . DE MENSIB;
UEL ANNONIS IN HOSTE RAPTIS UEL FU
LXVIII Si quis messes aut annonas in hoste sup bannū RATIS .
dominicum rapuerit . uel pauerit . aut furauerit . aut
cum caballis uastauerit . estimato damno secundum le
gem in triplum conponat . & si liber homo hoc fecerit .
bannum dominicum pro hác ré conponere cogatur ser
uus uero secundum legem tripla conpositione . damnū
in loco restituat . & pro damno discipline corporali sub
iaceat . DE LIBERO HOMINE IN HOSTĒ
LXVIIII Quicumq; liber homo in hostem bannitꝰ BANNITO .
fuerit . & uenire contempserit . plenum heribannū
id est sol LX persoluat . aut si non habuerit unde illam
summam psoluat . semet ipsum pro uuadio in seruitiū
principis tradat . donec ptempora ipse bannus ab eo
fiat psolutus . & tunc iterum ad statum libertatis suae
reuertatur . et si ille homo qui propter heribannum
sé in seruitium tradidit in illo seruitio defunctus fue

rit · heredes eius hereditatē quae ad eos ptin& non p̄
dant nec libertatē · nec de ipso banno obnoxii fiant ·

DE HAIRIBANNO EXACTANDO ·

LXX · Ut non p̄ aliquā occasionē · nec pro uuacta · nec de sca
ra · nec de uuarda · nec pro heribergare · nec pro alio
banno heribannum comes exactare p̄sumat · nisi
missus nr̄ prius heribannum ad partem nrām recipi
at · & ei suam terciam partem exinde p̄iussionem
nrām don& · Ipse uero heribannus non exact&ur
neq; in terris neq; in mancipiis · sed & in auro et argento
palliis atq; armis & animalibus atque pecudibus · siue
talibus speciebus quae ad utilitatem pertinent ·

DE HIS QUI REGALES HABENT
HONORES ET IN HOSTEM BANNITI
AD CONDICTŪ PLACITŪ N̄ UENIUNT.

LXXI Quicumq; homo nr̄os habens honores in hostem banni
tus fuerit · & ad condictum placitum non uenerit ·
quot diebus p̄ placitum condictum uenisse conpro
batus fuerit · tot diebus abstineat a carne & uino ·

DE HIS QUI SINE LICENTIA DE HOSTE REUERTUNTᵃ.

LXXII Quicumq; absq; licentia uel
permissionē principis de hoste reuersus fuerit quod
factum franci herisliz dicunt · Volumus ut antiqua c̄
stitutio id ÷ capitulis constitutio atq; sententia erga illū

puniendum custodiatur. DE HIS QUI BENEFICIA PRINCIPUM HABENT.

LXXIII Quicumq; ex eis qui beneficium principis habent parem suum contra hostes communes in exercitu p(er)gentem dimiserit. & cum eo ire uel stare noluerit. honore suu(m) & beneficium perdat. DE NON COGENDO BIBERE IN HOSTE.

LXXIIII Ut in hoste nemo parem suum uel quem lib& alterum hominem bibere rog&. et quicumq; in exercitu ebrius inuentus fuerit. ita excommunic&ur. ut in bibendo sola aqua utatur. quousq; se male fecisse cognoscat. DE UASSIS ADHUC IN PALATIO SERUIENTIBUS ET TAMEN BENEFICIA HABENT.

LXXV. De uassis dominicis qui adhuc intra casam seruiunt & tam(en) beneficia habere noscuntur. statutum e(st) ut quicumq; ex eis cum domno imp(erato)re domi remanserit. uassallos suos casatos secum n(on) retineat. sed cum comite cuius pagenses sunt ire permittat. DE PREPARATIONE AD HOSTEM SECUNDU(M) ANTIQUAM CONSUETUTINEM.

LXXVI. Constitutum est ut secundum antiqua(m) consuetudine(m) praeparatio ad hostem faciendam indic&ur & obseru&ur. id e(st) uictualia de marca ad tres menses. & ar

60

ma atque uestimenta addimidium annum. quod tamen ita obseruari placuit. ut his quide rheno adligerem pgunt. De ligere inantea adtres menses conputetur. & qui diligere adrenum pergunt. De rheno inantea adtres menses uictualia habere debeant. qui aut trans rhenum sunt. & ad saxoniam pgunt. ad albiam marcā esse sciant. & qui trans ligerem manent. atq. in hispaniam pficisci debent montes pirineos. marcam sibi esse cognoscant. DE HOC UT NON NISI PERMISSIONE REGALI BRUNIA UEL GLADIUS HOMINI EXTRANEO A QUOLIBET DETUR. AUT UENUNDET.

LXXVII. Constitutum est. ut neq. eps neq. abba aut abbatisse. uel quislib& rector ecclesiae brunā uel gladiū sine nro pmisso cuilib& homini extraneo aut dare. aut uendere psumat nisi tantum uassallis suis. & si euenerit ut in quamlib& eccle uel sco loco plures brunas habeant quae ad homines rectoris eiusdem eccle sufficiant. Tunc principem idem rector ecclesiae interrog& quid de his facere precipiat. DE CAUSARŪ ET LICIŪ TERMINIS.

LXXVIII. De termino causarum & licium. statuim. ut ex quo bone memoriae. domnus pippinus rex obiit. & nos regnare cepimus cause uel lites inter

partes facte atq· exorte discutiantur · & congruo si
bi iudicio terminentur · Prius ergo id ÷ ante obitũ
p̃dicti domni pippini regis causae commissę · uel
omnino non moueantur · uel salue usq· ad nrãm in
terrogationem seruentur · DE EPĨS COMITI
BUS ET POTENTIORIBUS SI CAUSÃ
INTER SE HABUERINT·

LXXVIIII Ut epi abbates comites & potentiores quiq· si causam
inter se habuerint · ac sé pacificare noluerint ad
nrãm iubeantur uenire p̃sentiam · neq· illorum con
tentio alsubi deiudic&ur · ne propter hoc paupe
rum & minus potentium iustitiae remaneant · neq·
ullus comes palatii nr̃i potentiores causas sine nr̃a
iussione finire p̃sumat · sed tantũ ad pauperum · &
minus potentium iustitias faciendas sibi sciat esse
uacandum · DE TESTIBUS AD REM
QUALIBET DISCUCIENDAM ELIGENDIS·

LXXX· Ut quando cumq· testés ad rem quamlib& discuci
endam · querendi atq· eligendi sunt a misso nr̃o
et comite in cuius ministerio de ré qualicumque
agendum est · tales eligantur · quales optimi in pa
go ipso inueniri possint · & non liceat litigatorib;
p premia falso testes adducere sicut actenus fie
ri solebat · DE PLACITO CENTENARII·

LXXXI Ut nullus homo in placito centenarii neque ad mortem neque ad libertatem suam amittendam. amittendam. aut ad res reddendas. uel mancipia. iudicetur. sed ista. aut in presentia comitis uel missorum nostrorum iudicentur. DE INQUISICIONE ET DESCRIPCIONE UNIUS CUIUSQ. MISSI IN SUO MISSATICO.

LXXXII. Ut missi nostri diligenter inquirant. & describere faciant unusquisq. in suo missatico quid unusquisq. de beneficio habeat. uel quot homines casatos in ipso beneficio. DE BENEFICIIS QUALITER CONTRA DICTA SINT.

LXXXIII Quomodo eadem beneficia contricta sint. aut quis de beneficio alodem conparauit uel struxit. DE BENEFICIIS EPISCOPORUM ABBATUM ET RELIQUORUM. ET DE FISCIS REGALIBUS DESCRIBENDIS.

LXXXIIII Ut non solum beneficia episcoporum uel abbatum abbatissarum atque comitum siue uassorum nostrorum. sed etiam nostri fisci. describantur. ut scire possimus quantum etiam de nostro in uniuscuiusque legatione habeamus. DE LEGATIONIBUS PROPTER IUSTICIAS QUO TEMPORE

EXERCEANTUR.

LXXXV Uolumus ut p̄p̄t iusticias que usque modo ad partem comitum remanserunt quattuor tantum mensibus in anno missi n̄ri legationes suas exerceant. Id est in hieme ian̄. in uerno apr̄l. in estate iul̄. In autumno oct̄b. cęteris uero mensibus unusquisque comitum placitū suum habeat & iustitias faciat. Missi aūt n̄ri quater in uno mense. & in quattuor locis habeant placita sua cum illis comitibus quibus congruum fuerit ut ad eum locum possint conuenire. DE IUSSIONE DOMINICA IN QUOLIBET MISSATICO NON ADIMPLETA.

LXXXVI Ut quicquid ille missus in illo missatico qualiter factum inuenerit quā n̄ra sit iussio non solum illud emendare iubeat. sed &iam ad nos ipsam rem qualiter ab eo inuenta ÷ deferat. DE CENSU REGALI INQUIRENDO.

LXXXVII. Ut missi n̄ri census n̄ros p̄quirant diligenter undecumque antiquitus ad partem regis exire solebant. similiter & freda & nobis renuntient ut nos ordinem quid de his in futurum fieri debeat. DE REBUS QUIBUS CENSUS AD PARTEM REGIS EXIRE SOLEBAT.

LXXXVIII Ut de reb; unde census ad partē regis exire solebat.

si ad aliquam ecclesiã traditę sunt aut reddant̃ ppri
is heredib; aut qui eas retinuerit uel illũ censũ psoluat·
DE PLACITIS AMISSIS DOMINICIS
COMITIB; NOTAM FACIENDIS.
LXXXVIIII. Ut unusquisque missorum nr̃orum in placito suo notũ
faciat comitib; qui ad eius missaticũ ptinent· ut in il
lis mensibus quib; ille legationẽ suã non facit· conue
niant inter se & communia placita fatiant· tam ad
latrones distringendos· quã ad ceteras iustitias fati
endas· DE FIDELITATE REGIS PROMIT
XC Ut missi nr̃i populũ nr̃m iterũ nob fidelita TENDA.
tem pmittere fatiant· secundũ consuetudinẽ iam
dudum ordinatam & ipsi aperiant et interpretent̃
illis hominib; qualiter ipsum sacramtũ & fidelitatẽ
erga nos seruare debeant· DE HOMICIDIIS
INFRA PATRIAM FACTIS.
XCI Ut homicidia infra patriã sicut lege dñi inter
dictũ est nec causa ultionis nec auaritię nec latro
cinandi fiant· & ubicũque inuenta fuerit a iudicib;
nr̃is secundũ legẽ ex nr̃o mandato uindicent̃ & ñ occi
dat̃ homo nisi lege iubente· DE MENSURIS
ET PONDERIBUS.
XCII. Ut equales mensuras et rectas & pondera iusta & equa
lia omnes habeant· siue in ciuitatibus siue in monastē

rio sunt. addandū inuicem siue accipiendum sicut in lege dñi precepta habemus·

IV. Ludw

INCIPIT QUARTI PRAEFACIUNCULA LIBELLI.

QUIA SUPRA INDUOBUS ECCLESIastica quae praefati principes domnus imperator karolus & piissimus hludouuicus augustus necnon & chlotarius cesar filius ipsius ediderunt capitula descripsi libellis. Intertio uero admundanam ptinentia legem. quae domnus karolus impr̄ fecit congessi. Nunc iam inquarto illa admundanę augmentum legis ptinentia quae praeclarissimus domnus hludouuicus augustus & chlotarius caesar fecerunt capitula adunaui libello·

INCIPIUNT CAPITULA.

I De seruis pcontumatiā alicui uim Inferentibus
II De rebus uel mancipiis afisco regali occupatis
III De seruis uel ecclesiasticis infiscū regalē ↄfugentibus
IIII De uassis dominicis admarcā custodiendā ↄstitutis
V De comitib; adcustodiam maritimam deputatis
VI De his qui ppt̄ incestū res proprias amiserunt·

INCIPIUNT SUPRA SCRIPTA CAPITULA ET TEXTUS EORUM.

DE SERUIS PER CONTUMACIAM ALICUI UIM INFERENTIBUS.

I Serui per contumatiam collecta multitudine alicui uim intulerint. id est aut homicidium aut incendium. aut qualium cumque rerum direptiones fecerint dominorum ne glegentia hoc euenit, pro eo quod eos constringere noluerunt. ut talia facere non auderent. bannum nostrum id est LX sol soluere cogantur. DE REBUS UEL MANCIPIIS A FISCO REGALI OCCUPATIS.

II De rebus siue mancipiis quae dicuntur a fisco nostro esse occupata. uolumus ut missi nostri inquisitionem faciant sine sacramento per ueratiores homines pagi illius circa manentes et quicquid de hac causa uerius ac certius inuestigare potuerint ad nostram faciant peruenire noticiam. ut nos tunc definiamus quicquid nobis iustum esse uideatur.

DE SERUIS UEL ECCLESIASTICIS IN FISCUM REGALEM CONFUGIENTIBUS.

III Si serui . t ecclesiastici uel quorum lib& liberorum homi
num in fiscum nrm confugerint . & dominis uel aduo
catis eorum rep& iti fuerint . si actor fisci nri intellexe
rit quod eos iuste non possit tenere ad nrm dominiu.
eic& illos de eodem fisco & recipiant eos domini eorum.
& si eidem actori uisum fuerit quod ad nrm debeant
pertinere dominium expellat eos de eodem fisco . et
postquam ab eisdem repetitoribus fuerint recepti .
habeat cum eis legitimam actione . et sic eos si potue
rit ad nram euindic& possessionem . DE UAS
SIS DOMINICIS AD MARCAM CUS
TODIENDAM CONSTITUTIS .

IIII De uassis nris qui ad marcam nram constituti sunt
custodiendam . aut in longinquis regionibus sua
habent beneficia uel res proprias uel &iam nob
assiduae in palatio nro seruiunt . & ideo n possunt
assiduae custodire placita . Quam rem uolum
ut missi nri uel comites nobis notam faciant . et nos
faciemus ut ad eorum placita ueniant .
DE COMITIBUS AD CUSTODIAM
MARITIMAM DEPUTATIS .

V Volumus ut comites qui ad custodiam maritimam
deputati sunt : quicumq ex eis in suo ministerio
resid& . de iusticia facienda se non excus& ppt

illam custodiam. sed sibi secum suos scabinios habue
rit ibi placitum teneat & iustitiam faciat DE HIS
QUI PROPTER INCESTUM RES PROPRI
AS AMISERUNT.

VI De his qui se dicunt ppt incestum res proprias ami
sisse. constitutum est. ut si ante pximu quinquen
nium quando placitum nrm habuimus in conpen
dio easdem res amiserunt. non eis restituantur.

DE CONIURATIONIBUS SERUORUM
IN FLANDRIS. ET IN MEMPISCO. ET
IN CETERIS MARITIMIS LOCIS.

VII De coniurationibus seruorum quae fiunt in flan
dris & in mempisco. & in ceteris maritimis locis.
uolumus ut p missos nros indicetur dominis seruo
rum illorum ut constringant eos ne ultra tales
coniurationes facere praesumant. & ut sciant ip
si eorundem seruorum domini quod cuius cumq;
serui huiuscemodi coniurationem facere psumpse
rint. postquam eis haec nra iussio fuerit indicata.
bannum nrm id est LX sol ipse dominus psoluere de
beat. DE HIS QUI IN LITORE MARIS SA
LEM FACIUNT.

VIII De terra in litore maris ubi
salem faciunt. uolumus ut aliqui ex eis ueniant ad
placitum nrm & eorum ratio audiatur. ut tunc

secundum aequitatē inter eos definire ualeamus.

DE UXORIBUS DEFUNCTORUM QUAM PARTEM CONLABORATIONIS POST OBITUM MARITORUM ACCIPERE DEBEANT.

VIIII Volumus ut uxores defunctorum post
obitum maritorum tertiā partē conlaborationis
quā simul in beneficio conlaborauerunt accipiant.
& de his rebus quas is qui illud beneficium habuit
aliunde adduxit uel conparauit uel ei ab amicis suis
conlatum est. Has uolumus tam ad orphanos de
functorum. quam ad uxores eorum peruenire.

DE AGGERIBUS IUXTA LIGERIM FACIENDIS

X De aggeribus iuxta ligerim facien
dis. ut bonus missus eidem operi praeponatur. et
hoc pippino per nostrum missum mandetur. ut & ille
ad hoc missum ordinet quatenus praedictum opus
perficiatur.

DE DUODECIM PONTIBUS SUPER SEQUANAM RESTAURANDIS.

XI De duodecim pontibus super sequanam uolumus ut
hi pagenses qui eos facere debent a missis nostris ad
moneantur. ut eos celeriter restaurent. & ut eorum
uanae contentioni non consentiant. quando di
cunt sē non ali ubi eosdem pontes facere debere.
nisi ubi antiquitus fuerant. sed ibi ubi nunc ne

cesse est eosdem pontes facere iubeantur·

DE OMNIBUS PONTIB, FACIENDIS.

XII De omnibus pontibus p regnum nrm faciendis in commune missi nri admoneant ut ab ipsis restaurarent qui eos fecerunt & solebant facere·

DE HONORE ECCLESIARUM.

XIII Si quis aut ex leui causa· aut sine causa hominem in ecclesia interficerit· de uita conponat· si uero foris rixati fuerint & unus alterum in ecclesia fugerit· & ibi se defendendo eum interficerit· & si huius facti testes non habuerit cum duodecim coniuratorib, legitimis p sacramentu adfirm& se defendendo eum interfecisse· & post haec· DC· sol ad parte ecclę quā illo homicidio polluerat· & insup bannum nrm soluere cogatur·· Ipse uero qui interfectus est absq, conpositione iaceat· ac deinde interfector secundum iudiciu canonicum congruā facinori quod amisit paenitentiā accipiat· Si proprius seruus hoc comiserit· iudicio aquae feruentis examinetur· utrum hoc sponte an se defendendo fecisset· & si manus eius exusta fuerit· interficiatur· si autē non fuerit· dominus eius iuxta qd uuirgildum illius est ad ecclesiam p soluat· aut eū si uoluerit eidem ecclę tradat· De ecclesiastico & fiscalino &

beneficario seruo. uolumus ut pro una uice uuirgild
eius pro eo conponatur. Altera uice ipse seruus ad sup
plicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis
qui propter tale facinus ad mortem fuerit iudica
tus ad legitimos heres illius perueniat. Si in atrio ec
clesiae cuius porta reliquiis sanctorum consecrata est
huiuscemodi homicidium perpetratum fuerit simili
modo emendetur uel conponatur. si uero porta
ecclesiae non est consecrata. eodem modo conpona
tur quod in atrio committitur sicut conponi debet
quod in immunitate uiolata. committitur.

DE INIURIIS SACERDOTUM UEL QUORUMLIBET EX CLERO IN ECCLESIA FACTIS.

XIIII Sanguinis effusio in ecclesia facta cum fuste. si presbiter fu
erit triplo conponatur. duas partes eidem presbitero.
tercia pro fredo ad ecclesiam. et insuper bannus noster.
similiter de diacono iuxta conpositionem eius in triplo
cum banno nostro conponatur. De subdiacono similiter
in triplo secundum suam compositionem. et de unius
cuiusque ordinis clerico ... secundum suam con
positionem triplum persoluatur. et insuper bannus
noster. Similiter et de ictu sine sanguinis effusione de
unius cuiusque ordinis clerico secundum suam

conpositionem triplo · & bannus nr̄ · & qui non habet unde ad eccl̄am p̄soluat · tradat se in seruitium eidem ecclę · usq; dum totum debitum persoluat ·

DE UIDUIS PUPILLIS ET PAUPERIB;

XV Precipimus ut quando cumq; in mallum ante comitē uiduae pupilli & pauperes uenerint · primo eorū causa audiatur & definiatur · & si testes p̄se ad causas suas quaerendas habere non potuerint · t legem nescierint · comes illos uel illas adiuuet dando eis talem hominē qui ratione eorū teneat uel p eis loquatur ·

DE RAPTU UIDUARUM.

XVI Qui uiduā intra primos · xxx · dies uiduitatis uel inuitam uel uolentem sibi copulauerit bannum nr̄m · id ÷ LX · sol̄ in tr ꝓ plo conponat & si inuitam eā dux legem suam ei conponat illam uero ulterius non adtingat ·

DE HOMINE PUPLICĀ PENITENTIĀ AGENTE INT̄FECTO.

XVII Qui hominē publicā penitentiā agentem interfecerit bannum nr̄m in triplo conponat & uuirgild eius p̄ximis eius persoluat ·

DE HOMINE LIBERO UT POTESTATĒ HABEAT UBI CUMQ; UOLUERIT RES SUAS DARE ET QUALITER · HOC FACERE DEBEAT.

XVIII Si quis rēs suas pro salute animae suae uel ad aliquē

venerabilē locum uel ꝓpinquo suo cuilibet alteri
tradere uoluerit et eo tempore intra ipsum
comitatum fuerit · in quo res illae positae sunt
legitimam tradicionē facere studeat · Quod si
eodem tempore quo illas tradere uult extra eun
dem comitatū fuerit idē siue in exercitu · siue in
palatio · siue in alio quolibet loco adhibeat sibi
uel de suis pagensibus uel de aliis qui eadem le
ge uiuant qua ipse uiuit testes idoneos uel si il
los habere non potuerit tunc de aliis quales ibi
meliores inuenire possit et coram eis rerum suarū
tradicionem fatiat et postquā hec traditio ita fac
ta fuerit heres illius nullā de p̄dictis rebus uale
at facere repeticionem · Insuper et ipse p̄se fide
iussionem faciat eiusdem uestiture ne heredi ulla
occasio remaneat hanc traditionem inmutandi
sed potius necessitas incumbat illam ꝑficiendi
et si nondum res suas cum coheredibus suis diuisas
habuit non ei hoc sit inpedimento sed coheres ei
si sponte noluerit aut ꝑ comitem aut ꝑ missum eī
distringatur ut diuisionem cum illo fatiat · ad quē
defunctus hereditatē suā uoluit ꝑuenire et si
cuilibet eccłae eam tradere rogauit · coheres eius
eam legem cum illa eccła de p̄dicta hereditate

habeat quam cum alio coherede suo habere debeat.
& hoc obseruetur erga patrem & filium & nepotem usque ad annos legitimas postea ipse res ad inmunitatē ipsius ecclę redeant.

DE HOMICIDIIS PROHIBENDIS

XVIIII Quicumque hominem aut ex leui causa aut sine causa uuirgildum his ad quos ille ptinet conponat. Ipse uero ppt talem psumptionē in exilium mittat ad quantum tempus nob placuerit res tamen suas non amittat.

DE HOC QUID IN CONPOSITIONEM UUIRGILDI DARI DEBEAT

XX In conpositionem uuirgildi uolumus ut dentur quae in lege continentur excepto accipitre & spata quia ppt illa duo aliquoties piurium committitur quando maioris ptii quā illa sint eē iurantur.

DE RAPTU ALIENARUM SPONSARUM.

XXI Si quis sponsam alienam rapuerit aut patri eius aut ei qui legibus eius defensor eē debet cum sua lege eam reddat. & quicquid cum ea tulerit se motam unam quamque rem secundum legē reddat. & si hoc defensor ei pp&rari consenserit & ideo raptori nihil quaerere uoluerit.

comes singulariter de una quaq; re freda nr̄a
abeo exactare faciat · Sponso uero legem suam
conponat · & insup bannum nr̄m id ÷ LX sol sol
uat · uel in presentiam nr̄am com̄ eum adueniri
faciat · & quanto tempore nobis placuerit in exi
lio maneat · & illam feminam ei habere n̄ liceat ·

DE FALSIS TESTIB, C̄ UINCENDIS.

XXII. Si quis cum altero de qualib& contentione habue
rit · & testes contra eum p iudicium p ducti fue
rint · si ille falsos eos ēē suspicatur · liceat ei ali
os testes quos meliores potuerit contra eos op
ponere · ut ueratium testimonio · falsorum tes
tium puersitas super&ur · Quod si ambe par
tes testium ita inter se dissenserint · ut nulla
tenus una pars alteri cedere uelit · eligantur
duo ex ipsis · id ÷ ex utraq; parte un͂ qui cum scu
tis & fustibus in campo decertent · utra pars
falsitatem · utra ueritatem suo testimonio se
quatur · & campioni qui uictus fuerit · ppter
iurium quod ante pugnam commisit · dextra
manus amput&ur · C&eri uero eiusdem partis
testes qui falsi apparuerunt manus suas redi
mant · cuius conpositionis duae partes ei con
tra quem testati sunt dentur · tercia p fredo

soluatur · & in seculari quidem causa huiuscemodi testium diuersitas · campo conprob&ur · In ecclesiasticis autem causis · ubi de una parte seculare · de altera uero ecclesiasticum negotium · idem modo obseru&ur · Ubi uero ex utraque parte ecclesiasticum fuerit · rectores earundem ecclesiarum · si se familiariter pacificare uelint · licentiam habeant · si autem de huiuscemodi pacificatione inter eos conuenire non possint · aduocati eorum in mallo publico ad presentiam comitis ueniant & ibi legitimus terminus eorum contentionibus inponatur · testes uero de qualib& causa non aliunde querantur nisi de ipso comitatu in quo res unde causa agitur positę sunt quia non est credibile · ut uel de statu hominis uel de possessione cuiuslib& per alios melius rei ueritas · cognosci ualeat quam per illos qui uiciniores sunt · Si tamen contentio quae inter eos exorta est in confinio duorum comitatum fuerit · liceat eis de uicina centena adiacentis comitatus ad causam suam testes habere ·

DE PROPRIO IN BANNUM MISSO.

XXIII Cuiuscumque hominis proprietas ob crimen aliquod quod idem habet commissum in bannum fuerit missa · & ille recognita ne iustitiam faciat uenire

distulerit annumq; ad diem in eo banno illa ee
p̄miserit. ulterius eam non adquirat. se ipsa fis
co n̄ro sociatur. Debitum uero q̄d is cuius ea fu
it soluere debuit p comitem ac ministros eius
iuxta estimatione damni de rebus mobilibus
quę in eadem ppri&ate inuente fuerit. is quib;
idem debitor fuit exsoluatur. q̄d si reru mobili
um ibidem inuentarum tantitas ad conpositio
nem non sufficierit de inmobilibus supplexatur.
& q̄d super fuerit sicut dictum est fiscus n̄r pos
sideat. si nihil super conpositionem remanere
potuerit totum in illum expendatur. si autem
homo ille nondum cum suis coheredibus ppriu
suum diuisum habuit conuoc& eos comes. & cu
eis legitimam diuisione faciat. & tunc sicut ia
dictum ē partem ei fisco n̄ro addicat. & conposi
cionem de ea iuxta modum superius c̄phensum
his ad quos illa legibus ptin& exsoluat. quod si
non de alia re. sed de ipsa ppri&ate quae in ban
num missa fuit. ac p hoc in n̄ram potestatem re
dacta est fuerat inter pellatus com in cuius mi
nisterio eam esse constiterit hoc ad noticiam nos
tram pferre cur&. ut nos eandem ppri&atem.
quae secundum supradictum modum in n̄rm

dominium redacta est pprecepti nri auctoritate.
inius & potestate hominis qui eam querebat si sua
deb& esse faciam peruenire. DE MANNIRE.
XXIIII. Si quis de statu suo id est de libertate t de here
ditate conpellandus est. iuxta legis constitutio
nem manniatur. De ceteris uero causis unde quis
rationem est redditurus non manniatur sed pco
mitem banniatur. & si post unam & alteram co
mitis admonitione aliquis ad mallum uenire no
luerit rebus eius in bannum missis uenire & iusti
ciam facere conpellatur. DE FAIDIS COER
XXV Si quis aliqua necessitate cogente CENDIS.
homicidium comisit. comis in cuius ministerio
res pp&rata est. & conpositione soluere. & faida
psacramentum pacificare faciat. Quod si una pars
ei adhoc consentire uoluerit. id: ut ille qui ho
micidium commisit. aut is qui conpositionem sus
cipere deb&. faciat illum qui ei contumax fue
rit. ad praesentia nram uenire ut eum ad tempus
quod nobis placuerit. in exilio mittamus donec
ibi castig&ur ut comiti suo inobediens ee ulte
rius non audeat. & maius damnum inde non ad
crescat. DE SACRAMTIS UBI IURANDA
XXVI Ubi antiquitus consu&udo fuit de liber SINT.

tate sacramenta adhramire uel iurare · ubi mal
lum habeatur & ibi sacramenta iurentur · mallus
tamen neque in ecclesia neque in atrio eius habea
tur · minora uero placita comis siue intra suam
potestatem uel ubi inp&rare potuerit habeat ·
Volumus utiq; ut domus a comite in loco ubi mallū
teneri deb& constituantur ut propter calorem
solis · & pluuiā publica utilitas non remaneat ·

DE HIS QUI DE FURTO ACCUSATI FUERINT ·

XXVII Si lib homo de furto accusatus fuerit & res pprias
habuerit in mallo ad presentiam comitis se adhra
miat · & si res non hab& fide iussores don& qui
eum adhramire · & in placitum adduci faciant &
liceat ei prima uice p sacramītum se secundū legē
idonia resi potuerit · At si alia uice duo uel tres eū
de furto accusauerint · liceat ei contra unum ex
his cum scuto & fuste in campo contendere · Quod
si seruus de furte accusatus fuerit dominus eius
pro eo emend& aut eum sacramīto excus& nisi ta
lem furtum pp&ratum habeat ppter quod ad
suplicium tradi debeat · DE DISPECTU · LIT
TERARUM DOMINICARUM ·

XXVIII Si quis litteras nrās dispexerit i dest tractoriam
que propter missos recipiendos dirigitur aut

honores quos habet amittat. aut in eo loco
ubi predictos missos suscipere debuit. Iam
diu resideat. et de suis rebus legationes illuc
uenientes suscipiat quousq; animo nr̄o satis
factum habeat. qui uero epistolam nr̄am quo
cumq; modo dispexerit. iussu nr̄o ad palatiū
ueniat. et iuxta uoluntatem nr̄am congruam
stultitie sue castigationem accipiat. et si homo
lib̄ ł ministerialis comitis hoc fecerit honorē
qualem cūq; habuerit siue beneficium amit
tat. et si seruus fuerit nudus ad palum uapu
let et caput eius tondeatur. DE INIUSTIS
TELONEIS ET CONSUETUDINIBUS.
XXVIIII Ut ubi tempore aui nr̄i domni pippini consue
tudo fuit teloneum dare ibi et in futurum detur.
Nam ubi nouiter incoeptum ÷ ulterius non aga
tur et ubi necesse non est fluuium aliquem p̄
pontem transmeare ł ubi nauis p̄ media aquā
aut subtus pontem ierit. et ad ripam non adpro
pinquauerit. neq; ibidem aliquid eptum ł
uenundatum fuerit ulterius telonum non det̄.
et nemo cogat alium ad pontē ire ubi iuxta pon
tē aquā transmeare potest. et qui ulterius in ta
libus locis uel de eis qui ad palacium seu in hostem

pergunt teloneum exactauerit cum sua lege ip
sum teloneum reddat & bannum nrm · id ÷ Lx · sol.
conponat · DE HIS QUI BONOS DENARIOS
ACCIPERE NOLUNT.

XXX Quicumq; liber homo denarium merum & bene
pensantem recipere noluerit bannum nrm · id ÷
Lx · sol. conponat · Si uero serui ecclesiastici aut
comitum · aut uasallorum nroꝝ hoc facere pre
sumpserint · Lx · ictibus uapulent · aut si magist
eoꝝ t aduocatus qui lib est eos uel comiti t misso
nro iussus psentare noluerit · pdictum bannu ·
Lx · sol conponat · DE ADULTERATORI

XXXI De falsa moneta iubemus BUS MONETĘ.
ut qui eam pcussisse conprobatus fuerit manus
ei amputetur & qui hoc consensit si liber ē · Lx ·
sol. conponat · si seruus ÷ Lx · ictus accipiat ·
DE PROPRIO DOMINICO SINE
IUSSIONE ILLIUS REDDITO.

XXXII Si quis proprium nrm quod in uestitura geni
toris nri fuit alicui querenti sine nra iussio
ne reddiderit aliud tantum nobis de suo p
prio · cum sua lege conponat · Et quicumq;
illud scienter p malum ingenium adquirere
temptauerit pro infideli teneatur quia sa

cramentum fidelitatis quod nob pmisit irritu
fecit & ideo secundum nram uoluntatem & po
testatem diiudicandus est · DE PUERIS
INUITIS PARENTIBUS DETON
SIS AUT PUELLIS UELATIS ·
XXXIII · Si quis puerum inuitis parentibus totonderit
aut puellam uelauerit legem suam in triplo
conponat aut ipsi puero uel puellę si iam
suę potestatis sunt aut illi in cuius lib& potes
tate fuerint · illi uero potestatem habeant ca
pitis sui · ut in tali habitu permaneant qualis
eis conplacuerit · DE FORCAPIIS ·
XXXIIII Si mancipia dominos suos fugerint in alienā
potestatem ut propter hoc nullum pręmium
accipiat ille in cuius potestate fuerint inuen
ta · pro eo quod ea uel reddiderit uel foras eice
rit & non solum hoc sed & iam si ea nec reddere
nec foras eicere uoluerit & legitimo domino ea
contradixerit & illa inde potestate effugerint
secundum legem ea soluere cogatur ·
DE TERRA TRIBUTARIA ·
XXXV Quicumq; terram tributariam unde tributum
ad partem nram exire solebat · uel ad ecclesiam
uel cuilib& alteri tradiderit · is qui eam susciperit

tributum quod inde soluebatur omnimodo ad
partem nrãm psoluat. Nisi forte talem firmita
tem de parte dominica habeat. pquam ipsum tri
butum sibi pdonatum possit ostendere.

DE BENEFICIIS DESTRUCTIS.

XXXVI. Qui cumq; suum beneficium occasione pprii de
sertum habuerit. & intra annum post quam
ei a comite uel misso nro notum factum fuerit.
illud emendatum non habuerit. ipsum beneficiũ
amittat. DE TERRA CENSALI.

XXXVII Si quis terram censalem habuerit quam ante cessores
sui uel ad aliquam ecctãm. uel ad uillam nrãm de
derunt. nullatenus eam secundum legem tenere
potest. nisi ille uoluerit ad cuius potestatem uel
illa eccta uel illa uilla ptinet. Nisi forte filius
aut nepos eius sit qui eam tradidit. & ei eadem ter
ra ad tenendum placita sit. sed in hac rẽ consideran
dum est. utrum ille qui hanc ten& diues & paup
sit. & utrum aliud beneficium habeat. uel &iam
proprium. & qui horum neutrum hab&. erga hunc
misericorditer agendum est ne ex toto expoliatus
in egestatem incidit. ut aut talem censum inde p
soluat qualis ei fuerit constitutus uel portionem
aliquam inde in beneficium accipiat unde sẽ sus

tenta. re ualeat. DE NONIS ET DECIMIS.

XXXVIII Consideratum est ut de frugibus terrae & animaliu͞ nutrimine persoluantur· de opere uero uel res tauratione ecclesiarum comes & ep͞s siue abbas una cum misso n͞ro quē ipsi sibi ad hoc elegerint. consideratione͞ faciant· ut unusquisq; eorum tantu͞ inde accipiat ad operandum. & restaurandum quan tum ipse de rebus ecclesiarum habere cognoscitur· similiter & uassi n͞ri aut in commune tantum ope ris accipiant quantum rerum ecclesiasticarum habent. uel unusquisq; p̄se iuxta quantitatem quam ipse te n&. aut si inter eos conuenerit. ut pro opere facien do argentum donent iuxta ęstimationem operis in argento p̄soluant. cum quo praetio rector ecclesiae ad predictam restaurationem operarios conducere & materiam emere possit. & qui nonas & decimas da re neglexerit primum quidem illas cum lege sua res tituat insuper & bannum n͞rm soluat. ut ita gasti gatus caueat ne se piu͞s iterando beneficium amit tat. DE MANCIPIIS IN UILLAS DO MINICAS CONFUGENTIBUS.

XXXVIIII Si cuius lib& mancipia in uillam n͞ram confugerint actor eiusdem uillae quaerenti domino ea non con tradicat. sed statim ea foras de eadem uilla eiciat

& si se putat. ad ea repetenda iusticiam habere
repetat & secundum legem adquirat. si uero tem
pore domni karoli genitoris nri in uillam illā
confugerunt & dominus ea quaerit. actor eiusdē
uillae. aut ea legitime contineat. aut quaerenti
domino reddat & actor ꝓpter uestituram domni
karoli genitoris nri eadem mancipia contradicere
non audeat si illius propria ēē noscuntur.

DE FORESTIBUS NOUITER INSTITUTIS.

xl Ut quicumque illas habet dimit
tat nisi forte indicio ueraci ostendere possit
quod p iussionem siue ꝑ permissionē domni ka
roli genitoris nri eas instituisset. preter illas quę
ad nrm opus pertinent. unde nos decernere uo
lumus quicquid nobis placuerit.

DE PONTIBUS PER DIUERSA LOCA EMENDANDIS.

xli Uolumus ut missi nri p singu
las ciuitates una cū epo & comite missos uel nros
homines ibidem cōmanentes eligant quorum cura
sit pontes p diuersa loca emendare & eos qui il
los emendare debent ex nra iussione admonere
ut unusquisq; iuxta suam possibilitatem & quan
titatē eos emendare studeat.

DE LEGATIONE OMNIUM MISSORUM DOMINI

CORUM DE QUIBUS UIDELICET CAUSIS AGERE DEBEANT.

xLII Legatio omnium missorum nrorum. haec est primo ut sicut iam aliis missis iniunctum fuit iusticiā faciant de rebus & libertatibus iniuste ablatis. & si eps aut abbas aut uicarius aut ad uocatus. aut quis lib& de plebe hoc fecisse inuen tus fuerit statim restituantur. si uero uel comes uel actor dominicus uel alter missus palatinus hoc pp&rauit & in nrām potestatē redigerit rēs dili genter inuestigata & descripta ad nrm iudicium reseru&ur. DE ILLIS LIBERTATIB; ET REBUS REDDENDIS. QUE IN DO MINICA UESTITURA SUNT QUA LITER INQUIRATUR.

xLIII Volumus aūt ut de his liber tatibus & rebus redden dis quae inra uestitura sunt primo per obtimos quosq; inquiratur & si per illos inueniri non pos sit tunc p eos qui post illos in illa uicinia meliores sunt & si nec p illos rei ueritas inueniri potest. tunc liceat litigantibus ex utraq; parte testes adhibe re & si discordauerint secundum constitutionem a nobis permulgatam examinentur. DE OPPRES SIONE PAUPERUM UIDUARUM.

ET PUPILLORUM.

xLIIII De pauperibus uiduis & pupillis iniuste oppres
sis ut adiuuentur & releuentur. DE INIUS
TIS CONSUETUDINIBUS INSTITUTIS

xLV De iniustis occasionibus & consue NOUITER.
tudinibus nouiter institutis sicut sunt tributa
& telonea in media uia ubi nec aqua nec palus nec
pons ne aliquid tale fuerit unde iuste census exigi
possit. uel ubi naues subtus pontes transire solent.
siue in medio flumine ubi nullum obstaculum est
ut auferantur antiqua autem ad nostram noticiam deferantur.

DE HONORE ECCLESIARUM.

xLVI De honore ecclesiarum ut per omnia eis exibeatur.
sicut nuper a nobis cum consensu omnium fidelium
nostrorum constitutum est. & ut hoc missi nostri omnibus
in sua legatione constitutis notum efficiant.

DE NONIS ET DECIMIS.

xLVII De nonis & decimis ut secundum iussionem nostram dentur.

DE LOCIS AD CLAUSTRA CANO
NICORUM FACIENDA.

xLVIII De locis dandis ad claustra canonicorum facienda
si de eiusdem ecclesiae rebus fuerit nostra libertate
concedatur. Ibi si de alterius uel ecclesiae uel liberorum
hominum commutetur. si autem de fisco nostro fuerit nostra li

beralitate concedatur· DE OBSERUATIONE
PRECEPTORUM DOMINICORU͞.

XLVIIII Deobseruatione preceptorum nr̄orum &inmunita
tum ut ita obseruentur sicut anobis· &abante ces
soribus nr̄is constitutum est· DE HIS QUI PER
OCCASIONEM INMUNITATIS IUS
TICIAM FACERE RENNUUNT.

L Dehis quiꝑoccasione͞ inmunitatis iusticiam facere
rennuunt uthoc obseru&ur quodanobis constitutu͞ e͞·
DE LOCIS IAMDUDUM SACRIS ET
NUNC SPURCITIA FEDATIS.

LI Delocis iam dudum sacris &nunc spurticia fedatis
ut iuxta possibilitate͞ inan[illegible]tiquum statum refor
mentur· DE BENEFICIIS DOMINICIS

LII Debeneficiis nr̄is quę destructa DESTRUCTIS.
inueniuntur hoc impleatur quodnuꝑ anobis con
stitutum est· DE FALSA MONETA ET
DE ALIIS DIUERSIS CAUSIS PROHI

LIII Denoua mon&a &defalsa͞ moneta BENDIS.
&dedispectu litterarum nr̄arum &delatronibus
coercendis uelpuniendis &defaidis pacandis deho
micidiis ꝓhibendis· depiuriis &defalsis testibus c͞
pescendis· dehis hominibus uel c&eris hissimilibus
hoc quod modo constitutum omnib; adnunti&ur &

in futurum obseruetur. DE MISSORUM DOMINICORUM OBSERUATIONE.

LIIII. Hoc uolumus ut missi nostri obseruent ut quicquid de his causis uel simul uel singillatim emendare potuerint emendent et ea quae emendauerunt diligenter scriptis notent. et hoc sic peragere curent. quatinus iusti a quoquam reprehendi nullatenus possint. et quae facere debent aut possunt. nullatenus possint praetermittant. Immo caueant ne quod absit aut gratia alicuius aut honoris aut timoris siue odii causa illud quod agere debent omittant. et summopere studeant. ut hoc quod per se efficere non possunt. nobis notum faciant. et omnimodis praeuideant ut per singula capitula tam uerbis quamque scriptis. de omnibus quae illic peregerint. nobis rationem reddere ualeant. DE PLACITIS A LIBERIS HOMINIBUS OBSERUANDIS.

LV De placitis siquidem quos liberi homines obseruari debent. constitutio genitoris nostri penitus obseruanda atque tenenda est. ut uidelicet in anno tria solummodo generalia placida obseruent. et nullus eos amplius placita obseruare conpellat. nisi forte quilibet aut acusatus fuerit. aut alium accusauerit. aut ad testimonium perhibendum uocatus fue

rit. Ad cetera uero quae centenarii tenent. non alius
uenire iubeatur nisi qui aut litigat. aut iudicat.
aut testificatur. DE DEBITO AD OPUS
DOMINICUM REUUADIATO.
LVI. Ut debito quod opus nr̄m fuerit reuuadiatum talis
consideratio fiat. ut is qui ignoranter peccauit.
non totum secundum legem cogatur conponere.
sed iuxta quod possibile uisum fuerit. Is uero q̄
tantum malum uoluntate peccauit. totum le
gis conpositione cogatur exsoluere. DE HIS
QUI AD PALACIUM. ET IN HOSTEM PER
GUNT. ET INDE REDEUNT.
LVII Ut nullus ad palacium uel in hostem pergens uel de
palatio uel de hoste rediens tributum. quod trastu
ras uocant soluere cogatur. DE PONTIBUS PU
LVIII Ut pontes publici qui per bannum fieri BLICIS.
solebant anno presente in omni loco restaurentur.
DE CLERICIS MONACHIS ET SERUIS
LVIIII Ut clerici. & monachi & serui fugi FUGITIUIS.
tiui ad loca sua redire iubeantur. DE ADUOCA
TIS. EPISCOPORU(M) ABBATUM COMITUM
LX Ut nullus ep̄s. nec abbas. ET ABBATISSARUM.
nec comes. nec abbatissa centenarium comitis aduo
catum habeat. DE UICARIIS ET CENTENA

RIIS SI LATRONES CELAUERINT.

LXI Ut uicarii ł centenarii qui fures & latrones uel cela
uerint uel defenderint secundum sibi datam senten
tiam diiudicentur. DE COMITIBUS ET UI
CARIIS ADMONENDIS DE CONSTITUTIO

LXII Ut comites & uicarii de constitutione NE LEGIS.
legis admoneantur ł nonaccipiant. DE FORESTI

LXIII. De forestibus nris ut ubi BUS DOMINICIS.
cumq; fuerint diligentissime inquirant quomodo
saluae sint & defensae. & ut comitib; denuntient. ne
ullam forestem nouiter instituant. & ubi nouiter
institutas sine nra iussione inuenerint dimittere
precipiant. DE MISSIS DOMINICIS ET
HIS QUI IUSTICIAM FACERE RENNUUNT.

LXIIII Ut ubi cumq; ipsi missi. aut epm aut abbatem aut aliū
quemlib& quocumq; honore pre ditum inuenerint
qui iusticiam facere uel noluit uel prohibuit de ipsius
rebus uiuant quam diu in eo loco iusticias facere debent.
DE MISSIS DOMINICIS UBI DIUTIUS
NON DEBEANT INMORARI.

LXV Ut in illius comitis ministerio qui bene iusticias factas
hab& idem missi diutius non morentur. neq; illuc mul
titudinem conuenire faciant sed ibi moras faciant
ubi iusticiam uel minus uel neglegenter facta est.

ł quia iub&ur ut ppt iusticiā ꝑuestendā munera

DE MISSIS DOMINICIS ET COMITE IN
ALIQUOD MISSATI CUM DIRECTO.

LXVI Ut in illius comitis ministerio idem missi nri placitu
non teneant qui in aliquod missaticum directus e
donec ipse fuerit reuersus ut causa que adhuc cora
comite non fuit & is qui se reclamat propter suam
stulticiam aut contumatiam comitem inde appella
re noluit iterum comiti commend&ur.

DE MISSIS DOMINICIS QUALIT CON
IECTUM ACCIPERE DEBEANT.

LXVII Ut missi nri qui uel epi uel abbates uel comites sunt
quamdiu ppe suum beneficium fuerint nihil de ali
orum coniecto accipiant postquam uero inde lon
ge recesserint tunc accipiant secundum quod in
sua tractoria contin&ur. uassi uero nri & ministe
riales qui missi sunt ubicumque uenerint coniec
tum accipiant. DE UASSIS DOMINICIS ET
EPISCOPORUM. UEL RELIQUORUM QUI
IN HOSTE NON FUERUNT.

LXVIII Ut uassi nri & uassi eporum abbatum abbatissarum
& comitum qui anno presente in hoste non fuerint
heribannum reuuadiant exceptis his qui propter
necessarias causas & a domno ac genitore nro karo
lo constitutas domi dimisi fuerunt id est qui a comite

ppter pacem conseruandam. & ppt coniugem ac domu
eius custodiendam & ab epo uel abbate. uel abbatissa
similiter ppt pacem conseruandam. & ppt fruges col
ligendas & familiam constringendam & missos recipi
endos dimissi fuerunt. DE EPIS ABBATIB.
ET COMITIB. ET DE PLACITO MISSORU
LXVIIII Ut omis eps abbas & comes excepta DOMINICOR.
infirmitate t nra iussione nullam excusationem ha
beat quin ad placitum missorum nrorum ueniat
aut talem uicarium suum mittat qui in omni
causa pro illo reddere rationem possit.
DE DISPENSA MISSORU DOMINICORU.
LXX De dispensa missorum nroru qualiter unicuiq, iux
ta suam qualitate dandum uel accipiendum sit
uidelicet epo panes xl. friskingae tres. de potu mo
dios tres. porcellus unus. pulli tres. oua xv. anno
na ad caballos modios quattuor. abbati comiti atq,
ministeriali nro unicuiq, detur cotidie panes tri
ginta. friskingae duae. de potu modii duo. porcel
lus unus. pulli tres. oua xv. ad caballos annona
modios. iii. Uassallo nro panes x. & septe. friskin
ga una. porcellus unus. de potu modius unus. pul
li duo. oua. x. annona ad caballos modios duo.
DE EO QUI IN ALIENA PATRIA DE

QUALIBET CAUSA FUERIT INTPELLAT.

LXXI Siquis inaliena patria ubi uel propter beneficium uel propter aliam quamlibet occasionē adsidue conuersari solet dequalibet causa fuerit inter pellatus. uerbi grā deconquesitu suo t demancipiis suis ibi secundum suam legē iustitiā faciat etcum talibus coniuratoribus quales ineadem regione t puintia secum habere potuerit legitimum sacramentum iuret excepto si quis eum destatu suo. idē delibertate sua uel dehereditate quā ei pater suus moriens dereliquit appellauerit. dehis duobus. liceat illi sacramentum inpatria sua. idē legitimo sui sacramenti loco iurandum offerre. etis quicū eo litigatur siuelit sequatur illum inpatriā suā adrecipiendum illud sacramentum. ipse tamen primo ineodem loco idē ubi inter pellatus ē satis faciat tam comiti etiudicibus quam aduersario suo testibus pbando quod rem queabeo queritur pater suus ei dereliquit. DE FRATRIB; QUI PATERNE SEU MATERNE SUCCENDUNT HEREDITATI.

LXXII. Precipimus dehis fratribus qui innr̄is etromane finibus paterne seu materne succedunt hereditati si contigerit quod unus eorum ecclesiastice miliciae sit mancipatus. etidcirco ut nequeat q; secularirer

militare debuerat · quod se ad defensione regni nri subtrahat in nris finibus · Partem substantiae acci pere dissimulauerit idcirco ut nequeat constringi · ubi cumq; comissuus eum inuenerit licentiam dis tringendi ei concedimus · Ita ut primum fide iusso res non inuenerit · tamdiu sub custodia p comite teneat · quousque aut fide iussores inueniat aut bannum nrm psolutum habeat ·

DE SOLUTIONE AC CONPOSICIONE ·

LXXIII Ut omnis solutio atq; conpositio quae in lege salica continetur inter francos p XII denariorum solidos conponatur · excepto ubi contentio contra saxones & frisiones exorta fuerit · ibi uolumus ut XL denarior quatitatem solid habeat · que uel saxo uel frisio a parte salici franci cum eo litigantis soluere debet ·

DE STATU HOMINIS ·

LXXIIII Ut de statu suo i dest de libertate uel de hereditate co pellandos iuxta legis constitutione manniatur · De ceteris uero causis unde quis ratione est redditurus · si p secundam comitis admonitione aliquis ad mallum uenire noluerit rebus eius in bannum missis uenire & iusticia facere compellatur · DE PROPRIETATE HOMINIS QUE OB ALIQUOD CRIMEN IN BANNUM FUERIT MISSA ·

LXXV Cuius cumque hominis proprietas ob crimen aliquod ab eo commissum in bannum missa. et ille re cognita ne iusticiam faciat uenire distulerit annumque ac diem in eo banno illam esse permiserit ulterius eam non adquirat. sed ipsa fisco regis sociatur. Debitum uero quod is cuius ea fuit soluere debuit per comitem ac ministros eius iuxta estimationem damni de rebus mobilibus quae in eadem proprietate inuente fuerint. his quibus idem debitor fuit exsoluatur. Quod si rerum mobilium ibidem inuentarum quantitas ad compositionem non sufficerit de inmobilibus suppleatur. et quod super fuerit sicut dictum est fiscus regis possideat. Si nihil super compositionem remanere potuerit totam in illam expendatur. Si autem homo ille nondum cum suis coheredibus proprium suum diuisum habuit conuocet eos comes et cum eis legitimam diuisionem faciat. et tunc sicut iam dictum est partem ei fisco regis addat et compositionem de ea iuxta modum superius conprehensum his ad quos illa legibus pertinet exsoluat. DE LIBERIS HOMINIB. QUI IN ALIENA POTESTATE MOBILEM

LXXVI De liberis uero hominib. SUUM TRANSFER. qui in aliena potestate mobilem suum transferunt ut causator eorum eos pignorare non possit placet

nobis ut res eorum infiscentur · quousq; uenientes in
audientiam iusticiam faciant. si uero uenire contemp
serit scdm capitulare domni ac genitoris nri de eoru
rebus agatur · Nam & de ipsis rebus habita estimacio
ne damnum queritori sortiatur · Qui uero mobile
illud recipit si hoc sacramto pbare non potuerit qd
pp ter iusticiam alterius differendam illud non reci
piss& bannum nrm persoluat ·

V. L.

KAPITULA DOM.

Karoli impr ecclesiastica quae ideo supra scriptis
non coniunxi capitulis quia alia existis quasi causa
memorie scripta fuerint & non uidentur · plenum ex
plere sensum. Alia sunt geminata cum aliis uidelic&
CAP. mixta capitulis alia penitus finita atq; pfectione pducta ·
I De electionibus.
II De cantu ·
III De notariis
IIII De c&eris discipulis
V De compoto
VI De medicinali arte
VII De ecclesiis sine honore manentibus absq; offitiis. & lu
minariis & de his qui decimas sumunt · & de ecclesiis non
curant · & de altaribus ut non super flua sint in ecclesiis.

crimen commiserunt ut in uno loco p̄maneant laboran
tes & seruientes & penitentiam agentes sc̄d̄m qd̄ sibi ca
nonice inpositum sit.

XXXV De concordia fidelium n̄r̄o̅m.

ITEM CAPITULA DOM̄.

Karoli imp̄r̄ mundana quae supra scripta uidentur
habere causam.

I De latronibus sicut iam antea in alio capitulari co̅
mendauimus ita maneat.

II De aduentitiis ut cum missi n̄r̄i ad placitum uenerint
habeant scriptum quanti aduentitii s̄ in illorum
missatico aut de quo pago sunt. & nomina eorum
& qui sunt eorum seniores.

III Si quis de libertate sua fuerit interpellatus & ti
mens. ne in seruitium cadat aliquem de p̄pinquis suis
p̄ quem se̅ in seruitium casurum timens occiderit id
ē patrem matre̅. patruelem. auunculum t̄ quem li
b& huius modi propinquitatis p̄sonam. ipse qui
hoc p̄p&rauerit moriatur cognatio eius & consan
guinitas in seruitutem cadat. & si negauerit se̅ illu̅
occidisse. ad nouem uomeres ignotos iudicio d̄i̅ exa
minandus acce& dat.

IIII De fugitiuis ac peregrinis ut distringantur ut scire
possimus qui sint aut unde uenerunt.
V Ut bauga & bruniae non dentur negotiatoribus.
VI De mensuris ut secundum iussione nr̄am aequales fiant.
VII Ut non mittantur testimonia sup uestitura dom
ni pippini regis.
VIII Ut omnia quae uuadia reddi debent iuxta quod
in lege continetur pleniter secundū ipsam legem
reuuadiata fiant. & inpost modum t domnus rex
uel ille cuius est causa iuxta quod ei placuerit.
VIIII Ut missi nr̄i qui iam breues detulerunt de adnuntia
tione uolumus ut adhuc adducant de opere.
X Quantum moram facient in uno quoq; loco. & quod
homines secum habeant.
XI De prudentia & constantia missorum nr̄orum.
XII De falsis monetariis requirendum ē.
XIII De illis saxonibus qui uxores non habent.
XIIII De signatis qui mentiendo uadunt.
XV Si aliae res fortuitu non p̄ occupauerint. VIII. K. IUL.
id: missa sc̄i ioh̄ baptistę ad mogontiam siue cabillio
nem generaliter placitum habere uolumus.
XVI De piuriis ut caueant ut non admittantur testes ad
iuramentum antequam discutiantur. & si alit̄ non
possint discuti separentur ab inuicem & singularit̄

inquirantur · & non soli accusatori liceat testes eligere absente suo causatore & omnino nullus nisi ieiunus ad iuram(en)tum t(el) ad testimonia addatur · & ille qui ad testimonia ducitur si refut(et)ur · dicat ille qui eum refutat · & p(ro)b(et) quare illum recipere nolit & de ipso pago non de altero testes eligantur · nisi forte longius extra comitatum causa sit inquirenda · & si quis conuictus fuerit p(er)iurii · p(er)dat manum aut redimat ·

XVII Ut nemo prop(ter) cupiditate(m) pecuniae aut propter auariciam suam prius d(e) p(re)cium aut futuram conuentionem sibi praepar(et) · ut duplum uel triplum recipiat · sed tunc tantum quando fructus presens est illos co(m)par(et) ·

XVIII De causis quae cotidie non cessant ·

XVIIII De fugitiuis qui non cessant recipere & abscondere ·

XX De uagis peregrinis ·

XXI De homicidiis ·

XXII De co(m)mendatis m(en)suris modioru(m) & sextariorum ·

XXIII De beneficiis n(ost)ris non bene constructis ·

XXIIII De hospitalitate & susceptione iterantium ta(m) missorum n(ost)rorum quam reliquorum bonorum hominum ·

XXV Quod missos ad uicem n(ost)ram mittimus ·

XXVI De his qui uinum & annonam uendunt ante quam colligantur & p(er) occasione(m) pauperes efficiuntur ·

XXVII Ut ante uicarium & ante centenarium de p(ro)pri(et)ate

aut libertate iudicium non terminetur aut adqui
ratur nisi semper in presentia missorum imperalium aut
in presentia comitum.

XXVIII De homicidiis factis anno presenti inter uulgares ho
mines quasi propter puluerem mortalem.

XXVIIII De heribanno ut diligenter inquirant missi qui hostem
facere potuit. et non fecit bannum ipsum conponat.
si habet unde conponere ualeat reuuadiatum fiat
et inbreuiatum. et nihil ex hoc exactum fiat usque
dum ad noticiam domni imperatoris ueniat.

XXX Hereslitz qui factum habent per fidiussores fide mittantur.

XXXI De beneficiis destructis et alode restaurato.

XXXII De freda exigenda.

XXXIII De materiamine ad naues faciendum.

XXXIIII Si aliquis saxo hominem conprehenderit absque iusto
aut absque sua propria aliqua re dicens quod illi liceat
damnum factum et hoc contendere uoluerit. in iu
dicio aut in campo. aut ad crucem licentiam habeat.
si uero hoc noluerit cum suis iuratoribus ipse liber
homo se idoniare faciat. et si seruum cuilibet absque alia
conprobatione conprehenderit ipse seruus ut ad aquam fer
uentem aut ad aliud iudicium se idoniare faciat.

XXXV Si aliquis saxo caballos in sua esse inuenerit. et ipsos
caballos inde ducere pro suo damno ad probandum

uoluerit · siquis lib homo hoc ei contra dixerit · aut aliquod malum hoc fecerit tripla conposicione scdm legem & scdm eum contra eum emendare studeat · & insup bannum dominicum soluat & manum pdat peo qd inobediens fuit contra preceptum dom impr qd ipse ppace statuere iussit · Si seruus hoc fecerit scdm suam legem omā intriplum restituat · & disciplinae corporali subiaceat ·

XXXVI Quicumq liber homo inuentus fuerit anno psente cum seniore suo in hoste non fuisse plenum heribannū psoluere cogatur · & si senior t comes eum domi dimisit ipse peo eundem heiribannum psoluat & tot heribanni abeo exigantur quot homines domi dimisit & quia nos anno psente unicuiq seniori duos homines quos domi dimitter& concessimus · illos uolumus ut missis nris ostendant quia his tantum modo heiribannum concessimus ·

XXXVII Ut quando cumq nauigium mittere uolumus ipsi seniores in ipsis nauibus pgant & ad hoc sint ppárati ·

XXXVIII Furta & iniusta conubia nec n & falsa testimonia sicut saepe rogauimus phib&e diligenter sicut & dni lex prohib& ·

ITEM CAPITULA PRINCIPŪ ·

Praeclarissimorum ecclesiastica simul & mundana ·

Dom hludouuici augusti & chlotarii caesaris quae su
pra scriptam uidentur habere rationem ·

I Benedictus de sua reclamatione in pp&uu sileat ·

II De manso quem gebhirfredus eps a liutrogo comite
requirit · ut si di missi nri inuenerint eum iusticiam habe
re non pmittant · liutricum p uestituram dom karoli
iusticiam ei inpedire ·

III De foreste quam autharius comes habere uult ubi ea
prius non fuisse dr · uolumus ut missi nri rei ueritatē
inquirant & iuxta qd iustum inuenerint ex nra auc
toritate definiant ·

IIII De causa rothmundi comitis ut ei liceat hic in palatio
sacramentum suum iurare quia propt nrm seruitiū
sibi constitutum placitum intra patriam obseruare
non licuit ·

V De duabus feminis quae indiculos atulerunt inter
rogandi sunt heiminus & manoaldus utrum eccle
siasticę an fiscales fuissent ·

VI Odo buticularius de foreste sua int rogandus ē ·

VII De rebus quas marthio tradidit filio bosonis & aliis
hominibus uolumus ut hi quibus tradite fuerint
uestituram suam accipiant & insup confirmationē ·

VIII De rebus quas quędam femina hildegarde reginę tra
didit & portionem quam sibi reseruauit iniuste ami

sisse dr. uolumus ut carta traditionis quaeratur & inspiciatur. & tunc quid illa habere debeat definiatur.

VIIII Quaere iam quam helisachar & heiminus contra maginarum habent uolumus ut missi nri secdm iustitiam & aequitatem definiant.

X De quaerela hildebrandi comitis quod pagenses eius parauiredda dare recusant uolumus ut hoc missi nri ab his hominibus qui in eodem comitatu manent. & ea dare non debent. nec non & a uicinis comitibus inquirant. & si inuenerint quod ipsi ea dandi debitores sint ex nra. iussione dare precipiant.

INCIPIUNT CAPITULA QUAE SUPRA DESUNT.

I Praelocutio.

II De diuina prouidentia in constitutione domni impr. & de conseruatione trium capitulorum.

III De hoc quod admonitor fidelium dom impr sit. & omns fideles adiutores ipsius.

IIII De sacro ministerio episcoporum. et de ammonitione domni imprs ad epos.

V De admonitione domni imprs ad epos de sacerdotibus ad eorum curam pertinentibus et de scolis.

VI De ammonicione ad comites p utilitate scae di eccl ae.

VII De admonitione ad laicos p honore ecclesiastico c seruando.

VIII De admonitione ad abbates. et laicos. p monasteriis. ex

regali largitate sibi commissis · ┌ adiutoriis ·

VIIII De admonitione ad ep̄os. abbates. & ad om̄s fideles p comitū

X De admonitione ad ep̄os t comites. p concordia ad inuicē · & cum ceteris fidelibus ·

XI De admonitione ad omnes generaliter pro caritate · et pace ad inuicem ·

XII De hoc quod unus quisq; episcoporum t comitum. partem ministerii regalis habeat · & de testimonio ipsorum ad inuicem ·

XIII De causa orta ad inhonorationem regni ptinente ·

INCIPIUNT PRĘDICTA CAPITULA. ET EORUM TEXTUS PRAELOCUTIO.

I Omnibus uobis · aut uisu · aut dictu · notum esse non dubitamus · quia genitor nr̄ et progenitores post quā a dō electi sunt · in hoc p̄cipue studuerunt · ut honor scāe dī ęcclę et status regni decens maneret ·

Nos etiam iuxta modum nr̄m · eorum sequentes exemplum · sæpe urām deuotionem de his admonere curauimus · et dō miserante multa iam emendata · et correcta uidemus · Unde & dō iustas laudes psoluere · & urae bonę intentioni multi modas debeamus gratias referre · DE DIUINA PROUIDENTIA IN CONSTITUTIONE DOM IMPR. ET DE CSERUATIONE TRIUM CAPITULORUM.

II Sed quō placuit diuinae p̄uidentię nrām mediocrita
tem adhoc constituere ut scāe suę ecclę. et regni hui(us)
curam gerere remus. adhoc certare & nos. et filios
ac socios nros diebus uitae nrāe optamus. ut tria spe
cialiter capitula. et anobis et auobis dō opem feren
te inhuius regni administratione specialiter con
seruentur. Idest ut defensio. et exaltatio. uel honor
scāe di ecclāe et seruorum illius congruus maneat.
et pax et iustitia. inomni generalitate populi nri
conseru&ur. Inhis quippe maxime studere. & de
his inomnibus placitis quę uobiscum dō auxilian
te habituri sum(us). uos admonere optamus. sicut de
bitores sumus. DE HOC QUOD ADMONITOR
FIDELIUM DOMNI IMPR SIT. ET OMS FIDELES
ADIUTORES IPSIUS.

III Sed quanquā summa huius ministerii Innra p̄sona cō
sistere uideatur. tam& diuina auctoritate. et hu
mana ordinatione. ita per partes diuisum ēē. cognos
citur. ut unusquisq; urm insuo loco & ordine par
tem nri ministerii habere cognoscat(ur). Unde appa
ret quod ego omnium urm admonitor esse debeo.
& omnes uos nri adiutores. ēē debetis. Nec enim
ignoramus qid unicuiq; urm insibi commissa por
tione conueniat. Et ideo p̄ter mittere non possum(us).

quin unumquemq; iuxta suum ordinem admoneamus.

DE SACRO MINISTERIO EPORUM. ET DE ADMONITIONE DOM IMPR AD EPOS.

IIII Sed quo scimus quod specialiter ptineat ad epos. ut primum ad sacrum ministerium suscipiendum iuste accedant. & in eodem ministerio religiose uiuant. & tam bene uiuendo. quam recte pdicando populis sibi commissis iter uite pbeant. & ut in monasteriis in suis parrochiis constitutis sca religio obseruata fiat. et unus quisq; iuxta suam professionem ueraciter uiuat. curam impendat. Omnes uos in hoc sacro ordine constitutos. et officio pastorali functos. monemus atq; rogamus. ut in hoc maxime elaborare studeatis. et puos met ipsos. et puobis subiectos. quantum ad urm ministerium ptinet. nobis ueri adiutores administratione ministerii nobis commissi existatis. ut in iudicio non condempnari pro nra et ura neglegentia. sed potius putrorumq; bono studio remunerari mereamur. Et ubicumq; per neglegentiam abbatis. aut abbatisse. uel comitis. siue uassi nri. aut alicuius cuius libet persone aliquod uobis difficultatis in hoc apparuit obstaculum. nrae dinoscentiae id ad tempus insinuare non differatis. ut nro

auxilio suffulti. quod ura auctoritas exposcit famulante ut decet potestate nra facilius perficere ualeatis. DE ADMONITIONE DOM IMPR AD EPOS DE SACERDOTIBUS AD EORUM CURAM PERTINENTIBUS. ET DE SCOLIS.

De sacerdotibus uero ad uram curam ptinentibus magnum adhibete studium. ut qualiter uiuere debeant. et quomodo populis ad suam porcionis curam ptinentibus. exemplo. et uerbo psint. a uobis cum magna cura et doceantur. admoneantur. Et id ut facere studeant. ura pontificari auctoritate constringantur. Quicquid autem in illis a populis iuste reprehenditur. in exemplo propriae conuersationis. ura prudentia corrigere non neglegat. Ne uero ecclae illis commissae. in restauratione. aut in luminaribus. iuxta possibilitatem rerum ab illis neglegantur. ura nihilo minus inuigilare. debet solertia. et sicut alios prohibetis ne de mansis ad ecclesiae luminaria datis. aliquid accipiant. sic et uos et uri archidiaconi de eisdem mansis nihil accipiendo aliis exemplum prebeatis. sed pocius ad id quod data sunt. seruire concedantur. ut totum sicut dictum est. in restauratione ecclesiarum. et luminaribus ura auctoritate et studio cedere possit. Scolae sane ad filios. et ministros

ecclae instruendos uel docendos. sicut nobis pre
terito tempore adattiniacum promisistis. et uob
iniunximus. Incongruis locis ubi nec dum perfec
tum est. admultorum utilitatem. & profectum auob
ordinari nonneglegatur. DE ADMONITIONE
AD COMITES PROUTILITATE SCAE DI AECCLE.

VI Vobis uero comitib, dicimus. uosq; commonemus.
quia adurm ministerium maxime ptinet utreue
rentiam & honore scae di ecclae exhibeatis. et cu
epis uris concorditer uiuatis. & eis adiutorium ad
suum ministerium peragendum prebeatis. & ut uos
ipsi inministeriis uris pacem et iusticiam faciatis.
Et quae nra auctoritas publice fieri decernit. ut
inuris ministeriis studiose perficiatur. studeatis.
Proinde monemus uram fidelitatem. ut memores sitis
fidei nobis promisisse. & inparte ministerii nostri
uobis commissi. inpace scilicet et iustitia facienda uos
metipsos coram do & coram hominibus tales exhibeatis.
ut et nri ueri adiutores. et poli conseruatores iuste di
ci. & uocari possitis. Et nulla quelibet causa. aut mu
nerum acceptio. aut amiticia cuiuslibet. uel odium.
aut timor uel gratia. abstatu rectitudinis uos deuia
re conpellat. Quin inter proximum et proximum
semp iuste iudicetis. Pupillorum uero aut uiduaru

et ceterorum pauperum adiutores ac defensores.
& scae di ecclae · uel seruorum illius honoratores.
iuxta uram possibilitatem sitis. Illos quoq· qui te
meritate · et uiolentia · in furta · & latrocinia · siue
rapinis communem pacem populi perturbare mo
liuntur · uro studio & correctione sicut decet co
pescite · Et si aliqua persona in aliquo uobis impedi
mento fuerit · qui ne ea quae dicimus · facere non ua
leatis · nobis ad tempus illud notum fiat · ut nra auc
toritate adiuti · ministerium uestrum digne adim
plere possitis · DE ADMONITIONE AD LAI
COS PRO HONORE AECCLESIASTICO CONSER
VII Omnes vero laicos monemus · ut hono UANDO.
rem aecclesiasticum conseruent · et dignam uenera
tionem epis · et di sacerdotibus exhibeant et ad eorum
predicationem cum suis deuote occurrant · & ieiu
nia ab illis communiter indicta · reuerenter con
seruent · & suos obseruare doceant · & compellant.
Ut etiam dies dominicus sicut decet honoretur · et
colatur oms studeant · et ut liberius fieri possit · mer
cata · et placita a comitib; sicut sepe admonitum
fuit · illo die prohibeantur · DE ADMONITIO
NE AD ABBATES · ET LAICOS PRO MONASTE
RIIS EX REGALI LARGITATE SIBI COMISSIS.

VIII Abbatibus quoq. et laicis specialiter iubemus. ut inmo
nasteriis quae ex nr̄a largitate habent. episcoporum
consilio & documento. ea quae ad religionē canoni
corum. monachorum. seu monialium pertinent.
peragant. et eorum salubrem admonitionem in hoc
libenter audiant et oboediant.

DE ADMONITIONE AD EPŌS. ABBATES. ET
AD OMS̄ FIDELES PRO COMITŪ ADIUTORIIS.

VIIII Epīs iterum abbatibus et uassis nostris. et omnibus fi
delibus laicis dominicis dicimus. ut comitibus adius
titias faciendas adiutores sitis.

DE ADMONITIONE AD EPŌS. UEL COMITES.
PRO CONCORDIA ADINUICE. ET CŪ CETERIS

X Epī uero uel comites. et in inuicem. FIDELIBUS.
et cum ceteris fidelibus concorditer uiuant. & ad
sua ministeria peragenda. uicissim sibi adiuto
rium ferant. DE ADMONITIONE AD OMS̄
GENERALITER PRO CARITATE ET PACE.

I Omnibus &iam generaliter dicim̄. ADINUICE.
ut caritatē et pacem adinuicem habeatis. & genera
lem iussionem nostram generaliter obseruare de
certetis. Et missis nostris pro qualicumq. scili
cet. aut ecclesiastica. aut publica utilitate. uel
oportunitate a nobis directis. nostri honoris causa.

honorem exhibeatis. & propter nrae auctoritatis uenerationem. ea quae per illos iniungimus. agere non neglegatis. DE HOC QUOD UNUS QUISQ. EPOR. ET COMITU PARTEM MINISTERII REGALIS HABEAT. ET DE TESTIMONIO IPSORU

XII Et quo sicut diximus unus quisq. ADINUICE. uestrum partem ministerii nostri per partes habere dinoscitur. uolumus studere. et per clamatores. & per alia quelibet certa indicia. et per missos nostros quos ad hoc ordinauerimus. qualiter unusquisque ad hoc certare studuerit. et per commune testimonium. id. e. eporum. de comitib. comitum. de epis conperire. qualiter scilicet comites iustitiã diligant. & faciant. et quam religiose epi conuersentur. et predicent. & amborum relatu de aliorum fideliũ in suis ministeriis consistentium. aequitate & pace. atq. concordia cognoscere. Similiter etiam uolumus. ut omnes illis. & illi omnibus. de communi societate. et statu. a nobis interrogati. uerum testimoniũ sibi mutuo perhibere possint. DE CAUSA ORTA. AD INHONORATIONEM REGNI PERTINENTE.

XIII Et si talis causa in qualibet prouincia. aut in aliquo comitatu. orta fuerit. quae aut ad inhonorationem regni. aut ad commune. dampnum pertineat. quae etiã

sine nostra potestate corrigi non possit. nos diu latere
non permittatis. qui omnia deo auxiliante corrigere
debemus. Quia quicquid actenus in his quae ad pa
cem. et iustitiam totius populi pertinet. & honorem
regni. & communem utilitatem. aut a nobis. aut a uo
bis neglectum est. debemus. deo auxiliante certare.
qualiter abhinc nostro et uestro studio emendatum fiat.

DE PACE ECCLESIARUM IN CONCILIO MO
GONTIER TEMP. KAROLI.

Precipimus ut in ecclesiis aut in domibus ecclesiarum. uel
atriis placita secularia minime fiant. ITEM IN
Ut placita publica & secularia. CONCIL. ARELATENSE.
neque in atriis basilicarum. neque in ipsis basilicis fi
ant. dicente domino. domus mea domus orationis uoca
bitur. ITEM IN CONCILIO TORONENSE.
Placita quidem secularia in ecclesiis. uel in atriis eccle
siarum. a comitibus uicariisque usque modo multis in locis
habita audiuimus. Sed ne ultra fiant interdicendum
est cum auctoritate dominica quia expulsis a Christo
de templo negotiatoribus, adserens debere domum dei
domum esse orationis. IN CAPITULARIBUS
KAROLI DE MALLO PUBLICO CAPIT.

LVIIII Ut in locis ubi mallos publicos habere solent tectum tale
constituant quod in hiberno et in aestate obseruandum esse possit.

Innomine patris & filii & spi

Einband ausgebessert Mai 1938.

